

ЧИТАЛИЩЕ

ГОДИНА III

Книжка 4.

1873

Януарій 30

ГЪРЦИТЪ, ЛАТИНИТЪ И БЪЛГАРИТЪ ВЪ НАЧАЛОТО НА XIII-ТО СТОЛѢТІЕ

I.

ПРѢВЗЕМАНИЕТО НА ЦАРИГРАДЪ ОТЪ ЛАТИНИТЪ
1202-1204

—О—

Любопытно е изобщо проучваніето на Исторіикѣ на Византійскѣтъ Държавѣ, но разказваніето на работитѣ, които сѣ станѣли по това врѣме, за което ся земамы да поговоримъ, е най-любопытно; защото праведно може да ся счита като прѣдисловіе въ паданіето на гръцизма и начало на сѣществуваніето на новы власти, които сѣ най-вече съдѣйствовали за послѣднего негово порабощеніе подъ турскый яремъ. Трѣба да исповѣдамы наистинѣ, че не сѣтъзи власти главната причина на туй порабощеніе, защото стѣмената на разложеніето лежахъ въ самото състояніе на Византійцитѣ, и отъ другѣ странѣ Българитѣ бѣхъ които нанесохъ смъртоноснѣтъ ранѣ на Византійскѣтъ имперіѣ, но кръстоноснитѣ войны опрѣдисловихъ нейното паданіе.

За да дадемы да ны разбержѣ по-добрѣ трѣбало бы да ся повърнемъ за нѣколко години по-назадъ отъ това врѣме, за да изобразимъ причинитѣ, които сѣ докарали кръстоноснитѣ войны; но тогазы ный быхмы заишли твърдѣ

далеко отъ прѣдмета си, който е собствено да опишемъ привземаніето на Цариградъ отъ Френцитъ, то естѣ дара скажемъ за четвъртитъ кръстоноснъ войнъ и за борбѣтъ на Гърцитъ и Българитъ съ кръстоносцитъ.

И единъ само погледъ ако мѣтнемъ върху тогашнето състояніе на Византійското царство, доста е да разберемъ окаянството въ което ся то намѣрвало. Лишено отъ необходимытъ за всякъ държавъ подкрѣпленія, отъ войскъ и отъ флотъ, съ празнъ касъ, исчерпанъ въ религіозны раздоры, които освѣтъ че никакво добро не докарвахъ, но на противъ чрѣзъ раздѣленіето на гражданытъ, прѣзъ онова врѣме, въ което ся изискваше съгласіето и единомушіето, за отблснованіе на многобройнытъ непріятелскы нашествія, имахъ пай-жалостнытъ послѣдцы. Останжло въ осамотеніе, отъ всякъдѣ поборвано, то приличаше на чело-вѣкъ който береше душъ, на когото вече умираніето е належаше и неизбѣжно; а туй окаянство на държаватъ умножавахъ еще повече мързостнытъ работы на императорытъ, които бѣхъ достигнали до тамъ, отъ дѣто вече неможаше да ся иде по нататѣкъ. Безъ да считатъ нищо за свято и отъ нищо невѣспирвани, тѣ ся старяхъ за това само: какъ да ся докопатъ до прѣстола чрѣзъ убиванія и ослѣпяванія единъ другый и чрѣзъ всякаквъ видъ злодѣянія. — Така Императорътъ Андроникъ Ватаци, като бѣ ослѣпилъ законныйтъ наслѣдникъ на Византійскитъ държавъ, Алексія Комнина, найпослѣ го убива, и похытва властѣтъ; но и неговото царуваніе, пълно съ мръсны злодѣянія, за малко трая, защото и него свалихъ отъ прѣстола и го убихъ съ таквыи мѣкы, рассказваніята на които накарватъ чело-вѣка наистинъ да настрѣхне. Вързанъ въ желѣза го искараватъ и него прѣдъ новыи хыщникъ на прѣстола, Исаакія Ангела, та го отруватъ съ псувши, люскватъ го по странытъ, удряватъ го по слѣпытъ очи, изскубватъ му брадѣтъ, искжртватъ му зѣбытъ, изваждатъ му единото око, обръсватъ му космытъ на главѣтъ и го излагатъ на общо поруганіе, бжхтватъ го съ бушницы (юмруцы), отсичатъ му деснѣтъ рѣкъ и най-послѣ го вврлятъ въ тъмницъ гладенъ и жѣденъ и отъ никого не наглеждатъ. Слѣдъ нѣколко дни изваждатъ му и другото око и въскаченъ на крастава камилъ, развождатъ го по

пазарьтъ, дѣто въ срѣдѣ неисказаны поруганія и посмѣяніе смѣхвать го най-послѣ и го убивать. Но и този който направи на прѣдшественника си всичко това, и нему му идва до главѣ едва ли не истото, и него сжщій му братъ Алексій го сваля отъ прѣстола, ослѣпява го и го туря въ тъмницѣ на едно съ сына му Алексія.

А когато такъвызи само работы ся вършахъ въ Источнѣтъ наричанѣ имперіѣхъ, и Българія, откъснѣхъ пакъ отъ подѣ нейнѣхъ власть, ся намираше въ борбѣ за утвърденіе на своѣхъ независимостъ, на Западѣ смущавахъ Европѣхъ първомъ прѣспирнитъ между английскійтъ царь Ричарда Левосърдцатаго и Филиппа Августа френскійтъ царь, и послѣ на послѣднийтъ съ Папѣхъ, който, защото го не послушалъ Филиппъ, да си неоставя първѣхъ женѣхъ и да не взема другѣхъ, бѣше подложилъ и него и всичкото френско царство подѣ жестоко черковно наказаніе, тѣхъ що всички черквы бѣхъ ся затворили и всички священнодѣйствія прѣстанѣли, безѣ да ся исклучи и погребеніето на мрътвѣхъ. Тѣхъ сжщо и Германія ся намѣрваше въ раздоры поради смъртьхъ на Императора Хенриха I. Въ такъвызи обстоятелства като ся намѣрвахъ христіанскійтъ владѣтели въ Европѣхъ, въ Азіѣхъ повелительтъ на вѣрныѣхъ Мюсюманы, Емиринѣхъ Малекъ Адель, който владѣеше вече единѣхъ голѣмѣхъ часть отъ Месопотаміѣхъ, не гледъше съ добро око остановенѣхъ отъ по-първыѣхъ крѣстоносны войны Френцы въ Сиріѣхъ, и мислеше какъ може да ся отърве отъ тѣзи си непріатели, та неирѣставаше да имъ досажда всякакъ и да ги заплашва, а еще прѣслѣдуваше и поклонницѣхъ които отивахъ да посѣтятъ гробъхъ Господень.

Такъвози было изобщо състояніето на работыѣхъ въ Азіѣхъ и Европѣхъ, когато нѣкой си ефимерія Нейлійскы, Фулко на име, подкача да проповѣдва въ Френско повѣхъ крѣстовый походъ противу Мюсюманѣхъ. Пламенното краснорѣчіе Фулково подбуди еще и другы проповѣдници и отъ по-знаменитыѣхъ, а на това даде еще по-голѣмъ по-тыкъ и благоволеніето на Папѣхъ Иннокентія III, (1178), който въ властолюбивыѣхъ си замысли, дано распрострѣхъ властыѣхъ си на Истокъ, подпомагаше дѣйствіята на проповѣдницѣхъ. Отъ другѣхъ странѣхъ и самъ френскійтъ царь Хенрихъ желаше да стане този походъ, та дано накара

нѣкакъ папѣтъ да оттегли тежкото черковно наказаніе отъ държавѣтъ му, тѣй и много други владѣтели и бароны, желаяхъ това всякои за свои частны и особенны цѣли, а малцина отъ благочестивѣхъ ревностъ движими.

По-първи отъ владѣтелитѣ които ся рѣшихъ на този подвигъ были Оивотій IV графъ Камбанійскій, Лудовикъ графъ на Шатрж и на Блоа, Годофридъ графъ на Персѣ, Матѣей Монтморенсъ, Годофредъ Виллардинъ, Балдуинъ графъ Фландрскій съ братіята си, Хуго графъ на Св. Павелъ, Симонъ Монфератскій, графовѣ Готіеръ и Іоаннъ Вріеній, Англійскитѣ графове Норвингъ и Нурембургонъ и дрѣ. Всичкы събрани рицари възлизаху до 4500 и всякой отъ тѣхъ былъ придруженъ отъ по двама коняри.

Като ся събрали по първытъ въ Боансонъ а послѣ въ Комбиенъ, рѣшили да ся даде началството на този походъ на Оивотія графа Камбанійскаго, рѣшило ся еще войската на кръстоносцытъ да мине въ Истокъ прѣзъ море. За туй испратили посланници въ Венеціѣ, да поискатъ потребнытъ кораби за прѣнасяніе на войскѣтъ. Защото Венеція была тогазы на върхътъ на славѣтъ си. Дожъ на републикѣтъ по онова врѣме былъ Хенрихъ Дандолъ.

Като стигнаху посланницитѣ въ Венеціѣ, расправили Дожу причинѣтъ на посланіето си и поискали да имъ устѣнятъ кораби за прѣнасяніе на 4,500 коня и 25,000 души войскѣ, а еще и за деветъ мѣсецы провизіѣ за прѣхранѣ на войскѣтъ. Дожътъ ся общалъ въ име на републикѣтъ да облесни всичко това, като му платятъ два миліона и двѣстѣ и петдесетъ хыледы франгы. За своѣхъ си пакъ цѣль Дандолъ, като не искалъ да остане Венеція чужда отъ туй прѣдиріятіе на кръстоносцытъ, прѣдложилъ да въорѣжи и той петдесетъ галери за кръстоносцытъ, съ условіе да остапѣтъ за счетъ на Венеціѣ половината отъ мѣстата които бы завоевали на Истокъ. Върху това като ся съгласили посланницитѣ съ Дожа, народътъ одобрилъ условіята, направили си условныгъ писма, които пратили въ Римъ, та тѣ подтвърдилъ и папата.

Когато посланницитѣ ся завържили въ Кампаніѣ, прогласеныйтъ за прѣдводитель Оивотій, ся поминалъ, а рицаритѣ и баронитѣ ся събрали и назначили за наслѣдникъ Боинфація Монфератскаго.

И тъй слѣдъ двѣ години приготовленіе крестоносцѣ минувать прѣзъ Алпытъ и стигвуть въ Венеціѣ; но Венеціанитѣ имъ поискали да прѣдплатятъ условенѣтъ стойность за прѣвозъ, което тѣ неможали да направятъ. Тогазъ Дожьтъ Дандоло поискалъ да ся въсползува отъ обстоятелството и прѣдложилъ имъ, за издѣженіе на и-сканнѣтъ стойность, да помогнѣтъ на Венеціанитѣ за да прѣвзематъ градътъ Зарѣ въ Далмаціѣ, койго не търпящъ угнѣтеніята на Венеціанитѣ възбунтуваль ся противу тѣхъ и ся подчинилъ на Маджарскый царь. Крестоносцѣтъ испърво ся въспротивили на това и нерачили да ся бѣѣтъ противу Христіанитѣ, а еще повече противу Маджарскыйтъ Краль, койго имъ былъ до иѣйдѣ и съюзникъ; но като Дожьтъ упорствуваль на туй прѣдложеніе и инакъ не можело да бѣде, принудили ся да склонятъ на щеніето му.

А когато крестоносцѣтъ ся пригответели да трѣгнѣтъ отъ Венеціѣ, Алексій, койго ся намираль въ затворѣ съ башѣ си Исаакія, сполучва да побѣгне отъ тъмницѣтъ и да иде на Западъ, съ надеждѣ че тамкашнитѣ царіе ще му помогнѣтъ, да го въспоставятъ на Византійскый прѣстолъ; и, по съвѣтътъ на свака си Филиппъ Соавійскыйтъ владѣтель, той ся отнесълъ до прѣдводителитѣ на крестоносцѣтъ въ Венеціѣ.

Дожьтъ Венеціанскый, комуто паднѣли по сърдце Алексіевитѣ прѣдложенія, склонилъ и другитѣ крестоносцы, съ надеждѣ на голѣмы корысти и ползы за прѣдпріятіето имъ, да идѣтъ съ войскытъ си на Цариградъ, когато испърво намѣреніето имъ было да ударятъ на Египетъ, койго былъ столицина на Срацинитѣ и Турцытъ. И тъй съгласили ся съ Алексія, за тѣзи помощъ, коѣто ще му направятъ, да плати той двѣстѣ хыледы марки сребърны, (близу два миліона франга) и да поддрѣжъ за единъ годинѣ войскѣтъ и флотѣтъ на крестоносцѣтъ, еще и да бѣде задѣлженъ да ги придружи лично самъ въ Сиріѣ, да поддрѣжъ, додѣ бѣде живъ, петстотинѣ рицари въ Іерусалимъ и най-послѣ да подчини Гръцкѣтъ черквѣ на Папѣ. Задѣлженъ писмено за изпълненіето на тѣзи условия, Алексій былъ пріетъ съ почетъ и славѣ отъ крестоносцѣтъ, флотата на конто, състояща отъ 480 кораби, отплувала отъ Венеціѣ въ Зарѣ (на 8 окт. 1202) и ка-

то прѣвзели този градъ, прѣзимували тамо а на пролѣтътъ вече потеглятъ отъ тамъ за Цариградъ.

На 24 мая кръстоносцитъ отплувватъ отъ Керкыжъ (Чериго) та стигатъ на Цариградъ и спуснахъ котвы прѣдъ селото Светы-Стефанъ. Отъ тука, по съвѣтътъ на Венеціанскыйтъ Дождъ, за да не ся зрьсне войската имъ по сухо, да търси ужъ хранѣ и тъй да ся изложи на нападеніята на Гърцитъ, рѣшили да идѣтъ първо на княжескытъ островы (Прингыпо) на срѣщѣ, да си набавятъ отъ тамъ потребнытъ хранѣ и тогазъ да нападнѣтъ на Цариградъ. И тъй като прѣпошували на Св. Стефанъ, на сутриньтъ потеглятъ за островытъ; но противныйтъ вѣтръ ги принуди въмѣсто на островытъ да пристанѣтъ на Халкыдонъ (Къджкюю), дѣто войската излѣзла на сухо; но понеже немало пристанище, корабитъ ся принудили слѣдъ трѣ дни чакъ да ся остановятъ прѣдъ Хрисуполь (Юскюдаръ). дѣто пристигнали по сухо и рицаритъ.

Види ся че опасността трѣбала да дойдѣ толкози близу за да стресне немърливыйтъ Византійскый Императоръ, защото до този часъ никаквѣ мѣркѣ за отбранѣ не бѣше зель, освѣнъ дѣто бѣ писалъ на Папѣ, да по чрѣзъ неговото ходатайство, да ся отмѣни отъ нападеніето на кръстоносцитъ, но и то вече когато му ся минѣло врѣмето. Само когато видѣ Латиньтъ на Хрисуполь, и когато всички цареграждани ся трупахъ по стѣнытъ да гледатъ съ очудваніе кръстоноснытъ войскы, тогазъ и той ся свѣстилъ да ся приготвя; но съ какво и какъ? Великыйтъ Адмиралъ на държавѣтъ Михаилъ Стрифню, като баджанакъ на императора, за да посрѣща огромнытъ разноскы на жепѣ си и на сестрѣй императрицѣтъ, былъ испродалъ не само дръвието и платнѣта на държавнытъ кораби по и котвытъ даже и гвоздентъ! Въ таквѣзи пуждѣ и прѣдъ таквѣзъ опасность, всичко що можалъ съ най-голѣмы усилія да направи императорьтъ было, да въорѣжи двадесетъ прогнилы галеры, накарва да съборятъ колкото къщи имало направены по стѣнытъ на огражденіето, събира до колкото можалъ наскоро войскѣ състояща повечето отъ чужденцы, падѣ койъто зема началството съ намѣреніе да отблѣсне всяко нападеніе връзъ градътъ.

Между това кръстоносцитѣ започнахъ да обхождатъ богатѣхъ полени, които ся простиратъ отвъдъ Хрисуполь. Едно отдѣленіе отъ тѣхъ, като отишло по-нататѣкъ, налѣзло на нѣкои си шатъры, въ които ся навърталъ великыйтъ князь съ петстотинѣ войници. Кръстоносцитѣ нападатъ на тѣхъ и слѣдъ едно кратко сбиваніе накарватъ ги да побѣгнѣтъ и завладѣватъ хранѣжъ имъ, шатърытъ имъ и много животны. А тази побѣда толкозъ смутила царегражданитѣ, щото сматряли Френцитѣ като ангели губители и като мѣдоходящи истукани, и едни падали, другы бѣгали, а най-вече воеводитѣ, както казва Никыта, показали ся и отъ сърнытъ по-страхливы.

На другыйтъ день отъ тази побѣда, когато прѣдводители на кръстоносцитѣ были събрани на съвѣщаніе въ Царскытъ палаты на Хрисуполь, идва отъ страна на Императора посланикъ, който ги поздравилъ въ негово име и имъ казалъ слѣдующытъ думы: «Императорътъ видѣ че вы сте най-големитѣ и най-силнитѣ господари отъ онѣзи които не носятъ короны, и че водите най-юначнытъ народы на свѣтътъ; но чуди ся, като сте и вы Христіани, както е и той, какъ сте дошли въ държавѣтъ му, безъ да извѣстите и да поискате съизволеніето му. Той ся научи че намѣреніето ви было да освободите Божій гробъ. Ако бы че за да изпълните това си намѣреніе, имате нуждѣ отъ хранѣ, тойще ви даде всичко на радо сърдце, и нищо нѣма да му ся посвиди за да ви помогне; но заклева вы да ся оттеглите отъ държавѣтъ му, при всичко че той може и силомъ да вы накара на това, защото силата му е толкозъ голѣма, щото и двадесетъ пѣтъ повече да сте, неможите ся отърва да избѣгните отъ гнѣвътъ му, ако бы поискалъ той да вы нападни и да ви стори зло »

На това става рицарѣтъ Кононъ Петуни та му отговаря: «Хубавый господине, императорътъ ся чуди, зашто сме налѣзли въ държавѣтъ му; но земята койѣто тѣчимъ ный, ты знаешъ най-добрь че, тя непринадлежи нему, понеже ѣ държи неправедно и противу всякой божественъ и человѣческій законъ, но принадлежи на братовѣтъ му сынъ, когото виждашь посрѣдъ насъ. Ако императорътъ иска да му даде назалъ коронѣтъ и да поиска

прошкѣ и милость отъ него, тогазъ ще ся помолимъ и ный на Исаакыя и на сына му да го простятъ и да му оздравятъ единъ доходъ за поминуваніе доволенъ и съ-размѣренъ съ положеніето му; ако ли не приеме да направи това; да не си дерзнулъ еще веднѣжъ да дойдешъ при насъ съ таквызи прѣдложенія.» И тѣй посланникътъ ся завраща безъ да свърши нищо, а императорътъ въ боязнь отъ многобройнытъ въ градътъ пришелцы Латины, испъждилъ ги тутакъ си.

На утринтъ баронитъ и рицаритъ рѣшили да ся опятатъ, дано чрѣзъ убѣжденіе да сполучатъ да възведѣтъ на прѣстольтъ покровителствуемыйтъ отъ тѣхъ. И тѣй качватъ ся на корабитъ си, а на единъ отъ тѣхъ ся навезва и младый Алексій, отъ единѣтъ му странѣ Венеціанскый Дожъ а отъ другѣтъ Маркызътъ Монфератскый, приближаватъ до стѣнытъ на градътъ, и тогазъ единъ глашатай начепнулъ да выка така: «Ето законныйтъ ви господарь! Чуйте и знайте, че смы дошли не да ви сторимъ нѣкое зло, но да ви запазимъ и защитимъ, ако направите каквото е прилично. Вы знаете че онзи, на когото робствувате, завзе властътъ съ злодѣйство и неправедно, и не е да не знаете колко безчеловѣчно ся обходи той съ господаря си. Виджте, ето наслѣдникътъ Исаакіевъ; ако ся обърните къмъ него, ще изпълните длѣжностѣтъ си, инакъ да знаете, че ще ви направимъ зло до колкото можемъ.» Но защото никой не отговаряше нищо отъ забралницѣтъ на стѣнытъ, рицаритъ ся рѣшили да ся приготвятъ на бой.

На 6-й юлія 1204 баронитъ събрани на съвѣтъ на полянѣтъ на Юскюдаръ, дѣто сѣ сега турскытъ гробища, рѣшили за флотѣтъ да влѣзе въ Босфоръ а войската, раздѣлена на шесть отдѣленія, да нападне Императора, който, като видѣлъ приготвленіята на крестоносцытъ, былъ си наредилъ войскѣтъ отъ Топхането, дѣто е днесъ, до Бешик-ташь по брѣгътъ. Но когато дошло до сбиваніе, хлемавыйтъ Алексій не дерзнулъ да ся удари съ крестоносцытъ, а намѣрилъ за сгодно да остави станътъ си и да ся оттегли въ градътъ, и тѣй оставилъ Латинытъ господари въ Галатѣ, които влѣзохъ най-послѣ и въ твърдинѣтъ. Слѣдъ това тѣ строшаватъ голѣмѣтъ веригѣ, коя-

то прѣчала на входѣтъ на пристанището и като влѣзватъ въ него, обладаватъ и Византійскыѣ галеры.

Слѣдъ привземаніето на Галатѣ отъ Латынитѣ, оставало да ся привземе и Цариградъ, Венеціанитѣ казвали да ся възсправятъ на корабитѣ лѣствицы възъ стѣнитѣ, и тѣй да стане нападеніето отъ къмъ море; а Френцитѣ на противъ прѣдлагали да стане нападеніето отъ къмъ сушѣтѣ. Но най-послѣ рѣшило ся да нападнѣтъ на градѣтъ въ сѣщото врѣме и отъ къмъ сушѣтѣ и отъ къмъ море; и тѣй флотата доплувала до подъ самыѣ бреши на стѣнитѣ, а шестьѣ отдѣленія сухопѣтна войска минѣли Кыдаръ и, остановены на равнинѣтѣ, дѣто е сега Еюбъ, наченѣли да нападѣтъ на Харсійскыѣ или Каллигорійскы наричаны порты, днесъ Егры-капіл.

Византійскыѣ войска прѣдвождаѣ зетѣтъ на царя, Теодоръ Ласкаръ, който отблѣснѣлъ повторително нападеніята на Френцитѣ, като гы блѣскаѣ отъ стѣнитѣ съ камѣнѣ, съ жидкый огѣнь и стрѣлы, а въ сѣщото врѣме нѣколко тѣла пѣши войска искачали изъ града и причинявали имъ голѣмы пагубы. Но отъ кѣдѣ море кръстоносцитѣ нападали много по-упорно; тѣ докарали корабитѣ си срещу Петріѣж (Петри-кѣпу?), покрыти въ волскы кожи, за да гы завардватъ отъ жидкый огѣнь, а отъ мачтыѣ, като простирали лѣствицы отъ вѣжѣ, гледали по тѣхъ да ся прѣхвърлятъ въ градѣтъ, другы утвърдивше на корабитѣ стѣноразбивателны орѣдія, разбивали твърдынѣтѣ и сполучили даже да ся промѣжнѣтъ въ градѣтъ, но были нѣколко пѣтя отблѣсвани.

Деветъ дена така ся продължавали сраженіята между обсаденыѣ и обсаждающыѣ, когато на десетыйѣ день (на 17 юлія 1204) въ четвъртѣкъ, кръстоносцитѣ нападнѣли пакъ градѣтъ и по сухо и по море. Балдуинъ графѣтъ Фландрскый съ четыритѣ отдѣленія нападѣва най-напрѣдъ на едно прѣдстѣлїе, бранено отъ Англичаны и Данцы. Френцитѣ кръстоносци показахъ прѣзъ този день чудно юначество, и петнадесетъ души отъ тѣхъ сполучихъ да ся възємнѣтъ и на забралнищыѣ. Но най-послѣ принудены были да напуснѣтъ това опасно мѣсто, и двамина отъ тѣхъ даже были и заробены; но когато Френцитѣ виждахъ осуетены усиліята си, Венеціанитѣ по

сухо благоуспѣвахъ. Дожътъ Дандоло турилъ галеритъ си отъ два реда и въ първийтъ редъ турилъ военнытъ стѣнобитны машины, а во вторыйтъ навезва ратницитъ, тѣй щото, когзто първитъ нападали стѣнытъ, ратницитъ отъ вторый редъ бѣяли бранителитъ, които ся появявали на забранницитъ. И тѣй сраженіето слѣдувало упорно и кърваво, понеже отъ стѣнытъ ся вврлялъ обилно жидкый огнь. Между това Дандоло, койго былъ старъ и невидялъ почти, като искалъ да направи нападеніето по-успѣшно, заповѣдалъ да го снематъ на сушѣтъ. А него като видѣли рицаритъ и отъ другытъ кораби не ся забавили да направятъ и тѣ сжщото, тѣй щото битвата ставаше вече токо подъ самытъ стѣны на Цриградъ. Тутакъ си на едно отъ прѣдстѣлпята на града ся появява знамята на Светого Марка (Венеціанската), нейното появленіе отчаева гърцитъ и насърчва Френцитъ; послѣднитъ удвояватъ усиліята си и навчасъ двадесетъ и петъ стѣла минуватъ подъ тѣхнѣ власть. И тѣй пропѣждатъ гърцитъ въ градътъ, но бояще ся отъ засадѣ нѣкаквѣ или нападеніе отъ странѣ на многобройното въ градътъ людство, подпалятъ къщята които застигнажи; пламъкътъ ся подхваща тутакъ си и ето Цградъ прѣдставя ужасното зрѣлище на градъ въ буинъ пожаръ.

Тогазъ само ся явява Императоръ Алексій съ войскѣтъ си, която споредъ казваніето на Виллардвина, была «като че цѣлъ свѣтъ былъ събранъ тамо.» Латинитъ като видѣли императора, устроили ся на бой, като сякали че ще ги нападне, но той не дерзнулъ, а че не допуснулъ нито на зетя си Теодора да ги удари; пощомъ видѣлъ непріятелитъ да ся наредили на бой, той ся теглил пакъ въ градътъ. А когзто царегражданитъ видѣли императора си да ся враща толкозъ не юнашки, много ся разсърдили и голѣмо смущеніе станѣло, защото народътъ укорявалъ войскѣтъ, а войската царя, и всичкы ядъ дыхали противу него. Алексій прочее отъ всичкы проклевантъ, недовѣрчивъ къмъ онѣзи които были около него, и безъ никаквѣ надеждѣ на спасеніе, рѣшава да напусти градътъ, и тѣй нагласява ся съ най-приближенытъ си, зема съ себе си десетъ кептинарѣ злато и другы драгоценны пѣща и побѣгва прѣзъ нощтъ къмъ Делвето. *)

*) Трѣба да е Дебелтъ.

Нощта бѣше прѣсѣкла вече военнытъ дѣла. Дълбоко мълчаніе владѣеше по всичкиятъ градъ, когато ся зачу единъ гласъ по всичкитъ улици: « Исчезнѣ вече Алексій Комнинъ! Исчезнѣ мъчителтъ! Побѣгнѣ! » Тутакъ си метежъ и врява наслѣдуватъ досегашнѣтъ тишинѣ, свѣщи свѣтноватъ по всичкитъ прозорци, расчуватъ ся на всякъдѣ разговори и выкове: « Кой ще ны защити? » пытахъ едни « Кой ще ны прѣдаде на Френцытъ, » думахъ други, а всички кълняхъ Алексія. И наистинѣ нѣмаше кой да ся наеме въ туй врѣме да стане императоръ, додѣто най-послѣ ся осѣтихъ за слѣпыйтъ въ тъмницѣтъ императоръ Исаакія, събиратъ роднинытъ му и слугытъ му, отиватъ та го изваждатъ отъ тъмницѣтъ и го провъзгласяватъ императоръ.

Исаакій, който незнаеше какво ставаше въ градътъ, и нито знаеше день ли е нощъ ли е, помисля че го зематъ отъ тъмницѣтъ, за да го заведѣтъ на смъртъ, остава смаянъ слѣдъ малко като го заведохъ съ алай въ Влахернскытъ палаты, дѣто го коронясахъ по обычаю. Тогази той извѣстява на Френцытъ и на сына си побѣгваніето на похитителя на прѣстола и провъзгласеніето си като императоръ. А това толкозь ся вижда чудно на крьстоносцытъ, щото събрали на свѣтъ и недовѣрчиви за дѣйствителностьтъ на извѣстяваното, паредихъ ся като на бой, въ сумнѣніе да не паднѣтъ въ нѣкоя засадъ, и чакъ когато многобройни гърци излѣзохъ изъ града и дойдохъ та потвърдихъ станѣлото, тогазы само рѣшихъ да пратятъ въ градътъ едно настоятелство отъ четьрма души изъ по-първытъ, за да видѣтъ съ очитъ си и да разберѣтъ състояніето на работытъ, и ако е истинно извѣстіето, да ся поклонятъ отъ странѣ на френцытъ на императора, и да поискатъ да припознае задълженіята. Настоятелството, быде заведено въ Влахернскытъ палаты и тамо прѣдставя на императора прѣдложеніето на крьстоносцытъ: Исаакій като ся научава каквы сѣ задълженіята на сына му, видѣлъ всичкиятъ мъчнотіѣ на изпълненіето имъ, при всичко това отговорилъ: « заслугытъ ви сѣ голѣмы . . . за туй и държавѣтъ ни всички ако бы поискали, принадлежи ви праведно. » И тѣй припознава Алексіевътъ договоръ и го потвърждава съ златытъ печатъ на императорытъ.

Като ся завраща настоятелството при кръстоносцитѣ та нѣмъ извѣстява слѣдствіята на посланіето си, тогазѣ тѣ вѣзвать въ градѣтъ съ голѣмъ алай, като имали посрѣдѣ тѣхъ си Алексія. Безбройно множество ся притискало около тѣхъ та поздравявали съ изумливы выкове младыйтъ императоръ. Исаакій благодарилъ изново кръстоносцитѣ, за услугытѣ които му направили, и боящѣ ся да не бы да ся свадятъ съ царегражданѣтъ, примолилъ имъ ся да ся остановятъ въ заливѣтъ на Златный Рогъ, за което кръстоносцитѣ го и послушали. Слѣдъ нѣколко деня Алексій быде вѣнчанъ и той въ Светѣ Софіѣ, като причастникъ на бащѣ си въ властѣтъ.

Додѣто Императорѣтъ ся ограничавалъ само въ обѣщанія работытѣ отивали добрѣ, но исполненіето имъ задавало голѣмы мъчнотіи. Като неможалъ да натовари отведнѣжъ народѣтъ съ даноцы, а трѣбало да плати, той събралъ малко нѣщо та вложилъ, послѣ поискалъ срокъ еще единъ мѣсецъ, да събере пары и да приготви корабѣ, споредъ условіето, за да ги придружи въ Египетъ и Сиріѣ. Думытѣ които той изказалъ на кръстоносцитѣ въ туй обстоятелство, показватъ най-добрѣ до какво униженіе была достигнала Византійската корона. «Г-да кръстоносци, казалъ той, азъ възлѣзохъ на прѣстолѣтъ за който рожденіето ми бѣше ми прѣдопрѣдѣлило, а това азъ длѣжѣ на божественнѣтъ благодѣль и на вашето юначество; и до когато съхранихъ държавѣтъ, бѣдѣте увѣрени, че вы ще царувате въ сърдцето ми; но подданицитѣ ми сѣ много далечъ да чувствуватъ къмъ мене това което вы. Мразятъ мя, и смѣѣ да рекѣ че ся хвалѣхъ за тѣхнѣтъ умразѣ и ми прави почестъ, защото има коренѣтъ си въ вашѣтъ къмъ мене симпатіѣ. Вы знайте добрѣ отвращеніето имъ къмъ Латинскытѣ народы, на които неможѣтъ да простятъ за помощѣтъ коѣто ми дадохте. Вашето трѣгваніе, назначено за по Архангеловъ день, приближава, а азъ неможъ въ едно толкозъ кратко време да ви исплатѣхъ длѣгѣтъ си, който може и никога да не можъ да исплатѣхъ, ако бы да ся лишѣ отъ спомаганіето ви, защото тогазѣ съмъ въ опасность не само коронѣтъ да изгубѣхъ, но и животѣтъ си. За да ся запрѣдвари това, азъ виждамъ само едно срѣдство — отлаганіето на трѣгваніето ви до Ве-

ликденъ. До тогазъ азъ ще да можъ да утвърдж силжтъ си, да съберж пары за да платж общаніята си, и да приготвиж и обржжж корабитъ, . . . Азъ земамъ на себе си до тогазъ да ви доставиж каквото ви е потрѣбно, и да обезщетж Венеціанитъ за корабитъ имъ. . . .» Прѣдложението на Императора ся приело, но то възимало това само слѣдствие че станжло по-тежко на подданицитъ му безъ да облекчи ни най-малко и него.

Между това побѣгнжлийтъ отъ Цариградъ императоръ Алексій завзелъ Одринъ, постановилъ тамо прѣстольтъ си и зель за събира войскж и да ся приготвя за войнж. Това като ся науча младыйтъ Алексій, зема еднж часть отъ Френскжтъ войскж, съ шестима отъ главатаритъ ѳ, и излѣзва за да ратува противу него. И тѣй обхожда разны градове, които неговитъ другари Френци имали честолюбieto да ги по оплѣнятъ, и като пропждилъ чича си, завърнжлъ ся въ Цариградъ пѣкакъ съ триумфъ.

Но вече заченжла бѣ да залѣзва звѣздата и на тогози Алексія. За да събере пары да плати на Френцитъ, той испродалъ украшенията и другитъ скжпоцѣнны съсѣды отъ храмоветъ; отнелъ имотътъ на всички които были пріатели на чича му и му помогнали да сваля по-напрѣдъ башж му, натоварилъ народътъ съ даноцы, които мжчно можалъ да носи, и съ еднж рѣчь зель мѣркы толкозъ насилны, щото народътъ започенжлъ да выка явно противу новитъ императоры. Туй като гледалъ младый Алексій и недовѣрчивъ къмъ Царегражданитъ, прѣдалъ ся съвршено на Френцитъ, въ станътъ на които денъ и нощъ ся навърталъ та ядялъ и піялъ съ тѣхъ и правялъ много другы работы неприличны за царь. И до толкозъ близность былъ достигнжлъ съ крѣстоносцитъ и забравялъ важностж на санътъ си, щото много пжтя на угошеніята, Венеціанитъ снемали отъ главжтъ му царскыйтъ му вѣнецъ и му налагали дебелжтъ вълненж шапкж на венеціанскытъ матрозы, та че и баща му Исаакій и той правялъ таквызъ неприличности, поради което и голѣмо роптаніе ся дигнжло въ народътъ. И туй роптаніе еще повече порасло, когато Алексій, послушенъ на Френцитъ, които искали съединеніето на черквытъ, принудилъ тогашнійгъ патриархъ да исповѣда отъ амвонътъ въ Светж

Софія че папа Инокентія III е намѣстникъ на Исуса Христа на земѣтъ, главенъ пастыръ на вѣрното негово стадо и наслѣдникъ на светого Петра.

Имало тогазъ въ Цариградъ другъ нѣкой си Алексій, братовчедъ на младыйтъ императоръ Алексія, прѣкоросванъ Мурдзуфло, славолубивъ и много лукавъ. Той ся приструвалъ че е много прѣдаденъ и вѣренъ на Императора и когато увеличавалъ прѣдъ него роптаніето на народа вдѣхвалъ му страхъ, а за единственно спасеніе му прѣпорѣчвалъ тѣсното му свръзваніе съ Френцитъ; отъ другъ странъ той ковадалъ прѣдъ народътъ, че Алексій ималъ намѣреніе да полатини Цариградъ и да прѣдаде градътъ на кръстоносцитъ. Народътъ побѣснѣва като чува това, а Мурдзуфло за да заплете още повече работитъ на лекоумныйтъ Императоръ, придумвалъ го, за да спечели ужъ любовтъ на народа, да ся отвърне отъ пріятелството си съ Френцитъ и да имъ обяви бой, защото само тогазъ ще може да ся утвърди на прѣстолътъ. Но понеже Алексій не склонявалъ лесно на това, Мурдзуфло повдигналъ тайно бунтъ, въ който провъзгласяватъ за Императоръ момче нѣкое си на име Николай Канавось. Тича тогазъ Мурдзуфло та съ крокодилскы съззы на очи извѣстява това на Алексія и му прѣдлага пакъ, като единственно срѣдство за спасеніе е да дигне бой връзъ Френцитъ. Клетникътъ Императоръ виждалъ ямѣтъ на прѣдъ си, но като нѣмало какво друго да прави, пристава на думитъ на измѣнника и позволява му да нападне внезапно на кръстоносцитъ съ многобройнъ войскъ, и ако е възможно да ги истреби. Но френцитъ всякога на шрекъ, отблѣсватъ нападеніето и принуждаватъ царегражданитъ да ся върнатъ назадъ посрамены; а тази несполука еще повече пасърдила Мурдзуфла въ намѣреніята му, около него ся събрали мнозина еще други които ся заклели ужъ да умрѣтъ съ него заедно за отечеството си.

Туй ненадѣйно нападеніе тѣй разсърдило Френцитъ шото наченжли отъ всякъдѣ да выкатъ, че трѣба да ударятъ на неблагоприятныйтъ този царъ, който, за награжденіе на всичко що сѣ направили за него, враща имъ лукавства и сплетни, но прѣди да пристѣпятъ до тѣзи послѣднѣ мѣркъ, рѣшили да проводятъ посланици въ Цариградъ,

щото, ако е възможно, да свѣстятъ императора и да му вдъхнатъ чувства по-законны. И когато проведенитъ дошли при Императора, единъ отъ тяхъ — Кононъ Петуни му казва така: «Ваше Величество. Дожътъ и баронитъ ти говорятъ днесъ чрезъ моитъ уста. Познавашъ услугитъ които ти сж принесли и които не сж отъ никого скриты. Ты, както и сынъ ти, въспріе съ клетвы да имъ искажешъ признателностъ си, и тѣ иматъ подпечатано доказателство; но види ся че ты си забравилъ общаніята си. Много пжтя ти напомнихъ за това и ти го напомнятъ пакъ и днесъ въ присѣствіе на дворътъ ти. Ако гы исполнишь, ще да ся видишь праведенъ и ный ще прѣбждимъ въ миръ; инакъ обаче да знаешъ че нашитъ барони не тя припознаватъ вече нито като Императоръ, нито като пріятель, но ще зематъ противу тебе каквыто мѣрки могатъ. А това ти извѣстятъ днесъ съ всяка искренность, защото незнайтъ да употребяватъ навтты или да ся бійтъ прѣди да прѣдизвѣстятъ това. Ето прѣдметътъ на нашето посланіе, а на тебе принадлежи да рѣшишь какво трѣба да ся прави.»

Въ единъ дворъ дѣто императорътъ е обыкновенно прѣдметъ на най-постыдно ласкателство, тѣзи думы, тѣй гордо но и тѣй искренно изказаны, неможахъ да не раздразнятъ дворянитъ; всички що бѣхъ около Алексія извикахъ, че смѣлитъ френецъ трѣба да ся накаже, защото ся осмѣлилъ да обесчести вѣчавыйтъ върхъ на императора; Алексій обаче отъ лукавыйтъ Мурдзуфла пристѣтуванъ, вмѣсто свързътъ съ подданицитъ си да прѣдпочте пакъ свързътъ съ Френцитъ, испраща самыйтъ тогожь Мурдзуфла при Монферата по-скоро, да ся оправдае и да поиска спомаганіето на Френскитъ силы, та чрезъ тяхъ да изгони прѣдложеныйтъ отъ народа царъ и да ся утвърди той на прѣстола, а залогъ за това давалъ мнозина господари отъ дворътъ си.

Като ся пріели умоленіята Алексіевы, на утрипътъ 25 Януарія 1204, прѣдводителтъ на кръстоносцитъ Монфератъ ся явява съ войскъ прѣдъ Влахерискитъ порты, за да влѣзе въ градътъ и да земе подъ свое покровителство Императора. Царогражданитъ, раздразнени отъ Мурдзуфловитъ дѣйцы побѣсѣватъ, като видѣли туй ново прѣдательство А

лексіево, и захващатъ явно да го хулятъ че отъ рабъ станалъ господарь. « Този родъ на Ангеловцытѣ, выкахъ, всякога сж были прѣдатели на отечеството, и продадени на непріятелитѣ. »

Тогазъ и Мурдзуфло ввѣрля вече маскѣтъ и раздига голѣмъ бунтъ противу Императорытѣ, а самъ той пакъ съ лицемѣрно състраданіе, притича ся да обади на Алексіа, койго, като нѣмалъ вече какво да прави и видѣлъ че народътъ иде къмъ царскытѣ палаты, възлага всичкытѣ си надежды за спасеніе на Мурдзуфла, а той го облича въ дългы дрехы и го завежда, за да го отгърве ужъ отъ гнѣвътъ на народа, въ единъ шатѣръ. Исаакій който былъ боленъ, като ся научилъ за жалостното състояніе на сына си, прихванѣли го гърчове и издхнахъ. А Мурдзуфло, като видѣлъ че ся облеснилъ и отъ тѣхъ странѣ, на два пѣтя напойва Алексіа съ отровѣ; но понеже, или защото момѣкътъ былъ по-силенъ отъ отровѣтъ, или защото употребявалъ нѣщо цѣрь противу, не го хванѣла отровѣтъ, и не умирахъ, Мурдзуфло си струва тогазъ трудътъ та го обѣся и тѣй го прѣмахва отъ свѣта. Таквызъ сетнины имахъ тѣзи двама Императори, които забравихъ че само любовта на народа е истинска сила, а на чуждѣ помощъ обляганы, тѣ и отечеството си въ пропасть докарахъ и самы злѣ загынахъ.

Като взема въ рѣкѣ властытъ Мурдзуфло, и ся отмѣнява еще и отъ приврѣменныйтъ Императоръ Канава, захваща да ся приготвя какъ да ся въспротиви на Френцытѣ, бойтъ съ които виждаше не избѣженъ: поправилъ стѣнытъ отъ къмъ море и ги направилъ по-высоки, подградилъ еще и портытъ отъ къмъ сушѣтъ. Отъ другѣ странѣ френцитѣ, като ся научихъ за жалостнытъ смъртъ на Алексіа, толкозъ много ся разсѣрдихъ, щото рѣшихъ да воюватъ противу гърцытѣ, къмъ които неможахъ вече да иматъ никакво довѣріе. И тѣй събиратъ ся на Сѣвѣтъ и тука прѣвъ пѣтъ става рѣчь за прѣвземаніето на Цариградъ, и тѣзи идеѣ иж поддържало повече духовенството Католишко, тѣ казвали че този бой е свещенъ и неизбѣженъ.

Но прѣди да прѣдпріематъ да нападнѣтъ окончателно градътъ, увѣрени че лесно ще го привзематъ и за да

запрѣдварятъ всякой раздоръ който можаше да произлѣзе въ расподѣляніето на богатитѣ корысти, който имахъ да имъ минѣтъ на рѣцѣ, Венеціанитѣ и Френцитѣ ся съгласивать върху тѣзи точки, направены и подписаны въ военный станъ прѣзъ Марта на 1204.

1. Щомъ градътъ мине подъ властѣтъ на кръстоносцѣтъ, всички трѣба да ся покоряватъ на господаритѣ, които ще назначаватъ Френцитѣ и Венеціанитѣ изобщо.

2. Всички корысти що ся намѣрятъ въ градѣтъ, какъ выто и да сѣ, ще ся турятъ на едно мѣсто, безъ да може нѣкой да задържи нѣщо за себе си.

3. Френцитѣ и Венеціанитѣ ще расподѣлятъ корыститѣ на равно, съ задълженіе обаче Френцитѣ да плащатъ на Венеціанитѣ, колкото имъ ся пада, за прѣнасяніето имъ.

1. Житото и друго що има за ѣденіе ще ся туря въ особены вложницы, пазены на-полу отъ Френцы и Венеціанцы, отъ дѣто ще зематъ всякой день съразмѣрихъ часть хранѣ, до когато бѣдѣтъ наедно; ако при раздѣлѣхъ имъ ся намѣри нѣщо избытѣкъ, да ся прѣсмѣтне стойността му.

5. Прѣзъ всичкото траяніе на Имперіѣхъ Венеціанитѣ ще задържатъ титулытѣ, почеститѣ и привилегіитѣ, които иматъ въ тѣхното мѣсто по духовнѣ и свѣтскѣ часть и ще ся управляватъ по законытѣ и по писанытѣ си и неписаны обычаи.

6. За избираніе на новъ Императоръ за Цариградъ ще ся назначаватъ шесть мина избиратели Френцы и шесть мина Венеціанцы, които ще изберѣтъ отъ войскѣхъ или отъ флотѣхъ оногози, когото сѣдятъ че е способенъ да утвърди, да управлява, да защищава държавѣхъ и да съхрани почитаніето къмъ Бога, послушаніето къмъ светѣхъ Римскѣ черквѣ и достолѣніето на държавѣхъ. Оногози за когото бы дали гласъ повечето да ся избере, той да бѣде опознатъ за императоръ отъ всички, ако ли ся случи да изберѣтъ и Френцитѣ одного и Венеціанитѣ одного, тогазъ жребійтъ да рѣши между дваната.

7. Императорътъ ще да земе като свои притежанія четвъртѣхъ часть отъ завоеваніята наедно съ двата царскы палата Вуколскыйтъ и Влахернскыйтъ.

8. Жребійтъ отъ онзи народъ който не бы далъ императоръ, ще даде патріархъ; и той като вземе подъ свое вѣдомство Светѣ Софіѣ, ще располага съ всичко що принадлежи на тѣзи черквѣ.

9 Черковниците отъ двата народа ще иматъ управленіето на черквитъ, които влѣзватъ въ мѣстата дѣто бы ся паднали на този народъ. А отъ прихedyтъ на тѣзи черквы ще да имъ ся опредѣли съразмѣрното количество за достойнното съдържаніе на тѣхъ и на черквитъ.

10. Френцитъ и Венеціанитъ ще ся задължатъ съ клетвѣ да останѣтъ, за едиж годинѣ отъ послѣднійтъ день на настоящійтъ мѣсецъ Марта, въ служеніе на императора, отдающе му всяко почитаніе и покорность.

11. Които ся установятъ въ притежаніята на имперіѣтъ, ще ся заклѣнѣтъ да бѣдѣтъ вѣрни и покорни на императора, по обычаю, задължавани да ся задоволѣватъ само на расподѣленіето, което ще имъ стане, и нищо друго.

12. Между Френцитъ и Венеціанитъ ще да ся избѣрѣтъ дванадесетъ или и повече настоятели, които, като ся заклѣнѣтъ, ще расподѣлятъ совѣстно и по вышегласіе спахалщитъ и службитъ и ще опредѣлятъ длѣжноститъ и прислугитъ на Френцитъ и Венеціанитъ къмъ императора и държавѣтъ. Тѣ щѣтъ да възстановятъ снахитъ и службашитъ въ пълно завзетіе на спахалщитъ и службитъ имъ, съ власть да ги прѣминаватъ на наслѣдницитъ си мѣжкы и женскы и да ги располагаютъ по угодность, спазваны оправданіята на императора и на държавѣтъ.

13. Освѣнь задълженіята и служеніята, които ще зематъ на себе си снахитъ, императорътъ ще да ся патовари съсъ всичко друго що служи за безопастностьтъ и благополучіето на държавѣтъ.

14. Въ земитъ на държавѣтъ не е приетъ никой, който принадлежи на народъ що ся намѣрва въ войнѣ съ Френцитъ и Венеціанитъ, додѣто бы траяла тази война.

15. Френцитъ и Венеціанитъ ще употрѣбятъ влияніето си при Папѣ, за да го убѣдятъ да потвърди настоящѣтъ спогодбѣ и да подчини на отлѣченіе онѣзи които бѣж насилували или бы ся отrekli да ся подчинятъ на неѣжъ.

16. Императорътъ ще ся заклѣне че ще съхрани и ще бди надъ вѣрното исполненіе за расподѣленіето и

другитѣ постановленія и членове що ся споменувать въ настоящѣтъ спогодбѣ. Ако ли стане нужда или да ся приложи или да ся отнеме нѣщо отъ неѣжъ, рѣшеніето принадлежи на дванадесетѣтъ Френцы и Венеціанцы избиратели, съгласно съ маркиза Монферата и шесть съвѣтника наименовани отъ него.

17. Дожьтъ Венеціанскій по исключителнѣжъ кѣмъ особѣтъ му почестъ, отмѣнява ся отъ всякѣжъ клетвѣжъ кѣмъ държавѣтъ или кѣмъ императора за колкото службы или спахалѣжцы земе. Тази привилегія ся дава лично нему и не ся простира никакъ на наслѣдницѣтъ му, които слѣдъ това бы зели спахалѣжцытъ и службытъ му.

Но и въ Цариградъ вѣтрѣ сега вече не седяхъ съ сѣгнѣжы рѣцѣ, напротивъ, като ся опыхъ и повторомъ напраздно да истрѣбятъ съ жидкый огнь непріятельскытъ галеры, затворихъ ся въ стѣнытъ си, задъ които гледахъ единственното си спасеніе. Разумѣва ся че кръстоносцитѣ нѣмахъ никаквѣжъ опасность отъ таквызъ едны непріатели; но наченъ да ги бори другъ единъ непріатель много по-опасенъ — скудостѣтъ на хранѣтъ. Тѣ ся намѣрихъ принудены да пратятъ за хранѣ едно силно отдѣленіе войскѣжъ подъ прѣводителството на Хенриха Айно, който стигналъ даже до Финополь *), оплѣнилъ този градъ и направилъ много злины на жителитѣ му. Мурдузфло, като ся науча за туй нашествіе на Айно, рѣшилъ да го нападне на вращаніе, тѣй излѣзва съ силнѣжъ войскѣжъ и поставя станъ въ заливѣтъ дѣто е сега Бююкъ-дере. И нападнѣлъ наистинѣжъ кръстоносцытъ, като ся вращали, но тѣ безъ да ся смутятъ нареждатъ ся на бой, и не само отблѣснѣли Византійцытъ, но безъ малко щѣли да хванѣтъ и самага Мурдузфла.

Между това Венеціанскій Дожъ, като искаше да отбѣгне бойтъ, поканилъ императора да ся състанѣтъ, и той отишелъ на конь на брѣгѣтъ на Козмидіо (Еюбъ), дѣто дохажда и Дандолъ съ еднѣжъ ладіѣжъ. Въ този състанѣкъ Мурдузфло склонилъ наистинѣжъ да плати на кръстоносцытъ изискванытъ петдесетъ кентинѣря злато (четырѣдесетъ и о-

*) Види ся да е на Черно море и не далечъ отъ Цариградъ но кой и дѣ е именно не знаемъ.

семь милиона франгы), но отричалъ ся да подчини православнѣтъ черквѣ подъ папѣтъ. А когато ся разговаряли така, внезапно непріятелскы силы нападатъ врѣзь императора, и той едвамъ можѣлъ да убѣгне, благодареніе на бързотѣтъ на коня си.

И тъй, като станѣло вече всяко примиреніе невъзможно колкото и нежелаемо, започенѣли ся приготвеніята за бой, и Мурдзуфлю съ многобройнѣтъ войскѣ туря станѣтъ си дѣто е днесъ Фенерь, а Френцитѣ ся навезватъ на корабитѣ си вечерѣтъ на 8 Априлія 1204 и на сутринѣтъ рано започенватъ нападеніето противу градѣтъ. И прѣзь онзи день битвѣтъ ся продължавали упорны, и свършили вечерѣтъ даже съ сполучіе отъ странѣ на Византійцитѣ. Слѣдъ това, като си отпочиватъ два дни, кръстоносцитѣ на третій день започенватъ пакъ нападеніето, като ся обѣщали, за да насърчатъ всички, че, който прѣвъ забіе знамѣ на нѣкой отъ стѣлповетѣ на твърдинѣтъ, ще земе за награда сто и петдесетъ марки сребро. Въ срѣдъ тѣзи упориѣтъ битвѣ, два кораба, на които бѣхъ епископѣтъ Тройскій и Соасонскій, приближаватъ на сушѣтъ и поставятъ сълбы близу до Петріѣ, а двама рицари — Френецѣтъ Андрей Орвоа и Венеціанецѣтъ Петръ Албертъ, дохождатъ та отбѣсватъ стражаритѣ, които браняли тамо твърдинѣтъ. Тѣхнийтъ примѣръ насърчилъ кръстоносцитѣ да ся въземнѣтъ на стѣлпѣтъ; а единъ рицарь, на име Петръ де Брасо, сполучилъ да ся промѣкне прѣзь вратата. Неговото появленіе уплашило стражарытѣ и несмѣяли да го нападнѣтъ, като видѣли само исполнискѣтъ му снагѣ и прѣголъмыйтъ шлемъ на главѣтъ му, тѣ тѣртили да бѣгатъ и тъй оставили не забраненъ входѣтъ на много еще други кръстоносцы, които отъ страхъ да не бы да имъ изиграѣтъ пакъ нѣкоѣмъ игрѣ гърцитѣ, подпалѣли къщата до дѣто досегнали, и изгорили толкозъ, колкото нѣмало скупомъ ни въ третѣ най-голъмы градове на Францѣ, казва френскійтъ очевидецъ историкъ Виллардинъ. Напраздно Мурдзуфлю ся мѣчилъ съ увѣщанія и заплашванія да оживи дързновеніето на войскѣтъ и на народа; страхѣтъ былъ по-горѣ отъ всяко чувство. Тогази императорѣтъ като видѣлъ че неоставало вече никаква надежда за спасеніе и въ боязнь да го не хванѣтъ,

оставя градътъ и побѣгва съ женѣ си и тъщѣ си, женѣ на побѣгнѣлийтъ Алексія.

Въ разстояніе на шесть мѣсеца Цариградъ бѣше видѣлъ петъ мина императоры отъ които тримата бѣхъ умрѣли а двамата побѣгнѣли; и сега вече, слѣдъ побѣгваніето на Мурдузфла, настанѣла бѣ нуждата да ся избере новъ императоръ. Въ срѣдъ ужасытъ на бойтъ и на огъньтъ, който върлуваше въ градътъ, Царегражданитѣ си избиратъ за императоръ Теодора Ласкаря; по той нерачай да приеме да ся нарече императоръ, а само деспотъ; защото, казувалъ, трѣба първомъ да нареди работытъ на държавѣтъ и да отдаде на коронѣтъ принадлежащѣтъ ѣ свѣтлость и тъй да стане достоинъ за титулътъ императоръ. Но туй негово желаніе не можаше да ся осъществи, защото до което състояніе бѣхъ достигнѣли работытъ, и най-юначнытъ и доблественны старанія неможахъ вече нищо да направятъ. А додѣто Теодоръ Ласкарь да ся нахрани да си турѣ работѣтъ наредѣ, Хенрихъ Айно бѣше обладалъ Цариградъ.

Византійскытъ историци описватъ съ най-черны краски поведеніето на крестоносцытъ при привземаніето на Цариградъ. И самытъ западны историци исповѣдуватъ, че прѣди привземаніето на Цариградъ крестоносцитѣ были светѣи, а слѣдъ привземаніето станѣли бѣсове. И наистинѣ тѣ не почели и не уважили нищо свято, а безчестили всичко божественно и чловѣческо, уклонили сѣ въ дѣла звѣрскы, и христіани както были показали сѣ и отъ невѣринытъ по-невѣритѣиши. Кѣщя, храмове, царскы палаты, императорскы гробницы, всичко было разграбено и оплѣнено. Грабителитѣ трупали священнытъ съсѣды размѣсомъ съ най-ничтожнытъ и нечисты нѣща, товаряли гы на мьскы или на конѣ и гы носяли на корабѣтъ си. Светы мощы, всякаквы черковны украшения ся смѣквали насилственно и ся земали. Безъ да ся говори за дѣворастлѣніята и другытъ постыдства на невѣздржаніето, защото божественнытъ нѣща като не почетохъ злоименно името крестоносци носящитѣ, кой можаше да чака отъ тѣхъ да пощадятъ чловѣческытъ? « Всяка глава бѣ въ болѣзнь, казва очевидецътъ на разореніето Византійскый историкъ Никита, въ махалытъ плачове, охканія и сътовенія, по улицытъ рыда-

нія, въ храмоветъ вопль, стенанія на мъжкѣтъ, лелецанія на женѣтъ, терзанія, влачанія, поробванія, отлѣчванія и насилванія на тѣла испърво съединены, почтенироднытъ въ бесчестіе достигнѣхъ, достопочтенитъ за старостѣтъ си — ожалени, имотнитъ — безимотни. Така бѣ по стѣгдытъ, така по жловетъ, така въ храмоветъ, така и во всяко друго прибѣжище. »

Таквызъ быдохъ подвижитъ на освободителѣтъ на христіанството, казватъ Византійцитѣ, но таквазъ е и наградата на вѣроломството, таквызъ сѣ и слѣдствіята на раскошностѣтъ, на развратѣтъ, на своекорыстіето и на нечувствіето къмъ страданіята на отечеството. (слѣди).

ПАПСТВОТО

— о —

III.

Обемъ на папската власть.

(Продълженіе отъ брой 3-ій год. III).

Франція съкога е играла ролята на покровитель на Римскый прѣстолъ. Еще отъ pokrщението на франгытъ, папытъ поченали да намиратъ подпора у този народъ и у царѣтъ му. Прѣмницитѣ на Карла Великий съ своята слабостъ докарали работытъ дотамъ, щото тѣхното господарство надъ Италія да остане само на име, а намѣсто тѣхъ часть отъ това господаруваніе поченалъ да извършува папата. Чръзъ духовната власть той са распореждалъ и съ свѣтскытъ работы на голѣма часть отъ Италіанското населеніе. Това отъ една страна докара папытъ до по голѣмо самоувѣреніе и увеличи тѣхнытъ притязанія, нъ отъ друга страна повлече въ Италіанскытъ работы, таквызи безредицы, които докарвахъ голѣмы затрудненія на самый папа. Подчинены само по име подъ Франгскытъ императоры, Италіанскытъ области на дѣло са познавали за господарь оногози, който прибере въ рѣцѣтъ си работытъ и наложи на другытъ своята власть. Слабы да защитятъ порядъка въ тѣзи злочести

земи, Франскитѣ царѣ сѣ ги оставяли жертва на безредія-та и на междуособіята за власть. Управителитѣ сѣ намѣнявали постоянно и борбитѣ не сѣ са прѣкъсвали. Тѣзи борбы сѣ извикали влизаніето на Германскый царь Отона I въ Италія и завладѣніето на сѣверна и срьдня Италія отъ Германцитѣ; тый сѣ докарали и коронясваніето на Германскы царь за Римскый Императоръ. Съ надежда да направи завоевателя по-послушенъ и готовъ да защищава властѣта му, папата принася Римското Императорство на Германскый царь; нѣ тая надежда не ся оправда до колкото папѣтъ и-скахъ. Макаръ и вѣнчаны за Римскы императоры отъ папата, Нѣмскитѣ царѣ не забравяха, че сѣ прѣзели Италіанскитѣ земи и Римъ не съ благословеніето на папата, а съ оржжіето, и че правото на тѣхното господаруваніе сѣстои не въ папското вѣнчаніе, а въ завоеваніето, и като помняхъ това сѣкога, тый не са оставяхъ отъ да са считатъ господари, по-горни отъ папѣтъ. Ный видѣхме, каквы бѣхъ ожесточены борбитѣ между тѣзи императоры и папѣтъ. Въ тѣзи тежки за папството врѣмена, папата сѣкога е намиралъ въ Франція ако не най-покорната, поне най-вѣрна страна. Франція была открѣга за стѣсненитѣ папы. Тамъ намѣрили прибѣжище Паскаль II, Геласій II и Александръ III, когато императорѣтъ имъ налагали своята воля. Вслѣдствие на сичко това Францускый царь са нарѣкълъ Христіаннѣйшій и властѣта на папѣтъ станала по-малко усѣтна въ Франція. А споредъ царя, който никога не са отрѣкълъ отъ правото да назначава епископѣтъ самъ или чрѣзъ мѣстны съборы, и Френското духовенство запазило по свободны отношенія къмъ папата. Галликанската черкова по-малко приѣмала папскый произволъ за законъ и сѣкога считала съборѣтъ по горѣ отъ папата; ученіето на галликанството са отличава отъ строгото католичество по това, че то отхвърга свѣтската власть на папата и че поставя рѣшеніята на съборѣтъ по-горѣ отъ папската воля.

При сичко това папѣтъ не сѣ оставили и Франція отъвнѣтъ своитѣ опытванія да и налагатъ волята си безусловно. Когато сѣ са усѣтили до толкози силны, слѣдъ побѣдытъ надъ Германскитѣ императоры, папѣтъ поискали да упражнятъ и надъ Франція оная власть, която мысляхъ да иматъ надъ царствата. Около 1200 са появилъ голѣмъ споръ ме-

жду Френскій царь Филиппа-Августа и Англійскій Іоанна безъ земя по случая на убійството на единъ князь, подвластенъ на Френскій прѣстолъ. Като былъ роднина на Іоанна и показвалъ притязанія на Англійскій прѣстолъ, Іоаннъ го прѣмахналъ, като го погубилъ. За да отмъсти убійството му Филипъ-Августъ усвоилъ Англійската областъ въ Франція, Нормандія. Въ това врѣме Іоанъ былъ вече пріятель на папата; за това послѣдній поискалъ отъ двамата царѣ да се помирятъ неотложно. Филипу не угождавала тая заповѣдь и той отворилъ война съ съюзницитъ на Іоана въ Фландрія; нъ по сетни са принудилъ да се смири, защото общото мнѣніе са склопявало на страната на Христовый намѣстникъ, който са считалъ и когото невѣжеството вѣрвало за источникъ на правдата и на закона.

Тоя сжщый царь си напуска жената и зема друга. Папата са застъпилъ за първата и заповѣда на царя да я прибере пакъ. Царя не послушалъ, а папата наложилъ запрѣщеніе на цѣла Франція. По срѣдъ нощъ кампанитъ ударили послѣденъ пѣтъ, духовенството изгорило св. тайны, покрило образитъ съ черно и скрило мощитъ. Священнодѣйствиата прѣстанали: умрѣлитъ оставали безъ опѣяло, дѣцата безъ кръщеніе, вѣрнитъ безъ причастіе. Царя са покорилъ, безъ да са счита побѣденъ. Слѣдъ нѣколко години (въ 1226) папата са опытва да са распорежда съ духовнитъ чиновне въ Френската черкова; царя и духовенството са възпротивить и папата устъпва.

Царь Лудовикъ святий подчинилъ черковницитъ на гражданскій сждъ за гражданскы и криминальны прѣстѣпленія. Папата са възпротивилъ и дору отлжчалъ благочестивый царь, нъ бесполезно. Баронитъ поддържали новыи законъ и папата еще веднажъ са намѣрилъ принуденъ да устъпи. Това показва какво може да направи единодушіето. Тържествующій другадъ чрѣзъ раздѣленіето папа са принуждава да устъпва прѣдъ единодушіето въ Франція. Ако бѣ имало по малко невѣжество и по-много единодушіе въ Германія и въ другитъ католическы страны, папството не бы достигнало до оная тираническа власть и до онова нелѣпо ученіе, което въз-
 возжда единъ чловѣкъ до высочината на божественность, което стѣпява разума и запира сѣко движеніе напредъ. Па

безумный хора и това е малко; за тях сж нужни още по-силни духовни вериги.

До Лудовика святей папата имал не право, а обичай да облага Френскыѣ черковы и народъ съ данъцы за обшчыѣ нужды ужъ на черковата; Лудовикъ поставя ограничєнія на този обичай. Той постановява, че тѣзи облаганія не ще иматъ сила безъ одобреніето на царя.

Въ врѣмето на Филипа Красный (1285 — 1314) папата пакъ намѣрилъ случай да са смѣси въ свѣткыѣ дѣла на Френско и да заповѣда на Френскый царь. Той поискалъ отъ Филиппа да прѣкъсне почетата съ Англія война и да остави спора на папското обещаніе, то есть да са остави на папскый сждъ. Нъ и този пжтъ папата слѣтєла несполука. Филипъ не само не послушалъ папата, нъ еще обложилъ френското духовенство съ данъкъ за посрѣщаніето на нуждыѣ на господарството. Папата запрѣтилъ събираніето на този данъкъ а Филипъ забранилъ изнасяніето на папскыѣ доходи изъ Франція. Папата обявилъ, че има власть да сжди царіетъ и повикалъ французскыѣ епископы на съборъ въ Римъ, за да съразмысли за бжджщето управеніе на Франція. Филипъ отъ своя страна свикалъ прѣдставителѣ на сичкыѣ съловія въ държавата и обявилъ чрѣзъ нихъ, че царската власть въ Франція независи отъ никого. Папата пакъ прибѣгналъ до духовныѣ оржжія и наложилъ на царството запрѣщеніе. Папата пакъ изгубилъ.

Въ борбата на Францускыѣ царіе католическото учєніе за папската власть са е исказало въ своята послѣдняя и най ясна форма. Папата е привождалъ думыѣ на пророка: *поставихъ тя надъ языки и народы*, и доказвалъ, че тѣзи думы сж за него — намѣстника Христовъ и че той има пълна власть надъ царіетъ. Противникыѣ му възражавали съ други текстове и сжщо тѣй доказвали, че папата не може да бжде господаръ на царствата и че царската власть е такожде священна, защото *пльсть власти яже не отъ Бога*. Папата утвѣрва, че царската власть не е отъ Бога, а отъ діавола, какго са доказва отъ Евангеліето, дѣто са казва, за искушеніето на Христа отъ діавола и дѣто са казва, че діавола раздава царствата и властью надъ тѣхъ; а противникыѣ отговарятъ че сичко е отъ Бога, защото самъ Богъ казва въ Бытіето: *Сичко що тѣчишь е твое*. Па-

пытѣ привождаѣ своята власть да вържатъ и да развързватъ и казватъ, че който е господарь на душата, той е господарь и на тѣлото; а противницѣтъ привождаѣ думѣтъ и примѣра на Христа, който казва: *власть моя не отъ мира сего* и доказватъ, че властѣта на черквата са ограничава въ проповѣдѣта и въ утѣшеніето на нещастнѣтъ, а не въ свѣтовны прѣобладанія. Стѣснени отъ сѣкадѣ, папѣтъ не са отрѣкли отъ глупавѣтъ и богопротивнѣтъ си притязанія, а са исхитрили да утвърдятъ властѣта си съ забыкалки, ко-свенно. Тѣй най-послѣ обявили, че никога не сѣ искали да са мѣсятъ въ дѣлата на царската власть и на царскѣй сѣдѣ; тѣхната власть не са простира по далечъ отъ осѣжданіето на грѣха. Нѣ ако папѣтъ иматъ власть неограничена надъ грѣха, правото да ръководятъ сѣдветѣ принадлежи тѣмъ, защото нѣма прѣступленіе безъ да заключава грѣховность. А когато на сичко са гледа чрѣзъ грѣха, то священника остава господарь на сичко. Той почева да заповѣда надъ сичко въ името на вѣчното спасеніе и докарва свѣта до положеніе да неможе да различава кривото отъ правото и да струва голѣмы грѣхове, безъ да усѣща, че грѣши. Теократіята сѣкога е была гибелна за благочестіето и за свѣта; тя е была полезна само за онѣзи, които сѣ я подѣржали, защото сѣ намирали въ нея богата жатва. Папѣтъ сѣ искали да заповѣдатъ надъ обществото чрѣзъ наказаніето на грѣха; нѣ въ тѣхното врѣме нѣй невидимъ да са намалява грѣха. Напротивъ, нѣй виждаме въ това врѣме, че грѣха са умножава и че царството е на него, на суевѣріето и на невѣжеството.

Таквази е была папската власть по отношеніе къмъ народѣтъ и царіетѣ и до толкози са е тя простирали. Тя е сваляла царіетѣ и раздавала коронѣтъ; тя държала въ покореностъ духовенството у западнѣтъ народы; тя утвърждавала высокѣтъ черковны сановници, като имъ продавала чиноветѣ съ пары; тя рѣшавала сичкѣтъ спорове въ черковата и даже между царіетѣ; тя можала да полага черковны наказанія на цѣлы царства; тя раздавала правдини и правяла черното бѣло, а бѣлото черно; тя узаконявала грабителствата, каквото направила съ Пипина и съ Вилгелма завоевателя; тя узаконявала даже дѣцата отъ прѣлюбодѣніе. Папската власть е была всесилна, защото е было всесилно

и невѣжеството на цѣль западъ, Англія, Франція, Германія, Унгарія, Испанія, Польша, Скандинавія — сички сж са прѣ-кланяли прѣдъ папата и сж внимавали въ думытъ му, като въ слова Божественны. Дори най-свободомысленнытъ царіе сж считали за необходимо да прѣмѣлчаватъ прѣдъ папата и да не отричатъ неговата обширна власть въ духовнытъ ра-боты. Само тукъ тамъ, на рѣдко сж са срѣщали хора, кои-то сж дигали гласа си срѣщу духовната тиранія и сж осж-ждали папското ученіе; нъ тѣзи выкове или сж са загубва-ли въ общый выкъ на множеството, или сж примирали въ пламъцытъ и въ страшнытъ мѣкы на инквизиціята.

Да видимъ сега послѣдствіята на папската неограниче-на власть за напрѣдка и за свободата.

IV.

Злоупотребленія на папската власть.

Първото и главното злоупотребленіе, което може да заглади и най-важнытъ заслуги на папството, ако ги има-ше, е инквизиціята, това омразно и отвратително учре-жденіе, което може да измисли само най-грубый и бес-человѣчный фанатизмъ. Като не сж можали да търпятъ съ-противленіе и разномысліе въ свѣтскытъ работы и даже отъ страна на царіетъ, самонадѣяннытъ папы еще повече сж допущали разномысліе въ духовнытъ работы и отъ страна на хора отъ долнитъ съловія. Срѣщу разномысля-щитъ по вѣроисповѣднытъ или черковны въпросы папытъ сж подигнали таквызи страшны гоненія, които не оставатъ по-долу отъ гоненіята, които подигали языческытъ римскы императоры противъ христіанетъ въ първытъ вѣкове. До-дѣто папытъ были слабы, гоненіята са ограничавали въ отлѣченія и въ другы духовны наказанія; нъ когато тый сж са усѣтили по-силны, гоненіята прѣставатъ да бѣдѣтъ само духовны; на еретицытъ, както са наричатъ отъ чер-ковата разномыслящитъ въ дѣлата на вѣрата или на чер-ковата, са посыпали и гражданскы наказанія и смърть.

Въ 1,017-та година са свыкаль въ Орлеанъ съборъ, за да разгледа ученіето на Манихентъ, които были са распрѣстнали по Франція отъ вѣстокъ. Като не можиль да ги прѣпрѣ, събора ги осждилъ на огънь, защото отричали дѣвството на Богородица, защото казвали че причащеніе-

нието е човѣчески обичай и че кръщеніето съ вода не очистюва отъ грѣховетъ, ако нѣма покаяніе. Кръвта текла на сѣкадѣ *во славу божію*; а за да са увеличи тая слава, еретицитъ бѣсили на голѣмы дни, като на Рождество, когато словото става плътъ, за да научи сички на любовъ и да имъ даде животъ.

На Латранскій съборъ (въ Римъ) въ 1,179 са рѣшило, щото еретицитъ да са обръщатъ на робы. Черковната Исторія на Католицитъ не може да са нахвали съ папа Александра III, дѣто той прогласилъ робството унищожено и го проклѣлъ; между това тоя сѣщый папа е прѣдсѣдательствовалъ на Латранскій съборъ. Люціанъ III си казва простичко, че еретицитъ трѣба да са погубватъ само за това, защото смѣятъ да вѣрватъ не както учи папата. Инокентій III приканва сичкитъ власти да погубватъ еретицитъ; който отъ владѣтелитъ не изпълнява тѣзи заповѣди, папата го заплашва съ отлѣченія и анатемы.

Началото на страшната инквизиція са относи на 1184 год., когато папата натоварилъ епископитъ да испытватъ мнѣніята на своитъ пасомы и да наказватъ противнитъ на папското ученіе. Нѣ понеже епископитъ са показали небрѣжны къмъ тая желатска служба и не искали да намаляватъ стадото си за дребны разномыслия, то Григорій IX наредилъ на тая жестока служба монаситъ отъ доминиканското общество (орденъ). Папитъ дали законъ на това страшно учреждение и го натоварили да испытва вѣрваніята на сѣкы христіанинъ и да истрѣбва сичкы онѣзи, у които са намѣри разномысліе. Между другитъ наставленія Александръ IV дава и слѣдующитъ на инквизиторитъ — *да извѣриватъ службата си безъ шумъ и безъ протаканіе*, тоестъ, да чистятъ еретицитъ по-скоро и мълчешката.

Когато пристигвалъ инквизитора съ слугитъ си въ нѣкой градъ, той давалъ извѣстіе на народа, че 'са прощаватъ грѣховетъ за 40 дни на оногози, който иде да слуша прввата му проповѣдь. Въ тая проповѣдь инквизитора обявявалъ, защо е дошелъ, развивалъ ученіето за спасеніе, хвърлялъ думы за правовѣріе, наумѣвалъ че правовѣрний нѣма никаква часть съ кривовѣрний и като възбуждалъ фанатизма на проститъ, обявявалъ, че ще са да-

вѣтъ отпушенія на сичкы онѣзи, които искажѣтъ и прѣдаждѣтъ нѣкой еретикъ. За още по-голѣмо дѣйствиѣ връхъ простытъ, проповѣдта казвада, че името на обвинителя ще си остане скрито и че нему ще са дава награда за обвиненіето. Сичкытъ гаусны и нискы души, сичкытъ фанатицы намирали широко поле за работяніе: тый прѣдавали сѣкыго, който не имъ бывалъ по сърдце. Който падялъ въ рѣцѣтъ на Святото сѣдилище, за него нѣмало избавленіе. Ако са признай въ кривовѣріе, той погинва като еретикъ; ако не са признай, той умира подъ мжкытъ, като упоритъ еретикъ.

Отъ най-напрѣдъ обвиненыя са посрѣщалъ меко и са запытвалъ за много нѣща по такъвъ начинъ, щото не-прѣмѣнно да са заплете въ отговорытъ си. Подыръ това дохождали мжкытъ, каквыто може да измысли най-голѣмата жестокость и сухото калугерско сърдце, който не погинвалъ въ мжкытъ, него изгаряли всенародно (*anto da fe*) Това огненно зрѣлище е было най-обыкновенното въ Испанія.

Инквизиціята сѣкога не е чакала да са обвиняватъ хората самы; тя е намирала леснины не само да ускорява обвиненіята, нъ и да ги сваля на таквызи хора, на които тя иска смъртьта. Ето какво правяла тя въ този случай. Тя принуждавала нѣкои отъ обвиненытъ да покажѣтъ своитѣ единомысленицы и когато тѣзи казвали, *кого да покажемъ, ный нѣмаме единомысленицы*, инквизиторытъ имъ подсказали нѣкои имена — и работата са свършала.

При Инокентія III горили нѣкои хора, защото тый вѣрвали съ Оригена заедно че сичкы хора ще ся спасятъ. Така, папата е горилъ хората, защото тый искали доброто на сичкытъ чловѣцы и защото мисляли Бога за толкози добъръ, щото можалъ да спасе сичкытъ си разумны твари. Горили и таквызи еретицы, които отхвърляли адъ и рай. Адъ е, казвали еретицытъ, кривото понятие за Бога; Рай е правата мисль за него. — Увѣщанія нѣмало; имало само истребленіе. Инокентій IV казва, че ще подигне срѣщу еретицытъ небето и землята. Другъ папа пише на Доминиканцытъ да бждѣтъ много строги, като че е было нужно да са прѣпорѣчва строгость на свирѣ-

пытъ монасы. Мръсний Инокентій VIII, когото наричатъ баща на отечеството зарадъ многочисленныѣ му незаконны дѣца отъ различни жены, не прѣстава да выка срѣщу еретицыѣ и да са вѣоръжава срѣщу разномыслието.

За да разберемъ по-добрѣ свирѣпоститѣ на тѣзи гоненія, ный ще приведемъ тука нѣколко отъ по едритѣ дѣла на инквизиціята. Въ XI вѣкъ въ Южна Франція живѣли еретицы, нарѣчени *Валденцы* и *Албигойцы*. Сектата ставала толкози по-многочисленна, колкото повече ставали гнусотитѣ на католическото духовенство и на папата. Валденцыѣ отричали главенството на папата въ черковата, отхвърляли гласната исповѣдь, осѣждали гнусный животъ на католицыѣ и пр. За сичко това тый навлекли на себе си гнѣвътъ на папата, който ужъ иска спасеніето на сичкыѣ челоувѣцы. За да истреби тѣзи отрицатели на неговата власть, папата подигналъ срѣщу тѣхъ крѣстоносна война и възбудилъ срѣщу мирныѣ хора цѣлы купища фанатицы и грабители. Жестокуѣ монасы вѣрвѣли па чело. Въ нѣколко години цѣлы области са обѣрнали на пожарище и на мѣсто за кланіе. Нѣмало милость и пощада за никого; дѣца, старцы, жены непраздны, жены доилницы и мѣжи — сичко падало подъ ударитѣ на православныѣ паписты. Тый не сѣ щадили даже католицыѣ, както са види отъ поведеніето имъ въ прѣвземаніето на градъ *Безіеръ*. Като прѣвзели този градъ, въ който имало много католицы, папскыѣ войныцы пытали; какво да проводимъ? Ный не можемъ да познайме кой е православенъ, кой католикъ. «Бійте сичкы наредъ, казалъ папскый намѣстникъ; Богъ ще отдѣли своитѣ.»

Подобны гоненія позволилъ папата и срѣщу *Стедингцыѣ*, въ *Олдембургъ*, които католицыѣ нарѣкли еретицы само защото не щѣли да плащатъ на епископыѣ и не са оставали да ги грабятъ.

По този начинъ, черковата на западъ са е повлекла по духа на вѣрмето и като е зела за правило *правото на по силныя* отворила е срѣщу еретицыѣ таквызи гоненія, които сѣ много далечъ отъ назначеніето ѣ. Огнюветѣ никога не угасвали, свободата на съвѣстьта са отричала. Черковата не са съмнѣва въ своето варварско право, въ своитѣ безчелоувѣчны длѣжности, като са обрѣща

на джелатинъ. Тя иска да удави еретичеството съ кръвъ и ръкоплъщи на жестокоститъ на своитъ ревностни слуги. Почтеннитъ католици днесъ ся срамуватъ отъ варварскитъ дѣла на религіознитъ гоненія и съкакъ са мъчатъ да очистятъ католичеството отъ онѣзи проклетія, които са изсипватъ на него отъ сѣка страна. «Кръвъ са е проливала въ католическата черкова, казва Лакордеръ, нъ не за да са обръщатъ еретицитъ, а за отмъщеніе. Христیانството не е проливало кръвта, а обществото, което е приело христیانството за своя вѣра; то е показвало онѣзи, които не сж приемали тая вѣра.» Като искатъ да оправдаятъ черковата, католицитъ свадятъ вината на обществото и насилватъ исторіята съ прѣтълкованія. Кой подигна кръвавитъ гоненія: господарството ли или черковата? Еретичеството гражданско ли, или вѣроисповѣдно прѣступленіе е? Когато огнюветъ и никвизицията са показахъ недостаточны, кой подигна кръстоносны войны срѣщу еретицитъ? Черквата «Крадцитъ са наказватъ, казва Инокентій III, не можемъ обаче да ги сравняваме съ еретицитъ? Първитъ ни похищаватъ нѣща, които са за прѣзиране; вторитъ ни похищаватъ животъ вѣчный. Еретицитъ докачатъ величіето Божіе.» Така споредъ Инокентія и споредъ сичкитъ учители на католичеството, сѣкы който не мысли като папата е достоинъ за най тежкитъ наказания, защото не вѣрва, защото краде спасеніето на Католицитъ. Безуміе голъмо! На това безуміе може само да са смѣе чловѣкъ, ако то си оставаше само на дума. Нъ когато си помислишь за кръвта на милионы души и погледнешъ на злото което е излѣзло за чловѣчеството отъ тѣзи гоненія; когато помислишь, че това правило има сила и до днесъ и за другитъ черковы и че съ него само и съ нищо другоо рыцката черкова си позволи да налага наказаніе на българската и да я нарича еретическа: тогава безуміето възбужда вече не смѣхъ и не прѣзрѣніе, нъ жалость и отчаяніе, жалость за погубенитъ неправедно хора, отчаяніе за това, дѣто заблужденіето и кривдата намиратъ между хората таквази поддръжка. Убийството на еретицитъ не са намира узаконено въ гражданскитъ законы; нъ ето какво казватъ католическитъ канонисты. «Самъ Богъ ны заповѣда да убиваме еретицитъ;

тый сж членове на Сатаната и трѣба да погинатъ до единъ (Лука Туденцій). Който е вънъ отъ черквата, той е вънъ отъ закона; таквызи хора сѣкы може да убива » (Еймерикъ). Подырь това нѣка ни казвать пакъ, че кръвитъ сж са проливали не отъ черковата, а отъ обществоото, отъ господарството. Господарството наказва прѣстѣпленіята, а у еретицитъ не са е наказвало никакво прѣстѣпление. Въ тѣхъ са е наказвало свободното мышленіе, както го казва самъ папа Луціанъ III « Еретицы сж онѣзи, които не са боятъ да вѣрвать другояче нежеми както вѣрва римската черкова върху кръщеніето, върху причащеніето, върху покаяніето и върху женидбата » Въ сждебнитъ дѣла на еретицитъ ный не намираме други прѣстѣпленія, освѣнъ разномысліето. Доминиканеца Ланци прѣбърналъ архивитъ на Тосканската инквизиція и не намѣрилъ въ нейнитъ книги обвиненія срѣщу еретицитъ въ грѣхъ или въ прѣстѣпление, а само въ нѣкаквы заблужденія (споредъ католическото мѣрило). Нъ не е ли безуміе и грѣхъ да погубвашъ хората само за това, защото те мыслятъ, като тебе? Не е ли това насиліе и нарушеніе на онзи законъ, който е основа на физическый и духовный животъ на природата и на чловѣчеството, сир. на закона за движеніе, измѣненіе и постѣпваніе напредъ? Какво бы излезло за Европа, ако бѣше вѣстѣржествувало папството съ своята неподвижность и бѣше сковало умоветъ въ своитъ тѣсны прѣдѣлы? Напредкъ ли щѣхме да гледаме днесъ на Западъ, или простота, невѣжество и заблужденіе? Католичеството мысли, че владѣе цѣлата истина и че това не трѣба да допуска въ черковата разномысліе; нъ ный отъ страна знайме, че това сж само калугерскы притязанія

Самытъ католицы сж си навлачали гоненія и наказанія отъ страна на пацитъ и на духовенството, когато сж са показвали много ревностны и сж искали да исправятъ нѣкои черковны недостатцы и поведеніето на духовенството Инквизиціята прѣслѣдвала *мистицитъ*, защото искали отъ хората по горѣща вѣра и отъ духовенството по-чистъ животъ; тя погубвала *бичевинцитъ* (хора, които сж бичували единъ другиго за Христа), защото показвали голѣма ревность къмъ страданіята; тя истребвала немилостиво.

сичкы онѣзи, които послѣдвали *Савонарола*, *Арнолда Брес-чиа* и другытъ черковны прѣобразователи, и които искали прѣобразованія въ черковата и ограниченіе на духовный произволъ. Съ една дума папата и неговытъ истребвали сичко, което не идяло на тѣхната смѣтка. Тый истребвали хората не само за разномысліе въ религіознытъ въпросы; тый погубвали и за мнѣнія отъ областъта на науката. *Рожеръ Банонъ* умрѣлъ въ мѣнастырскытъ тъмници, защото ся показалъ смѣлъ въ издирваніята си по Исторіята на Св. Писаніе и по естественнытъ науки. *Гамилей* ослѣпѣлъ въ тъмницата, защото искавалъ истината, че земята са върти около слънцето. *Виклефъ* са прѣслѣдвалъ за смѣлытъ си изслѣдованія по Священното Писаніе. Много други сж умрѣли отъ ржцѣтъ на инквизиціята, само защото сж открили нѣкоя истина или сж тръгнали по новы пжтища въ философіята, каквото *Джордано Бруко*, *Абеляръ* и др. Еще по-много быхж отишли, ако папата можаше сичкы да достигне. За добра честь и въ най-благопріятнытъ за папата врѣмена учевытъ и разномыслящитѣ сж могли да са запазватъ, като сж прибѣгвали подъ покровителството на силнытъ міра сего. Нека благодаримъ Бога, че не е допустилъ на папството да подчини свѣта и да му наложи до край своята власть. Нека са радваме и на прыгавината на чловѣческый духъ, който е можилъ да оживѣй слѣдъ такъвзи и толъкзи отъ много вѣкове натискъ и да запази божественната искра на свободата и стремленіята си къмъ истината и доброто. Голѣма благодарность длѣжимъ и на онѣзи борцы, които не сж са оплашили отъ насиліята и отъ мъжытъ, нѣ смѣло сж исказвали своитѣ мнѣнія. Тѣзи хора сж великы, защото свѣта на тѣхъ длѣжи твърдѣ много за своя духовенъ напрѣдѣкъ.

Второто отъ голѣмытъ злоупотребленія на папството сж индулгенціитѣ. Като поставятъ себе си намѣсто Христа, папытъ постановяватъ, че спасеніето на хората зависи напълно отъ папата, защото властью надъ отвѣрانیето и затваряніето на рая е нему прѣдоставена отъ Самого Христа. Споредъ това безумно ученіе, чловѣкъ може да са спасе даже противъ щеніето си, само по щеніето на папата. Доста е да поиска папата, вашето спасеніе е готово. Не ви трѣбать ни добры дѣла, ни покаяніе, ни ду-

шевна чистота, ни даже въра. Папата има сила да ви въведе въ рай и безъ грѣхъ. Единственното добро дѣло, което се иска въ този случай, е да заплатишъ на папската хазна онова количество пари, което ще ти заглади грѣховетъ и ще ти отвори вратата райскы. Папата не пыта вървашъ ли въ Христа и какъ вървашъ. За него е достатъчно това дѣло грѣсишъ спасеніето си у него.

Папата не казува: *вървай во Христа спасенъ будеть, а вървай во мя спасеться.*

Индулгенціята е имала въ първаначалната черковна съвѣстъ друго значеніе. Тя се е давала не за прощеніе на грѣха, а за прощеніе на онова черковно наказаніе, което се е налагало отъ черковата на съгрѣшившия. Когато черковата, тоестъ черковното общество, е виждало, че грѣшника са кае искрено, тогава то е прѣкъсвало епитиміята му и го е приемало въ срѣдата си, като достоинъ да бѣде съобщенъ съ черковата. Въ този случай индουλгенціята била единъ простъ знакъ за примиреніе съ черковата. Примиреніето съ Самаго Бога и прощеніето на грѣха, черковата е оставяла на Самаго Бога, който знае тайнитъ на сърдцето и който самичкъ може да прощава грѣховетъ и да приема грѣшницитъ, когато тѣй са калятъ. Тая външна индουλгенція папството обърнало на таинство, което облача папѣтъ съ таквази власть, каквато има самъ Христосъ. Споредъ папското ученіе индουλгенціята прощава не черковната епитимія, а самитъ грѣхове, защото заслугитъ на Христовата смъртъ сѣ неизчерпаемы и папата е распорядителъ на тѣзи заслуги. Страданіята на Христа сѣ таквази заслуга, която не само е искупила хората, нъ още е оставила таквази богато съкровище, което е неизчерпаемо и което е подъ расположеніето на папата. Съ силата на тая заслуга, на това бескрайно съкровище, папата може да освобождава съкого отъ грѣхъ и да го поставя въ рай. До каквы чудовищны злоупотребленія е достигнало това криво ученіе, нѣй видѣхме въ члена за Гуса и Лютера и можемъ да видимъ още въ черковната и гражданска Исторія на Срѣднитъ вѣкове. По този начинъ, върата на папидашитъ не е въра въ Христа; тя е таква и система, която оставя Христа на страна, за да издигне а негово мѣсто папѣтъ; тя е отъ опѣзи богохулства,

които можат да направят само користолюбивыѣ и честолюбивыѣ духовны и до които свѣтскый чловѣкъ никога не може да достигне.

Горделивыѣ папы въ своята голѣма самонадѣянность сѣ поставяли себе си по-горѣ отъ цѣлото христіанство и отъ цѣлата черкова. Споредъ папската теорія само папата може да управлява черковата и да опрѣдѣля нейното учение, само той може да поставя законы и новы правила за върваніе. Съборыѣ сѣ по-долны отъ папата; тѣхныѣ рѣшенія получаватъ сила само слѣдъ утвърженіето имъ отъ папата. Разбира се сега, че никаквы измѣненія, никаквы улучшенія, и никакво прѣкъсване на злоупотребленіята не е было възможно въ католическата черкова. Выковетъ за прѣобразованія сѣ са чували въ XV и XVI вѣкове отъ сѣкадѣ, нѣ прѣдъ упорството на папыѣ тѣзи вкове сѣ оставали слабы, неуслышаны и безъ сѣкакво послѣдствіе. Въ едно врѣме тѣзи вкове привлекли на своя страна императора и принудили папата да допусти свикваніето на Констанцкый съборъ (1414-1419), а по-сетѣ и Базелскый (1431-1449); нѣ на първый изгорили само невинный Гуса, а на вторый не можили да свършатъ нищо за ограниченіето на папскыѣ злоупотрѣбленія и произволь. Папыѣ провлачали съборыѣ и знаили да ги распрѣстѣжтъ, безъ да имъ допустнатъ да направятъ нѣкое прѣобразованіе въ онѣзи редове, отъ които страдаше черковата на Западъ. Противорѣчіята на самыѣ съборы сѣ были причина на тая несполука. Работыѣ не ставатъ сѣкога какъ дошло и безъ сѣкаква логика; напротивъ тѣй искать една послѣдователность. Какъ е могълъ единъ съборъ да постави границы на оногози, когото самъ събора припознава за намѣстникъ Христовъ? Слугата ли ще опрѣдѣля поведеніето на господаря и на онзи, когото сичкы признаватъ за непогрѣшимъ въ дѣлата на върата? За да иматъ успѣхъ, съборыѣ трѣбаше да поченатъ отъ тамъ, отдѣто трѣбаше, сирѣчь отъ причината. Намѣсто да искать да прѣсичатъ злоупотрѣбленіята, съборыѣ трѣбаше да искоренятъ причината имъ, кореня имъ, защото злото не е въ плода, а въ коренитѣ. Ако произвольтъ и злоупотрѣбленіята сѣ дохождади отъ неограничената духовна власть, която папыѣ си присвоявали; съборыѣ трѣбаше

да поченатъ отъ тамъ щото да отнематъ на папѣтъ тая основа, като прогласятъ, че папата не е нищо друго освѣнь епископъ, каквото сички други, и че мнимата му власть като намѣстникъ Христовъ е безмысленно притязаніе. Като не направили това и като са прѣкланяли отъ убѣжденіе или отъ интересъ прѣдъ папското намѣстничество, съборѣтъ сж свързвали собственитѣ рѣшѣния сж ослабляли отъ напрѣдъ онова, което сж искали да направятъ за поправленіе на черковата. Събиратъ са да запрѣварватъ нечестіето и злоупотребленіята, които ставатъ въ името на вѣрата, а най-големото нечестіе, источника на сичкитѣ злоупотребленія, оставятъ непочекнато! Нѣ павелитѣ не сж истребватъ само отгорѣ, а са търгатъ отъ ксрени. Не трѣба да выкашъ срѣщу злоупотребленіята и да искашъ прѣкъсваніето имъ; трѣба да отнеменъ отъ злоупотребителя възможността да злоупотреблява. Като не сж направили това, съборѣтъ не трѣбаше да показватъ неудоволетвіе прѣдъ чудовищнитѣ злоупотребленія на нѣкои папы. Не трѣба никой да са чуди нито на разврата, нито на злудѣніята на римскитѣ епископы: неограничената власть была въ духовнитѣ, была въ свѣтскитѣ работѣ съкога достига до развратъ и злудѣнія.

Като сж были твърдѣ вредны за гражданскый животъ, за вѣрата и за черковата на Западъ, папѣтъ сж были ещѣ по вредны за нравѣтъ на западнитѣ христіане. Крѣвосмѣшеніето, убійствата, подкупничеството, грабителствата и най-гнусливъ развратъ сж были дѣлата на папѣтъ въ послѣднитѣ петъ вѣка. Папѣтъ сж съкога стрували зло, нѣ въ по-прѣднитѣ вѣкове са срѣщатъ на папскый прѣстолъ хора отъ по-почтенъ характеръ и съ нѣкаквы идеи, когато въ послѣднитѣ вѣкове на римскый епископскы прѣстолъ възсѣдаватъ хора чудовища, хора бесчестны, на които сичката цѣль е да са ползоватъ отъ положеніето си, зада правятъ сичко що си въобразятъ. Сикетъ V е спичелитъ репутацията на Содомистъ, какъвъ то не е производимъ свѣта; той раздавалъ высокитѣ черковны чинове на свитѣ любимцы момчета. Александръ VI е былъ прѣвъ уійца и отровитель; той три пѣти разженвалъ дѣщеря си, за да я даде на по богаты мъжѣе. Іоаннъ XXIII е былъ разбойникъ и крѣвосмѣситель. Человѣкъ мъчно може да свър-

же, ако рече да прѣброява качества на онѣзи хора, които сж наричали себе си Христовы намѣстници и сж управяли черковныѣ дѣла. Виновы сж тѣзи хора прѣдъ Исторіята, прѣдъ хората и прѣдъ Бога, нъ не е малко виновенно и обществото, което е допушало таквызи хора до высокыѣ черковны чинове, въ глупостыта си простира-ло са е прѣдъ тѣхъ, като прѣдъ Христа.....

Какво е издѣло отъ папската власть и докарала ли е на чловѣчеството нѣкаква полза? Искать да кажътъ, че службата на папството е была значителна и че то е принесло голѣмы ползы на Западъ, като е възпитавало чловѣчеството въ варварскыѣ врѣмена на срѣднитѣ вѣкове и като е сдържало съ своята черковна власть грубата сила и страститѣ на невѣжественныѣ варваре. Нъ таквызи оправданіе на папството не може да са приеме, защото ный видѣхме, че папството твърдѣ малко примѣры е давало отъ добро и благочестиво поведеніе; за да научишъ другыѣ и да ги възпитаешъ, трѣба самъ да си добъръ; нъ дѣ е было доброто на папыѣ? Дѣ сж добрыѣ примѣры? Не видимъ ли ный, че въ сичкыѣ си дѣла папыѣ не гледать друго, освѣнь да властвувать и да стоятъ по-горѣ отъ сичкы другы на земята? Не видимъ ли, че въ тѣхныѣ рѣцѣ вѣрата не е орѣдіе за исправленіе на вѣрата и за здържаніе на лошитѣ инстинктовѣ, а е срѣдство за номраченіе, за лъжа и заблужденіе? Тѣй сжщо не може да са приеме и втората заслуга на папството, че ужъ папската власть сдържала варваретѣ, които напълнили Европа, и ги принуждавала да сдържатъ буйноститѣ и насиліята си; защото папството сѣкога е давало примѣръ не на справедливостъ и на миръ, а на присвоеніе, на насилія, на борба. Какъ може да ползова мира онзи, който не познава миръ и който учи на клятвенпрѣступленія само да са развали мира и да са пристѣжни до борбы? Какъ ще ползова чловѣколюбіето онзи, който продължава борбыѣ съ сѣкаквы срѣдства и съ голѣмо ожесточеніе и не почива додѣто не истреби цѣлы родове? Да казуваме, че папството е было полезно, това е да лъжемъ и да кривимъ Исторіята. Нъ и да рѣчемъ, че то е было полезно въ нѣкое отношеніе, тѣзи ползы сж толкози ничожны прѣдъ лошаваиныѣ които то е сторило и струва,

щото са загубватъ, както са загубва малка вода въ голѣма рѣка. Каквы заслуги на папѣтъ ще покрѣятъ: тѣхното съпротивленіе на народытъ и общества да са устроятъ споредъ вѣмето; распространеніето на заблужденіята и суевѣріята; потѣпкуваніето на свѣтското правосудіе и ненаказанността на духовнытъ; истребленіето на милионы хора за разномысліе; упорното съпротивленіе на умствения напредѣкъ и на свободата; безмѣрнытъ грабителства; страшный развратъ и крайната безправственностъ подъ покрѣва на вѣрата и толкози други лошѣвини? Сичко това е толкози голѣмо и толкози лошо, щото ползытъ на папството блѣднѣятъ прѣдъ него. Т. И.

ДЛЪЖНОСТЪТА И ГРАЖДАНИНЪТЪ.

(Продълженіе отъ брой 2-ый год. III)

Мнозина сѣ ся прѣпирали да ли чувството и длъжността на любовьтъ къмъ отечеството е врожденно, или се придобива чрѣзъ възпитаніето; но ный мыслимъ че е врожденно, защото и онзи челоувѣкъ, който е роденъ въ корабъ, и който е живѣлъ много години на чуждо мѣсто отъ отечеството си, ако и да се намѣрва далечъ отъ него, той пакъ осѣща тѣзи найприродниѣ любви къмъ земѣтъ на отцытъ си; отъ това смы и виждали мнозина да сѣ ся завращали и да сѣ посящавали мѣстото на языка на бащытъ си и да сѣ жертвували доста много за земѣтъ на майкытъ си. При това обаче нѣма никакво сумнѣніе че чрѣзъ възпитаніето и образованіето туй чувство ся засилва, развива ся и ся уякчава, всякой осѣща нуждытъ да ся подчини подъ властытъ на тѣзи длъжностъ, — да обыча отечеството си.

Общо свойство на всичкытъ сщества е любовьта, обчыта. Туй чувство го има и въ органическытъ сщества и въ неорганическытъ; въ органическытъ т. е. въ животнытъ, птицытъ, рыбытъ, растѣніята, всякой видъ отъ тѣзи сщества чрѣзъ любовьтъ ся овѣковѣчва и съхранява; и въ неорганическытъ, както въ камънытъ, прѣстытъ и небеснытъ тѣла ся държатъ скопчени все чрѣзъ истж-

тъ любовь. Любовьта при неорганическитъ тѣла ся казува *притегливостъ*; притегливостъта прави да ся държатъ едно о друго частицѣтъ на камыка; притегливостъта е силата която притяга и държи небеснитъ тѣла, звѣздытъ, мѣсецѣтъ, земѣтъ и слънцето, така *висящъ* въ празното пространство. Прочее любовьта е общо свойство на вснчкитъ сщщества, но въ челоуѣка, поради разнообразнитъ му дѣйствія и различнитъ му сношенія тя зема и различни отстоянія, а слѣдователно и наименованія. Напримѣръ, челоуѣкъ осѣща любовь къмъ опѣзи които сж го родили или които е родилъ: той иска да ги гледа и да ги гледа честиты и благополучны; тази любовь на родителитъ ся казва *любоутребіе* или *милѣніе*. Но той осѣща любовь и къмъ съсѣдытъ си, еще къмъ опѣзи челоуѣцы които е былъ привыкналъ само да ги гледа, безъ друго сношеніе, осѣща еще любовь къмъ съгражданитъ си и къмъ онова мѣсто дѣто ся е родилъ. Тази е любовьта къмъ отечеството, която ся казва и *отечестволюбіе*; но туй чувство, казватъ, осѣща той и къмъ всякого челоуѣка, не само съгражданина, не само сънародника и съотечественника, но и къмъ инозецеца и другозѣреца, каквото къмъ Кытаеца, да кажемъ. Напримѣръ, ако види да ся дави нѣкой Евреинъ или Черкезинъ, смилява ся за него, вврля ся въ водѣтъ, туря животътъ си въ опасностъ, за да го избави; или ако го види че е гладенъ, съжелява го, умилиститъ ся за него: туй съжеляваніе, този видъ отъ любовь е — челоуѣколюбіето. И тѣй, обычѣта, т. е. любовьта която сщществува въ челоуѣка, е три вида: *милѣніе*, *отечестволюбіе* и *челоуѣколюбіе*.

Опѣзи които искатъ да изгладятъ, сирѣчь да прѣмахнатъ отъ расписа на челоуѣческитъ чувствованія чувството на обычѣтъ къмъ отечеството, — *отечестволюбіето*, казуютъ че, много пѣтя ставало вжтрѣ въ челоуѣка борба и битва между тѣзи отъ едни природѣ чувства. Напримѣръ, работата дохожда между чувството на *милѣніето* и *отечестволюбіето*, кое отъ двѣтъ трѣба да прѣдпочте челоуѣкъ, *милѣніето* къмъ домашнитъ си ли или любовьтъ къмъ отечеството си? Прѣдставѣте си, напр. едного, когото отечеството му го выка на оръжіе, но той имародители или чеда, които обыча твърдѣ много и не иска да ги

остави; въ този случай кое трѣба да прѣобладае, милѣніето или любовта къмъ отечеството? Онѣзи които сѣ противу чувството на отечестволюбіето казуватъ: безъ всяко противурѣчіе тука прѣобладава милѣніето, защото е чувство по-блиско и то исклучва отечестволюбіето.

Други пакъ, когато е рѣчь за чувството на отечестволюбіето и на челоуѣколюбіето, кое отъ двѣтъ трѣба да прѣобладае, казуватъ: челоуѣколюбіето е чувство, което ся отnosi до всичкото челоуѣчество, и прѣдъ него трѣба да ся исклучи и да млѣкне любовта къмъ отечеството. Нека разгледамы дохваткытъ и на двѣтъ тѣзи стра- ны, които ратуваъ противу любовтъ къмъ отечеството.

И първо, какво казуватъ онѣзи които борятъ отечестволюбіето съ милѣніето?

Милѣніето за своитѣ е чувство по-блиско, то исклучва любовтъ къмъ отечеството. Когато отечеството е въ опасность, казватъ тѣ, тогази, трѣба всякой, вмѣсто да тича, придружаванъ на другытъ, да отпѣдятъ общійтъ непріятель, а то да ся притече при челядтъ си да избави неѣ. Ако прочее всякой единъ остане осамотенъ въ кѣщитѣ си да брани челядтъ си, градътъ какъ ще бжде спазенъ? А когато ся не спази градътъ челядта спазва ли ся или загынва? Напротивъ, ако бы ся притеклъ всякой да брани градътъ, да защищава отечеството, тогазы той и отечеството си спазва, изпълняющъ длѣжносттъ си, а тѣй и челядтъ си завардва отъ всяка опасность. Отъ това става явво че милѣніето къмъ своитѣ не трѣба да исклучва длѣжносттъ на отечестволюбіето, както природно го и не исклучва. Прочутытъ за отечестволюбіето си Спартанкы, като давали на чедата си всяка щитѣтъ имъ, казували: « или него или на него » — или този щитъ да донесешъ, или на него да тя донесжтъ; или побѣдигель да ся завърнешъ, или мъртъвъ да тя донесжтъ ». Тѣзи думы какво друго сѣ значали ако не това че, единственната длѣжностъ на гражданина сынъ е да не щади животътъ си за отечеството си? Майката, която искаждала това, задушавала въ себе си майчинжтъ си милость, и учала сына си на любовь къмъ отечеството. Исторіята ни казва пакъ за нѣкожъ си Спартанкж, че когато ѣ обадили че сынъ ѣ паднжлъ убитъ въ бойтъ за отечеството си, нито

заплакала, нито ся нажалила но отговорила равнодушно : за това съм го и родила, и той изпълнилъ длъжността си.

Но ще каже нѣкой че Спартанкытъ така ся въспитвали по Ликурговытъ законы и само въ тѣхъ виждамы чувството и длъжността на отечестволюбieto да прѣобладава надъ майчинятъ милость. Не, ще му отговоримъ, ный споменѣхмы за спартанкытъ, защото за тѣхъ най-ясно свидѣтельствува Исторiята, но същото виждамы и днесъ у Черногоркытъ. А по общо като земемъ работятъ, ный ще видимъ че въ борбытъ на всичкытъ народы ся срѣщатъ безбройны примѣры на таквызи самоотверженiя отъ любовъ къмъ отечеството, която не е была прѣимущество само на Гърцытъ и на Римлянытъ.

Ето какъ рѣшава този въпросъ една народна наша пѣснь,

« Не желѣй кѣщѣ ни коня;
Не милѣй женѣ ни рожбѣ....
Салт' да но робѣ не идимъ,
Че робство не е животство; —
За роба нѣидѣ домъ нѣма
Ни за робыня рожбицѣ... »

Така казвала Ангелина, върната любя на Асталакыпъ Тодора при неговятъ нерѣшителность въ послѣдныятъ опасность на бойтъ.

Но като е рѣчь за Тодоровцы нека споменемъ и Абисинскытъ царь Тодора; ето и той не прѣдпочете ли славытъ смъртъ за свободѣтъ и независимостѣтъ? Не прѣдпочете ли, казвамы, той смъртътъ за отечеството си неже мирныйтъ животъ съ челядѣтъ си? Това не ще ли каже че при всичкото му, тѣй да кажемъ, варварство и необразованiе, и въ него прѣобладавало чувството на отечестволюбieto надъ чувството на чадолубieto?

Тѣзи извѣсти за чувството на отечестволюбieto сѣгы измислили новитъ философи, които прѣдпоставятъ за истинско добро на този свѣтъ само интересътъ и нищо друго; но тѣ сѣ които сѣ обоготворили веществото, които сѣ ся поклонили на златото; а онѣзи които служатъ на истинѣтъ никога не сѣ въздигнали златы истуканы въ сърдцето си. Приемамы че тѣлото има нуждѣ отъ удоволствие и наслаждение, но рѣкохмы че разумътъ трѣба вся-

кога да обуздава страстите, за да може душата по-лесно да извърша осмъщствореніето на по-доброто.

Измежду онѣзи които сѣ ратували противу отечестволюбіето приброяватъ ся и близнацитѣ въ френскѣхъ литературѣ, Жанъ Жакъ Руссо и Волтеръ. Първыйтъ съ свойственното нему жарко и снажно краснорѣчіе говорилъ е противу любовтъ къмъ отечеството въ списаніето си *Контратъ Соціалъ*, въ което увѣрява че обществата или общежителствата сѣ ся съставили по договоръ, по съгласіе. Другыйтъ, Волтеръ, отъ горчивѣхъ и язвителнѣхъ ироній на когото не е избѣгнало нищо, натрупаъ е най-остроумни ироніи за любовтъ къмъ отечеството. Но всички тѣзи сѣ зели поводъ отъ мыслитѣ на Платона, за общепритежаемостѣхъ. Този славенъ отколѣ мыслитель въ идеалното си гражданско управленіе искалъ щото всички притежанія, даже и женитѣ, да бѣдѣтъ общи, сир. той събаря частното притежаніе и семейството, двѣтъ тѣзи най-благодѣтелни узаконенія на обществата, тѣзи пружини на дѣятелностѣхъ у частнитѣ лица. Така, понеже гражданското правленіе было за него всичко, а гражданинѣхъ, частното лице, нищо, той желаялъ и възпитаніето на дѣцата да е общо а не семействено; казвамы желаялъ — защото само желанія е изказвалъ Платонъ, и желанія не изпълними — Щомъ чедото стигнало на единъ опрѣдѣленъ възраст, да го прѣдава майка му на гражданското управление, на правителството, което да ся грижи да го възпитава; а не поне всяка майка да ся гриже сама за изучаваніето на чедото си. Ще каже че Платонъ си въображавалъ като най-сгодно за образуваніе на едно гражданско правленіе общественното възпитаніе на чедата. За туй, онѣзи които казватъ че чувството на милѣніето е по-близко отъ чувството на отечестволюбіето, искатъ да кажѣтъ че великыйтъ Платоновъ умъ прѣдвидѣлъ че, като ставало възпитаніето на дѣцата семействено, милѣніето щѣло да прѣобладава надъ любовтъ къмъ отечеството. И тѣй Платонъ вмѣсто да засили чувството на милѣніето, чрѣзъ семейственното или домашното възпитаніе, поискалъ чрѣзъ общественното да го поразслаби, щото чедото, което така имало да пристигне дѣто да не познава нито баща, нито майка; защото щѣло да гледа всяко-

та началниците на гражданското управление да ся гържатъ за него и да осѣща само любовтъ къмъ отечеството. Защо, казвать враждебниците на отечестволюбіето, Платонъ припорежча общественното отхранваніе? Защото спрямо милѣніето отечестволюбіето ся исклучава; то не е вече чувство. На това ний ще отговоримъ че Платоновата теорія никога не ся е приспособила, нито е възможно да ся приспособи; тя е теорія която съществува само на книгѣ.

Но поборниците на милѣніето противу отечестволюбіето слѣдуютъ: Въ Спартѣ, казуютъ тѣ, възпитаніето было общественно, а не семействено, и за туй Спартаките и Спартакитѣ осѣщали чувството на отечестволюбіето до една степень на съвършенно немилѣніе.

Наистина отхранваніето и възпитаніето на дѣцата въ Спартѣ ставало общественно а не въ семейството, но развѣ въ Атинѣ и въ Римѣ, дѣто възпитаніето е было семействено, чувството на отечестволюбіето е было по-долно отъ колкото въ Спартѣ? Не е ли че Атина и Римъ сѣ отвѣдили много повече отечестволюбци, които свѣтятъ въ Исторіята като звѣзды чрѣзъ най-дълбокото чувство на любовтъ къмъ отечеството, и на съзнаніето на длъжностъ си къмъ него? Ще каже прочее, че общественното възпитаніе нѣма нѣкоѣ по-големѣ силѣ колкото за къмъ чувството на отечестволюбіето; то може да ослаби милѣніето, но чувството на любовтъ къмъ отечеството съществува и тамъ дѣто възпитаніето е семействено, дѣто чувството на милѣніето не ся разслабя, но напротивъ ся засилва чрѣзъ домашното възпитаніе.

Отъ тѣзи обаче които искатъ да оборятъ любовтъ къмъ отечеството, по важны причини иматъ на своѣ страни онѣзи които прѣдпоставятъ челолюбіето. Христосъ, казуютъ, благовѣсти любовтъ къмъ всякого челолюбца. Сенека е казалъ: — Не съмъ ся родилъ за единъ кѣтъ; отечество ми е всичката земя. — Аріанъ и той е твърдилъ: — А защо ты казвашъ себе си Атинянинъ т. е. отъ Атинѣ, а не само отъ онзи кѣтъ, дѣто е паднало малко-то ти тѣло когато си ся родилъ? и др. и др. Ето, казуютъ, всичкитѣ мудри ни заръчватъ челолюбіето, и самъ Христосъ е прогласилъ братството къмъ всички.

Прочее, дѣ ся смѣстя отечестволюбіето спрямо човѣколюбіето? Азъ съмъ човѣколюбецъ, бѣди човѣколюбецъ, выкатъ; дѣ си намѣрилъ ты писано за чувството на отечестволюбіето?

Но онзи който обыча отечеството си, ще кажемъ ный не е непріятель на човѣчеството, не иска и не дири злото на всякого човѣка, на ближнійтъ си споредъ Евангеліето; за туй гонителитъ на любовтъ къмъ отечеството напраздно призоваватъ за потвърденіе на мнѣніето си Стоицѣтъ и онѣзи отъ философытъ които сж прѣпорѣчали любовтъ къмъ всичкы; напраздно искать помощъ отъ изреченіето Христово: «Люби ближнійтъ си, както самъ себе си. Явно е че тѣ ся стремятъ отъ погрѣшенъ и гнилъ основъ; тѣ прѣдполагатъ чувството на човѣколюбіето като по-далечно отъ чувството на отечестволюбіето; тѣ го зематъ за чувство по-общо; като да е възможно да обыча нѣкой отведнѣжъ всичкѣтъ човѣцы! Но, казахмы че тѣ грѣшатъ, защото човѣколюбіето е по-близко чувство, то е длъжность налагана на всякого човѣка, прѣди да стане гражданинъ, ако ни е възможно тѣй да кажемъ; човѣколюбіето е отъ длъжноститъ къмъ ближняго, то е длъжность много по-близкъ отъ отечестволюбіето.

Човѣкъ, рекохмы ный по-горѣ, дѣйствиущъ, като частно лице въ този свѣтъ има длъжности къмъ Богу, къмъ себе си и къмъ ближнійтъ си. Ето човѣколюбіето — длъжноститъ къмъ ближняго; а най-блискѣтъ кругъ на дѣятелността на човѣка е дѣятелността му като сама личность, а по-далечната, като членъ на нѣкое семейство, на гражданското правленіе; за това човѣколюбіето е една отъ най-блискѣтъ длъжности на човѣка, когато онѣзи които борять отечестволюбіето чрѣзъ човѣколюбіето го изслѣдуватъ като по-далечно, като зематъ прѣдъ очи всичкѣтъ човѣцы, освѣнь гражданитъ на собственото отечество и сънародницитъ му и тамъ грѣшатъ; защото, казуватъ, какъ е възможно, като търси и ище нѣкой благоденствіето само на своето отечество, само на свойтъ народъ, и слѣдователно неговото прорасваніе и уголъменіе, какъ е възможно да не търси това чрѣзъ онѣ правданіето и униженіето на другѣтъ народы? Но когато

азъ задилямъ благоденствието на отечеството си и на народа си, което, разумѣва ся, не състои въ униженіето на другитъ народы, както казуватъ послѣдователитъ на тѣзи идеи, неவிждамъ нѣщо което да мя въспира да не желая и да не искамъ благоденствието и на челоувѣчеството.

Народитъ ся сматратъ като частны лица, и въковетъ малко приличатъ на възраститъ имъ; народытъ никога не умиратъ; а това ще каже че да дирих и да ся домогвамъ за да си въспридобыхъ мѣстата, отъ които неправедно съмъ лишенъ, не е никакъ противно на челоувѣколюбіето, да ся трудя за еманципираніето на братіята си, както казваше единъ Сардинскій Италиенецъ, прѣди съединеніето на всичкы Италий, чрѣзъ това нестамъ ни най-малко, челоувѣконенавистникъ — мизантронъ; защото моитъ мѣста и мѣстата на братіята ми сж моето жилище, тѣ сж обляклото ми, богатството на братіята ми, отечеството ми, отечеството на братіята ми, родителницата на прѣродителитъ ни, земята която е обагрена съ кръвтъ имъ; туй мое богатство, мое имущество, най-послѣ, тѣй да кажемъ, тѣзи земей ми ихъ похытилъ другъ, по-силенъ тогазъ когато мя е испядилъ или поработилъ; ще каже че той прѣсилилъ закона на разума, като прѣскочилъ границытъ на праведното хотѣніе, и е прѣминялъ отъ правятъ рѣскы къмъ бѣлбгътъ дѣто турихмы самолюбіето. Да иска прочее единъ народъ да повърне прѣвъзмогшиятъ другъ пѣтъ надъ него, да го повърне, казвамы, на бѣлбгътъ на правото хотѣніе, той има право на това, което право трѣба да си въспридобые; а това на по-силныйтъ нѣкога си униженіе е длѣжность, ако може длѣжността да ся нарече униженіе. Прочее, не е нечелоувѣколюбиво да въспридобыхъ правото си. Отечестволюбивыйтъ задира благоденствието на отечеството си, на братіята си, но не чрѣзъ това и униженіето и покореніето на другытъ народы и слѣдователно тѣхното злополучіе, щото да пристигне до нечелоувѣколюбіе...

Противу отечестволюбіето на послѣдне врѣме сж ся приложили и наричанытъ козмополити, онѣзи които задираятъ равното гражданско правленіе на всякъ свѣтъ: на всякой добръ челоувѣкъ желаніето неможе да не бжде за сполукытъ на едно равно гражданско правленіе; но да

ли не е още твърдѣ рано за челоувѣството да направи този скокъ, и може много да чакамы и да ся забавимъ додѣ видимъ слѣдствіята на усиліята, които сж подкачили нѣкои да полагать за това. При това ный мыслимъ че за да ся иде до тамъ трѣба да ся мине прѣзъ пѣтытъ на отечестволюбіето и народолюбіето, а не напроотивъ; и явно: какъ може да обыча всичкыйтъ свѣтъ, всичкытъ челоувѣцы онзи който не ся е научилъ еще да обыча отечеството си и народътъ си?

Като оглавявамы всичко що исказахмы до сега, ный ще кажемъ че любовта къмъ отечеството нито отъ милѣніето ся исклучава, нито чувството на челоуѣколюбіето оставя да засни, но челоуѣкъ, който обыча отсчеството си, може да е чадолюбивъ и отцелюбивъ и да милѣе за домашнытъ си, еще да обыча и ближнійтъ си споредъ Евангеліето.

За това таквазъ е най-първата длъжностъ на гражданина; таквозъ е отечестволюбіето, таквазъ е любовта къмъ отечеството.

Сега нека разгледамы положеніето на отечеството спрямо длъжноститъ що имамы къмъ него; то ся памѣрва всякога въ двѣ състоянія, или въ едното, или въ другото. Или е въ пріятелскы сношенія съ другытъ народы, то есть, има миръ, и тогазъ има нуждж отъ вжтрѣшното си благодѣйствіе и благоденствіе, или ся намѣрва въ непріятелскы сношенія, бѣдствува изъ вѣнъ, има войнж и тогазъ има нуждж за подкрѣпеніе противу непріятеля чрѣзъ силытъ на гражданытъ. Отъ това слѣдува че и длъжноститъ на гражданина къмъ отечеството сж двойны, длъжности въ врѣме на миръ, и длъжности въ врѣме на войнж. Отъ другъ странж пакъ всяко гражданско управленіе състои отъ владѣющы и владѣемы; владѣющійтъ има двоинъ характеръ, той е и гражданинъ и въ същото врѣме управлява мѣстото т. е. съгражданытъ и съотечественницытъ си, тѣй що излѣзва и друго подраздѣленіе на длъжноститъ на гражданина, има т. е. длъжности на владѣющытъ къмъ гражданското управленіе и длъжности на владѣемытъ.

Друга една длъжностъ на гражданина, която проистича отъ любовтъж къмъ отечеството, е покорностыж на законытъ, длъжностъ обща и на владѣющытъ и на вла-

дъемиѣтъ, и въ врѣме на войнѣ и во врѣме на мирѣ. Повинувай се на законѣтъ — было е у древниѣтъ порѣчка, на коѣто прѣстѣпникѣтъ е навличалъ противу себе си най-големѣтъ наказаніе. Тая длѣжностъ е длѣжностъ оправдателна, принудителна, то естѣ, прѣстѣпникѣтъ на тѣзи длѣжностъ може да се задѣлжи отѣ гражданското правленіе да ѣмъ пази и исполнява. Въ коѣто и да е държавѣ законѣтъ прѣдставлятъ общото хотѣніе, проистичатѣ отѣ цѣлокупностѣтъ на народа; а все едно е ако не бы се пыталъ всякой единѣтъ гражданинѣтъ, когато се постановява и утвърдява единѣтъ законѣтъ, пріема ли го или не; мѣлченіето се сматра за пріеманіе. По нѣкога законѣтъ не сѣ писаны, но сматратѣ се като законы, поради честийѣтъ и взаименѣтъ начинѣтъ на приспособеніето, а то е обычай, навикѣтъ.

Не е за сега да разказваме какѣ сѣ се образували законѣтъ, казваме само че отѣ кѣдѣто и да проистича, или се сматра като да проистича, единѣтъ законѣтъ, защото въ монархическѣтъ държавѣ высшето хотѣніе на върховниѣтъ владѣтель, ако и да е произволно, прѣдставлятъ хотѣніето на народа, този законѣтъ проистича, рекохмы, или се сматра да проистича, отѣ общото хотѣніе на народа; слѣдователно прѣстѣпникѣтъ на закона не е само противникѣтъ на единѣтъ законѣтъ, който пѣма душа, но е противникѣтъ на всичкѣтъ граждани, съграждани, на всичкото общество; понеже чрѣзъ прѣстѣпваніето на законѣтъ той като да сматра себе си или по-горенѣтъ отѣ всичкѣтъ други или по-уменѣтъ отѣ всичкѣтъ си съграждани.

Да прѣдположимѣтъ, че има единѣтъ законѣтъ който ни заповѣда да не извърляме нечистотѣтъ отѣ кѣщата си вѣнѣтъ на улицѣтъ; този законѣтъ ако е станѣлъ, станѣлъ е, разумѣва се, заради здравіето на всичкѣтъ; сега прѣстѣпникѣтъ на този законѣтъ за какѣвъ ще се привѣмѣни? не ще ли счете че или прѣзира туй постановление, и слѣдователно прѣзира и не се бои отѣ общото хотѣніе, отѣ върховното хотѣніе, или че не вижда това постановление, този законѣтъ полезенѣтъ, но даже и прѣдполага че прогнивающѣтъ нечистотѣтъ ще да го прѣдпазятѣ отѣ болѣсти?....

Законѣтъ, ще приложимѣтъ ный тукѣтъ, ако бы и да прѣдположимѣтъ че сѣ съставени по единѣтъ най-добрѣтъ начинѣтъ, трѣ-

ба да знаемъ че всякога чловѣчески умове сжгы съ-
ставили; а чловѣкъ, като същество, което неможе никога
да стигне съвършенното, а още не само че съвършенно-
то не може да постигне, но е способно много пжтя и нѣ-
що погрѣшено, даже и лошо да узакони; то отъ това ся
ражда пытаніе — да ли когато законътъ сж лоши трѣба
гражданинтъ да имъ ся повинува? Колкото отъ своиж
странж, ный ще кажемъ за това: Ей, трѣба. Ако зако-
нитъ сж добръ познати като лоши, то все пакъ граждани-
нтъ трѣба да имъ ся покорява за много и много причи-
ны; и първо, защото законътъ, какъвъ то и да е, не е
възможно да ся покаже дѣйствителенъ какъвъ е прѣди
приспособеніето си, а приспособеніето му не е друго
освѣнь да ся покоряватъ гражданитъ на него. Второ ка-
кво зло можаше да си истегли едно гражданско правле-
ніе, или каквото и да е едно общество, ако оцѣненіето
на единъ кой да е законъ ся оставеше на своеволното
хотѣніе на всякой гражданинъ, сирѣчь ако бы ималъ вся-
кой гражданинъ право, безъ да зема въ призрѣніе ползж-
тъ или врѣдѣтъ и на други, да може самъ за себе си
да исказва, този законъ е лошъ, азъ нѣма да ся покорѣж
на неговото велѣніе, тогазь безъ друго обществото ся
парализира и распава ся. А единствениитъ начинъ за у-
нищоженіето на единъ лошъ и врѣдителенъ законъ е пъл-
ното и съвършенното му приспособеніе, за да ся видятъ
лошитъ му слѣдствія, които иначе немогътъ да станътъ
за всички явны, тѣе казалъ новоизбранныитъ пакъ прѣд-
седатель на Съединенитъ Държавы въ Америкж, когато
най-напрѣдъ приемалъ прѣдседателството, и припоржчвалъ
на съгражданитъ си повиновеніето на законитъ.

За да ся повинувамы и покорявамы на законитъ у-
бѣждава ны не само логыката, но и записанитъ дѣла отъ
чловѣческитъ исторіи ны учатъ на това. Сократъ осж-
денъ отъ отечеството си да умре. Ако и неправедно на-
клеветенъ, още и като му ся прѣдставяхъ всичкитъ у-
лесненія да побѣгне, не побѣгнж, испи отровѣтъ и умрѣ
отъ повиновеніе на законитъ на отечеството си. Аристидъ
изгонванъ неправедно отъ отечеството си, покорява ся на
законитъ и ся удалчава отъ отечеството си съ тѣзи за-
бѣлжжителны думы: да по съотечественницитъ ми никога

да не взиматъ нуждѣ за мене. Галилей ся покорява на исканіята на католическото духовенство и исповѣдва че слънцето ся было въртало около земѣтъ, когато въ свѣтътъ си казувалъ — но знамъ че земята ся върти, и Христофоръ Коломбъ оклеветанъ и отъ лоши законы осъденъ умрѣ въ тъмницѣтъ и въ оковы. Най-послѣ Сынътъ и и Слово Божіе прѣтрпѣ кръстна смъртъ, каго гражданинъ повинующъ ся на чловѣческытъ законы. За това повинуваніето и покоряваніето на законытъ е сѣщо тѣй длъжностъ священна както и любовта къмъ отечеството.

Друга длъжностъ на гражданина сѣщо тѣй принудителна и обща и за владѣющытъ и за владѣемытъ е и плащението на данъцытъ еще и на онзи данѣкъ на кръвѣтъ. Както управленіето на едно семейство за поддържаніе на туй семейство има нуждѣ отъ вещественны сръдства, така сѣщо и всяко общество осѣща тѣзи нуждѣ. Както въ семейството онѣзи които могатъ помагати, сѣщо тѣй и въ обществото или въ общото гражданско правленіе всички сѣ длъжны да внесѣтъ бодѣжѣ си т. е. парѣтъ си; и ако диримъ на здраво гражданското управленіе има и осѣща по-големѣ нуждѣ отъ общо спомаганіе нежели семейството; обществото, да кажемъ пакъ, което съставя гражданското управленіе, има нуждѣ да наблюдава за спокойствіето на гражданытъ, да бди за безопасностѣтъ на жителитѣ отъ нападаніето на разбойници, да наказва прѣстѣпнициытъ на законытъ, да поддържа съобщеніята, да прави пѣтища, мостове, канали, желѣзны пѣтища, общы зланиа и да награждава онѣзи които ся занимаватъ съ тѣзи служенія и да ги задоволява, защото ги е въспрѣло отъ да ся занимаватъ съ другѣ нѣкоѣ работѣ отъ коѣто да ся поминувати; а за всичко туй изисква ся всякой отъ гражданытъ да спомага, да внесе парицѣтъ си, сирѣчь да плаща данѣтъ си.

Колкото за праведното расподѣленіе на даноцытъ между гражданытъ, то зависи отъ видѣтъ на гражданското управленіе. Тамо дѣто властвува самоволното хотѣніе на нѣкой безусловенъ властелинъ, тамъ расподѣляніето на даноцытъ е неравно и неправедно; тамъ виждате клетника сиромѣхъ да ся обзаема и да си продава волѣтъ и конѣтъ за да си исплати данѣкътъ, а отъ богатыйтъ да ся не зема

пищо, или да ся зема не колкото трѣба, за туй и както показва Исторіята, най-първытъ причины на новытъ бунтове и въстанія сѣ данъцытъ, и заради туй тѣзи революції произлизватъ отъ народа а не отъ богатытъ и които сѣ въ добро състояніе, защото тѣмъ е угодно туй неравно и несправедливо расподѣленіе на даноцытъ, въ туй извънредно състояніе на работытъ; но народытъ сир. людството и жителството въ гражданскытъ управления отъ день на день възмжжаватъ и наченжли сѣ вече да разбиратъ своитѣ правдини въ общежитіето.

Рекохмы, че исплащаніето на данъцытъ е длъжностъ на гражданытъ. Трѣба обаче да забѣлжимъ, че исплащаніето на данъцытъ не състои само въ даваніето на пары. Гражданинътъ, тоестъ, всякой житель на едно гражданско управленіе има длъжностъ да служи на отечеството си еще и като войникъ, и въ нуждж даже да пролѣе кръвтъ си за него; а това е длъжностъ, която наричатъ, плащаніе на данъкъ отъ кръвъ.

Войската на всякой единъ народъ е оръдіето чрѣзъ което всяко общежитіе може само себе си да прѣдпази отъ всякъ бѣдъ и опасностъ извънъ, която бы го заплашвала, и да спази вътрѣшното благочиніе на мѣстото. Отъ тѣзи странж прѣдопрѣдленіето на войскѣтъ е високо, свещенно, но на много мѣста то ся неощѣнява. Войската трѣба собствено да произлиза отъ сърдцето на народа или на жителството; всякой гражданинъ, тоестъ всякой житель трѣба да е и воинъ, за да може всякога да брани отечеството и гражданското правленіе, защото наемниците никога не сѣ благоуспѣли като войници; постановленіето на народнѣтъ стражъ е наистинж уложеніе спасително, защото оздравява сѣществованіето на мѣстото и на гражданското правленіе; инакъ наемникътъ воинъ нѣма никакъвъ непосредственъ интересъ да ся бори за мѣстото отъ което му ся плаща, и за туй той немари, а еще и прѣстъпва възлаганытъ нему длъжности на войникъ: длъжността на войника е не само да ся жертвува въ нуждж за съотечественниците и съжителитѣ си, не само да бѣде воинственъ но и добродѣтеленъ и челолюбивъ спрямо побѣдытъ си, еще и да ся покорява на по-горнитѣ си. И тѣй най-голѣмото прѣимущество на войскѣтъ е дисциплината

или повиновеніето, безъ което настава парализиране, надвиганіе, истрѣбленіе. Но тѣзи длѣжности рѣдко е възможно да ги съчувствувать и съзнавать наемниците. Отъ това прочее войската на всяко гражданско правленіе необходимо трѣба да състои отъ самытъ исты граждани, и слѣдователно длѣжностъ на всякой гражданинъ и жителъ на едно кое да е държавно управленіе е да плаща тѣзи данъ на кръвьтъ.

Но найважна длѣжностъ за исплащаніе на даноцытъ е доброто употребленіе на правдинытъ на граждавытъ; най важно е, казвамы, това, защото тази длѣжностъ е правственна длѣжностъ, тя ся не налага отъ гражданското правленіе чрѣзь законы; всякому особено належа да направи добро употребленіе на правдинытъ си.

Гражданинътъ, като живѣе въ едно общежитіе, има отношенія къмъ другытъ граждани, съгражданытъ и съотечественнициытъ си и къмъ идеалното лице на гражд. правленіе; отношеніята къмъ съгражданытъ му ги туря подъ правило гражданското право, отъ което произтичатъ гражданскытъ правдини на гражданина.

Гражданскытъ правдини на гражданина сж онѣзи, които ся пораждатъ отъ неговытъ съотношенія съ съгражданытъ му. Купувамъ, напрымѣръ, единъ къщж, който и плащамъ на продавача, отивамъ да зема къщжтъ подъ мое заветіе, но притежательтъ не ми ѣ дава; тогазы мое гражданско право е да го насилѣ и да го насилѣ чрѣзь началството или властьтъ. Заемамъ на одного съ лихвъ едно количество пары, като ся свърши срокътъ на заема, длѣжникътъ ми не ми исплаща щото ми длѣжи, законътъ, прѣдположѣте че заемътъ ми е търговскый, мѣнителница е, законътъ ми дава право да го затворѣж; туй право е гражданско право. Но прѣдставѣте си сега длѣжника ми сиромахъ, който ако и да го затворя не може да ми плати което ми длѣжи; тука настава доброто употребленіе на туй гражданско право; какво придобывамъ азъ заемательтъ като затворѣж чловѣка, когато съмъ увѣренъ че пѣма да извршж нищо съ затваряніето? Законътъ ми даде срѣдството на затваряніето като срѣдство за насилване, за въ таквъ случай само, въ който длѣжникътъ ми има да ми плати; но той е опакъ чловѣкъ, отъ онѣзи лоши хора кои-

то иматъ онзи лошавъ принципъ — ограби да ядешъ, открадни да имашъ. Само тогазъ да го затворишъ, защото така ще бжде принуденъ да плати; но когато азъ го затварямъ да си отмъстижъ, а челядтъ му мре отъ гладъ, тогазъ това е лоше употребленіе на туй гражданско право.

Но не по-малко важна е и длъжността на доброто употребленіе на политическитъ правдини: политическитъ правдини, рекохмы, произтичатъ, отъ сношеніята или отношеніята на гражданина къмъ гражданското правленіе. Споредъ послѣднитъ узаконенія за вилаетитъ, ный имамы право да си избирамы прѣдставителитъ въ мѣстнитъ съветы, всякой отъ насъ има право да прѣдлага или да дава гласъ първо, за избирателъ когото искамы, нему и нарѣчвамы кого да избере за прѣдставителъ; това е политическо право. Също тѣй политическо право е когато иде редъ да избирамы народоначальника си, тоестъ Екзарха или Патріарха си, да избирамы владыцѣтъ си, и всякой отъ насъ има право да искаже мнѣніе и да даде гласъ. Трѣба всякой да внимава за кого дава гласъ и кого припорѣчва да избережтъ, защото не е шега, но е серіозна работа: прѣдлежи за всичко що имамы, прѣдлежи да ся избере начальникъ на цѣль народъ или на една голѣма часть жителство, лице което има да управлява работытъ на цѣль народъ, или на толкозъ общины, ако изберемъ нѣкой недостойнъ, слѣдствіята на този лошъ изборъ ще паднатъ на главытъ ни, отечеството ни има да страда, ще прѣтърпи униженія, народнитъ ни работы нѣма да идятъ напредъ и прч. Отъ това излѣзва че доброто употребленіе на политическитъ ни правдини е нравственна длъжность на всякой добъръ гражданинъ.

Тѣзи сж вкратко по-важнитъ отъ длъжноститъ на гражданина владѣтель былъ или владѣемъ. Но като владѣющъ гражданинътъ има по-серіозны длъжности и по-мжчны за изпълненіе отъ онѣзи на владѣемыйтъ, понеже владѣемыйтъ, простыйтъ гражданинъ ся ръководи повечето отъ изричны законы, когато владѣтельтъ, а най-вече за по-серіознитъ работы, има за водителъ само нравственността и съвѣстѣтъ. А на владѣтелитъ не е достаточнo прѣимуство и това само да има совѣсть за праведното; изисква ся и ученіе дълбоко и опытность голѣма, и остроуміе и

дѣятелность и волѣ и смѣлость и вѣжливостъ и други тѣмъ подобни. Отъ това много грѣши и прѣгрѣшава и издава своитѣ къмъ отечеството длѣжности онзи гражданинъ, който зема на себе си недостойно началство или властъ, защото не е толкозъ голѣмо зло дѣто ся изгубва напраздно заплащаніето му, колкото поврѣдата на безцѣннитѣ интересы на гражданитѣ. Но тази самоотвърженностъ, като е неизбѣжна длѣжностъ на гражданина, за редкостѣжъ си днесъ смятатъ ся като жертва, когато не е освѣнъ длѣжностъ налагана отъ съвѣстѣжъ на всякого гражданина! Блазѣ на онѣзи народы които иматъ днесъ Цинцинатовци!

Началникѣтъ, какъвто и да е, ще ся повърнемъ да кажемъ ный пакъ, трѣба да бѣде украсенъ съ много прѣимущества; а най-вече да има въ высшѣжъ степенъ самоотричаніе, тоестъ, да прѣдпочита всякога да жертвува частнитѣ си интересы заради общитѣ, за интереситѣ на отечеството си. Въ единъ разговоръ на Сократа съ нѣкого си Атинянина Главкона Аристонова, Ксенофонтъ излага твърдѣ остроумно прѣимуществата, които ся изисква да има онзи който грамзи за властъ и началство. Главконъ былъ единъ отъ онѣзи будалы славолюбцы, каквито ся намѣрватъ както у всичкитѣ народы тѣй и у насъ; той искалъ да стане начальникъ въ Атинѣ, но отъ пытаніята които му прѣдложилъ Сократъ оказало ся че той не зналъ еще нито колко разноска нито колко доходы ималъ градѣтъ, не зналъ нито нуждытъ му, нито силитѣ му. Но той ималъ поне туй добро, че, като му расправилъ Сократъ какъвъ трѣба да бѣде единъ начальникъ, исповѣдалъ си че е недостойнъ да стане начальникъ на градѣтъ.

На свършеніе на статіѣжъжъ си ный ще кажемъ пакъ въ кратко че най-първа длѣжностъ на всякой гражданинъ, на всякой житель на едно кое да е мѣсто е: да обыча отечеството си, да ся покорява на законитѣ му, да плаща съ присърдце налаганитѣ нему данъцы, да воинствува въ нуждѣ за него и да гледа какъ по-добрь да употрѣбява правдинитѣ си и да ги защищава. Ето тѣзи сж капиталитѣ на всякой добрь и добронамѣренъ гражданинъ. Отъ тѣзи длѣжности възникватъ еще безбройны други, които е невъзможно да ся опрѣдѣлятъ и изложатъ на кратко въ единъ элементаренъ членъ; то е дѣло на особенъ моралистъ.

Остава ми сега да приповторѣмъ еще едно нѣщо и то е, че нравственното образование и възпитаніето на членове на единъ народъ състои въ това: дѣто да познава всякой длъжноститѣ си, като частно лице, като членъ на семейство, като членъ на общество; сирѣчь всякой чело-вѣкъ да разбере и да изпълнява своитѣ длъжности къмъ Бога, къмъ себе си и къмъ ближніитѣ си, къмъ семейството си, къмъ съгражданинѣ и сънародниците си, къмъ гражданското правленіе, къмъ отечеството и съотечественниците си, и тогазъ само ще да имамы общества нравственно възпитаны и образованы. Да ся постигне това не е толкозъ мѣчно колкото може да си го прѣдставятъ нѣкои; това лежи въ нашитѣ сили, зависи отъ насъ самыхъ. Разумѣва ся че то не е работа за единъ минутъ или за единъ година, то е въпросъ на вѣмето, стига само да трѣгнемъ въ този пѣтъ. Смѣемъ да вѣрваме че народътъ ни е осѣтилъ вече тѣзи нужди и не ще да търпи за на-прѣдъ да бѣде както до сега истикванъ назадъ, прѣнебрѣгванъ и прѣзиранъ поради лишеніето си отъ силѣтъ на нравственното възпитаніе, но ще ся залегне да ся сдобые съ този капиталъ, самыйтъ който прави народътъ достой-ны за почетъ. Дано да не излѣземъ излѣганы!

РАЙМОНДЪ и МАРИЯНА.

(ПОВѢСТЬ)

(Продълженіе отъ брой 1-ый год. III).

Раймондъ на когото ладіята бѣше ся строшпла, като бѣ уда-рила о скалитѣ въ вѣмето на бурѣтъ, покритъ отъ волнитѣ, из-най-напрѣдъ плуваше надъ тѣхъ, послѣ съглежда около си струше-ніята на разбититѣ си ладіи, улови ся яката о единъ дѣскѣ съ кож-то и плува два дни, носянь по волѣтъ на вълнитѣ. При на-ставаніето на третійтъ день, когато вече отмадялъ, бѣше на часътъ да ся прѣдаде въ прѣграждкитѣ на смъртътъ, вѣтрътъ тихнѣ, небе-то ся разясни и морето съвзе тишинѣтъ си, той можѣ да съзрѣ не далеко отъ себе си сушѣ, и това съживи изгасналитѣ въ него надеждѣ за спасеніето му. Можѣ еще да живѣѣ, думаше той въ

себе си, и да живѣѣ не за себе си а за Маріанѣ. Отъ тѣзи сладостнѣ мысль оживенъ, той забрави изнемоощеваніето на тѣлеснѣтъ си силы, удвои насърдчваніето си и слѣдъ малко наближи сушѣтъ. Но стрѣмнѣтъ скалы отъ които намѣри оградени отъ природѣтъ брѣговетѣ на тѣзи сушѣ не му допушахѣ да излѣзе на сухо, въспиранъ и отъ дѣсѣтъ той ѣ напуснѣ и плавешкомъ обикаляше около скалытъ съ надеждѣ че ще може да намѣри нѣйдѣ мѣсто да излѣзе, но за дълго еще надеждытъ му ся показвахѣ суетны.

Най-послѣ, при послѣдне вече отчаяніе, открыва едно мѣсто дѣто брѣгѣтъ слѣзваше по равно съ морето прѣзъ единъ каменитъ пѣтъ. Щомъ като стигнѣ можѣ да ся отърве отъ вълнытъ и, като излѣзе на сухо, сѣднѣ малко наземѣтъ да си почине, и като гледаше не обозримото пространство на морето, което слѣдъ толкозѣ бѣды и опасности бѣ изминѣлъ, благодари Бога и думаше: Ето свободенъ съмъ отъ прѣмеждѣнта на морето, сега вече нѣма отъ какво да ся боя, нито отъ вълненіето на морето нито отъ мѣчителството на Фридриха! Послѣ поиска да опознае земѣтъ на който ся надѣеше че ще прѣстанѣтъ злостраданіята му, поискѣ да иде на вѣтрѣ въ сушѣтъ, но понеже третій день почти не бѣ хапнѣлъ нищо, колѣнитѣ му подхлѣдвахѣ отъ слабостъ и той едва можаше да ся държи на крака. А когато съ беспокойствіе търсеше нѣкое срѣдство за да си достави нѣщо хранѣ, намѣри едно саморасло портокалово дърво, отъ което, като откъснува нѣколко портокалы взеде ги; и като ся по съвзема колко-годѣ отъ тѣзи расхладителнѣ хранѣ, трѣгва полека лека, удалечаванъ отъ морето на вѣтрѣ въ сушѣтъ, и вървѣва нѣщо два часа безъ да може да открие нѣкое жилище. При вечеръ вече той можѣ да съгледа отъ высочинѣтъ на единъ хълмъ, въ срѣдъ единѣ ближнѣ долини, единѣ кодибѣ, отъ които ся пушеше. Упѣти ся на възъ онѣзъ странѣ, но малко като повървѣ испрѣче ся на прѣдѣ му една дълбока падина съ высокы ярове, които неможаше да прѣмине и принуди ся да трѣгне покрай неѣ, за да намѣри по-сложно мѣсто да мине на срѣщѣ; но въ този пѣтъ той нагази въ единѣ широкѣ горѣ на крайтъ на който ся виждаше да е колибата. Деньтъ вече бѣше ся прѣкаралъ и ношѣта наставаше отъ часъ на часъ по-тъмна: отъ страхъ да ся не стромоли отъ нѣкой ярѣ, Раймондъ помисли да прѣношува тамо нѣйдѣ и тѣй пригледа и намѣри едно по-сгодно мѣсто и, като си достави и единѣ добъръ кривакъ за браняніе, прибра ся подъ едно дърво да чака да ся разсъвие, за да види кой пѣтъ трѣба да хване. И тѣй легнѣ си да поспи, но сънѣтъ който отъ толкозѣ врѣме не бѣше го посѣ-

щавалъ за допълненіе на злочестиниѣ му не дойде толкозъ лесно ни сега. Горкыйтъ момѣкъ жалостны мысли бѣхъ го налегнали, той мислеше че е самъ безъ никоѣмъ помощъ, безъ пріятель, безъ прибѣжище и не знае еще ни дѣ ся намѣрва. Туй злочесто състояние го ввали въ дълбокъ скърбъ, подобенъ почти на хладно безчувствіе. А като ся намѣрваше въ едно таквозъ състояние, обзе го деко умореніе което ся прѣвѣрихъ испослѣ на сънъ.

Нощта бѣше пристигнала, кажи, до кѣмъ срдѣтъ на пѣтьтъ си, когато выкъ пронизенъ допрѣ до слухътъ на Раймонда и го събуди. Чу единъ гласъ който выкаше : «А! да мя убіешъ искашь негоднико! и да мя убіешъ обезоруженъ — тѣй подло както не ся пада! Какво ти съмъ сторилъ? Защо искашь да убіешъ цара си? — Помощъ! Помощъ! выкаше най-послѣ гласътъ придушаванъ. Туй като чу юначныйтъ Сициалець, дръпнува дървото което бѣше си отъ вечерѣтъ приготвилъ и ся завича кѣмъ онѣзи странжъ въ горѣтъ отъ дѣто ся чуваше да иде гласътъ; а като пристига съгледва на зарѣгъ на мѣсеца двоцца человекъ, отъ които единътъ бѣше падналъ на земѣтъ, а другыйтъ ся мѣчаше да го притегли кѣмъ себе си. Тогазъ той безъ да губи врѣме напада врѣзъ вторыйтъ съ голѣмъ бързинѣ, халосва го съ тежкото си оръдіе и го сваля долу безчувственъ, удавенъ въ кръвьтъ си, послѣ простара рѣкъ та дига нападинхтыйтъ злочестникъ и му казва: О, ты, когото азъ имахъ честь да отървѣ отъ буйството на убійцѣ ти: кажи ми кой-си ты и какъвъ си? Ако съмъ дочулъ добръ послѣднитѣ ти думы ты ще да си царѣтъ на туй мѣсто. Ако е тѣй благоволи да пріемешъ подъ твое покровительство единъ злочестъ чужденецъ, когото бурята на морето е исвърлила по тѣзи мѣста.

О, благодѣтелю мой, отговори црѣтъ. Ты ся намѣрвашъ на островътъ Майоркѣ, на който не съмъ азъ владѣтельтъ, азъ съмъ португалскыйтъ царь Алфонсо. А! когато свърша войнѣтъ който имамъ съ този островъ, ако рачешъ да дойдъшь мене въ царството ми, общавамъ ти ся всичкиѣ съкровища и мѣста които могатъ да ти дадѣтъ властъта ми и признателностьта който съмъ ти дълженъ. А до тогазъ ще да ти дамъ едно почтенно мѣсто въ войската си, отъ който прѣди малко навѣтници на живота ми мя извлѣкохъ потайно и съ измамъ. Сега кажѣте ми и вы името си и кой сте и отъ дѣ сте.

— Ваше Величество, може да сте чули нѣкога да говорятъ за Раймонда, онзи ратникъ, когото чествѣта му бѣше направила толкозъ страшенъ за Сицилійскыйтъ мѣчатель? Его мя, господарю, азъ съмъ

напрѣдъ ви. Честѣта на орѣжѣята показа побѣдителъ Фридриха, а пъкъ азъ за да избѣгна отъ смъртътъ, принудихъ ся да бѣгамъ. Послѣ му расказа подробно всичко що бѣше му случило. Царьтъ като желаше да освободи единъ юнакъ отъ толкозъ дългытъ му страданія, каза му :

Ниего ти и славата ти бѣхъ достигнали да ся чуишъ и до насъ ; азъ завиждахъ на Сициліи, че бѣше родила единъ толкози славенъ мъжъ, но сега желанието ми е изпълнено, защото Господь ти доведе при мене. И ако прѣтелството ми може да те направѣ да ми бѣдешъ привѣрженъ, ето даватъ ти го, и на рѣкътъ ти е да го приемешъ или не. За мене ще бѣде много прѣтно да казувамъ че дължѣ животьтъ си на прѣтеля си. Съ тѣзи думы царьтъ прострѣ ръцѣ та го прегърнѣ, и като го стискаше въ объгѣята си обливаше го съ сълзы на радость и признателность. Подирь това Алфонсъ прибави и рече : О, прѣтелю ! (драго ми е да те наричамъ съ туй име и нѣма никога да прѣстанѣ да те именувамъ прѣтель), дай ми рѣкътъ си та ми помогни да мя заведешъ при войскѣтъ ми, която, както мислѣ, не е далечъ отъ тука. Раймондъ тутакъ си го хванѣ за рѣкътъ и подложѣ рамото си да ся облѣгне о него и трѣгавашъ отъ тамъ щомъ бѣ зело да ся съзорява.

Малко като повѣрвахъ, излѣзохъ изъ горѣтъ и ето че видѣхъ отъ далеко воеводытъ отъ войскѣтъ, които, като бѣхъ ся научили за потайното изчезнуваніе на царя отъ стантъ, бѣхъ излѣзли да го търсятъ, распръснати на всякъдѣ. Тѣ ся срѣшнѣхъ на скоро, и воеводытъ, като видѣхъ царя окървавенъ и окалянъ, издадохъ гласъ на смайваніе, и всички мълчипкомъ съ очи ся пытахъ единъ другы, да узнаешъ подробноститѣ на тѣзи жалостни случкѣ.

Най-послѣ единъ отъ най-първытъ изъ между тѣхъ, пристѣпи при Раймонда, и му даде знакъ да ся пооттегли и да стори нему тѣзи честь, той да поддржѣ царя, защото той ималъ тѣзи привилегіи. Но Донъ Алфонсъ, като държѣше Раймонда, него пуснѣ, а обзрѣ ся къмъ воеводытъ си Портогалии и като сочеше младытъ Сициліянецъ, казва имъ : Его мойтъ избавитель ! Азъ дължѣ животьтъ си на неговѣтъ храбрость. Слѣдте сега вы самы, да ли не трѣба да има той най-нѣжното ми прѣтелство. Военнытъ му доблести (повеже този е Раймондъ, когото толкозъ врѣме слушахмы че ся бие въ Сициліи), военнытъ му доблести, казувамъ, заслужаватъ всякото ми благоволеніе. Но азъ му съмъ дълженъ еще повече нѣщо на случайнытъ услуги коимто ми направи, заради туй отъ сега нататкъ той ще да бѣде най-вѣрнытъ ми прѣтель. Но ще бѣдѣ

ли честитъ, каза той, като ся обърна къмъ Раймонда, да видѣ и-
стото и отъ твоѣ странѣ?

Раймондъ, всякога умѣренъ колкото ся виждаше по-благополу-
ченъ, не отговори на царя освѣнъ съ очи въ които блисташе лю-
бовъ измежду слзытъ му. А воеводытъ, които слушахъ и гледахъ
всичко това, потаихъ скритото си ревнованіе подъ наличіето на го-
лѣмо ужъ радованіе.

Най-послѣ, като стигнахъ въ стантъ, всички войскари тичахъ
скупомъ прѣдъ владѣтеля си и тържествувахъ завращаніето му съ
радостны въсклицанія. А царьтъ като ся прѣдреша и стѣмки, от-
тегли Раймонда на странѣ и му казва: Пріятелю, азъ не съмъ на-
правилъ нищо за издѣлженіе на голѣмытъ си къмъ тебе задѣлженія,
но готовъ съмъ да направѣмъ все що искашъ. Кажи ми прочее, що
искашъ отъ мене?

Туй като чу Раймондъ въздъхна, и падна ѣна царя на нозѣтъ
и рече: Царю честитый, азъ наистинѣ не быхъ пожелалъ нищо дру-
го, освѣнъ благополучіето да бѣдѣ любезенъ на сърдцето ви. Но
ако нѣкога сте могли да познаете какво нѣщо е любовь, Вы лесно
можите да простите смущеніето на душмѣтъ ми. Тогазъ исприказа
по тънко на царя всичкытъ си злочестины, описа му добродѣлитѣ,
младостытъ и красотытъ на Маріанѣ, и силнытъ любовь който и-
махъ единъ за други, както и безпримѣрнытъ милость на Амелвѣжъ
къмъ дщери ѣ, и напokonъ на свършеніе на думытъ си каза: Царю
честитый, азъ не быхъ пожелалъ нищо друго освѣнъ само да мога
да съединѣмъ съ славнытъ титулъ на твой пріятель да бѣдѣ и съ-
пругъ на Маріанѣ. И тѣй допростѣте ми да извършѣмъ общаніето
си, което ѣ дадохъ когато ѣмъ оставихъ, и да ѣ извѣстѣмъ за съ-
тлото си щастіе, и да ѣмъ поканимъ да дойде да стане и тя участница
на него.

— О, пріятелю! когато всичкото ти щастіе и благополучіе за-
виси отъ рѣкътъ на Маріанѣ, то е най-лесното да ся постигне, ако
бы че склони тя да дойде. За туй да нѣдимъ тозъ часть да отпра-
тимъ единъ корабъ въ Сцилію, за да занесе писмото ти и умоле-
ніята ти заедно съ монѣтъ, тѣй що Маріанѣ и майка ѣ, като ся на-
учатъ [за щастіето ти, да дойдѣтъ да допълнятъ благополучіето на
пріятеля ми. Исполѣ Донъ Алфонсъ провъзведе Раймонда на высоки
и богаты службы и тури единъ корабъ подъ негово расположеіе
да го прати дѣто ше.

Това като ставаше на Островъ Майоркѣ, отвѣдъ на Сцилію
горката Амелиза тѣхаше отъ болѣстытъ която бѣше ѣмъ завладѣла и

отъ день на день приближаваше къмъ гробътъ: но все още не представаше на умоленіята на дъщеріѣ си да ѝ открие тайнитѣ на рожденіето ѝ. Маріана ѝ ся молеше да ѝ обади нѣщо за бащѣ ѝ, а тя ся боеше да исповѣда слабостѣѣ си, и за туй гледаше колкото бѣ възможно да покрѣе срамътъ си отъ очитѣ на дъщеріѣ си. Тя мислеше и съ умъ ся бореше какъ да ся рѣши да повѣри на дъщеріѣ си онова което можеше да бѣде опасенъ примѣръ за неѣ! Ахъ, выкаше често Маріана, нѣма могъ да ся научъ кой е онзи който ми е далъ животъ. Трѣба да умрѣ безъ да могъ да произнесъ името на бащѣ си. Кажѣ ми, мамо, обади ми кой е онзи баща, когото ако и да не познавамъ азъ го обичамъ толкозь много и комуто на вѣрно азъ ще бѣдѣ такожде драга, ако е живъ. Кажѣ ми не е ли живъ? Но, ты ми ся много пѣти казвада че той живѣѣ на чуждо мѣсто. Но пакъ какъ е възможно да живѣе далечъ отъ съпругѣѣ си които е обикнѣлъ? Майчице, моля ти ся не отлагай повече часѣтъ да възблагодаришь усиленото ми желаніе. Защото, не дай Боже, може да мя сполѣти злочестината да останѣ и безъ тебе, искашъ ли тогазъ да останѣ съвсѣмъ сирота?

Амелиза смутена отъ тѣзи думы млчеше, а отговоритѣ ѝ, когато ѣѣ принуждаваше да говори, свидѣтелствувахъ за смущеніето на душѣѣ ѝ, и свѣрхчеловѣческитѣ сили, които полагаеше за да може да млчи и да сдѣржа съзвѣѣ си, ускорявахъ, безъ да ся усѣща, свѣршеніето на живота ѝ. Но Маріана колкото гледаше майкѣ си да наближава къмъ гробътъ, толкозь повече ѣѣ принуждаваше да ѝ открие името на баща ѝ. Всичкитѣ обаче нейни старанія останѣхъ суетны, защото нето съ умоленіята си, нето съсѣ съзвѣѣ си може да научи нѣщо за това отъ Амелизѣ, които тогазъ само когато разумѣ че не ѣ оставахъ освѣѣ нѣколко часове еще да живѣе, отпрати всички други, които ся намѣрвахъ при леглото ѣ, та остави само Маріанѣ, ѣ, като събра колкото ѣ оставахъ силѣѣѣѣ, започенѣ така да ѣ говори.

Ты вѣждашъ, дѣще, че ще да умрѣ и ще да ся оттеглѣѣ отъ всичко що ми е мило на тозъ свѣтъ. Азъ живѣхъ за тебе, и за тебе, само ще умрѣ. Увы! ако да бѣхъ ти оставила на рѣцѣѣѣ на единъ почтенъ съпругъ, не щѣхъ николко да жалѣѣ за умраніето си, понеже мисълѣѣѣ че ты си честита, щѣше да услаждава послѣднитѣ часове на живота ми. Но сега злочеѣѣѣ, ты изгуби пріѣѣѣѣѣ, когото бѣхъ ти назначила за съпругъ, оставямъ ти еще и младѣѣѣѣѣ безъ покровитель, защото нѣма никаква надежда да видишь бащѣѣѣѣѣ си. Жестокийтъ оставилъ мя е за винажѣѣѣ. Сърдцето ми го еще о-

быча, но тази моя нѣжностъ быде бесполезна, защото той живѣе мирно, безъ да му досажда ни най малко споменътъ за мене, ахъ! Той мя напусна прѣди ты да видишь видѣлинтъ на деня. Откажи ся отъ желаніето що имашъ за да узнаешъ нмего му, защото то трѣба да остане тайна за тебе. Оставямъ ти имущество което може да тя тури вънъ отъ всяко прѣмеждіе които окружаватъ сиромашіиѣтъ. Но има и други прѣмеждія които окружаватъ младостѣтъ, и тѣй какъ ще можешъ ты да минешъ животътъ си благообразно? Любовьта ти къмъ добродѣтелиѣ ми дава добры надежды. Но увя! Много пѣтя и най строгата добродѣтель ся искабосва; заради това, за да мя успокоишъ въ тѣзи послѣднѣтъ минутѣ на живота ми, обѣщай ми ся че ще да ся оженишь, и така ще да ся отървешъ отъ всички прѣмеждія. Горкава си! немилостивото небе отрече на майкѣ ти благополучіето да тя ожени тя сама! Не ми допроси да съмъ близу до дѣщеріѣ си, да ѣхъ утѣшавамъ въ скърбнѣтъ ѣ, и да ѣ помагамъ въ болѣзненнѣтъ минути на чадорожденіето ѣ, когато прислѣтствіето на майкѣтъ е колкото сладостно, толкозъ и утѣшительно. Ще умрѣ. Часътъ дойде, и слѣдъ една минутѣ ты нѣма вече да имашъ майкѣ.

Силнѣтъ хълцанія които задушавашъ Маріанѣ и изобилнѣтъ слъзы които течахъ отъ очнѣтъ ѣ, въспирахъ ѣхъ да отговори на майкѣ си. Но отчаяніето ѣ най-послѣ даде ѣ силѣ да говори.

Не, извика тя, ты нѣма да умрешъ сама, истыйтъ гробъ ще погълне и двама ни. Защото ще заповѣдамъ, когато умрѣ да турятъ дѣщеріѣтъ при майкѣ ѣ, ето оженваніето което желамъ и за което ти ся обѣщавамъ. Не е праведно двѣ сърдца толкозъ тѣсно съединены за толкозъ врѣме, да ги раздѣли смъртъта. И какво има да ми е свидно тука на земіѣтъ, и какво ми остава да желамъ и да чакамъ? Годеникѣтъ ми умрѣ, който знаешъ колко бѣше достоинъ за любовьта ми, баща ми мя отвѣрлилъ еще прѣди рожденіето ми, нѣжната ми майка издѣхва, а ты искашь, о жестока майко, искашь еще да обикнѣ тозъ животъ и да ся оженишъ? Обычашъ азъ тозъ животъ додѣто го живѣяхъ съ тебе, а сега като ще изгубишъ и тебе той не е прѣятеиъ и за мене.

— Дѣще, покори ся на рѣшеніята на небето, колкото жестоки и да сѣ; врѣмето ще развлече скърбѣтъ ти.

— Не, никога нѣма да ѣхъ развлече; никога азъ нѣма да си растушѣ, защото отъ минутѣтъ, когато ще да тя изгубишъ, до онази минутѣ и на моѣтъ смъртъ (която вѣрвамъ че не ще ся забави) единствениото ми занятіе ще да бѣде да плачамъ за тебе. Азъ ще зарѣчамъ на единъ искусенъ живописецъ да ми испише образѣтъ

ти, който всякога ще носѣхъ съ мене си. Ще го турямъ на леглото си и прѣклонена прѣдъ нозѣтъ му ще го пригрѣщамъ вынагы и ще выкамъ милѣтъ си майчицѣ, и тѣй ще мыслѣхъ че все неѣхъ гледамъ и ѣхъ чувамъ; а тази измама на въображеніето ми, като подновява непрѣстанно скѣрбѣтъ ми, ще съдѣйствува да ускори частъта на умираието ми.

Е; добръ, каза Амелиза, като извади отъ пазвѣтъ си еднѣхъ кадричкѣ, който носеше всякога съ себе си отъ шестнадесетъ години на самъ и на кождо имаше изобразены два образа, ето онова що желашъ толкозъ горещо. Тѣзи двѣ изображения прѣдставятъ едното мойтъ образъ, и другото на башѣ ти. Давамъ ти гы, дъще, зѣмни този драгоцѣненъ даръ, като послѣденъ залогъ на любовтъ ми къмъ тебе, Елѣ, пригѣрни мя. Умирамъ!

Туй издума Амелиза и издѣхна, а Маріана ся спусяхъ връзъ неѣхъ и выкаше: О, майко, нѣжна моя майко, вижъ мя, азъ съмъ твоята дъщеря, която ти выкамъ; но напраздно ти ся моѣхъ! ахъ, ты нето чуешъ, нето виждашъ вече! Съ тѣзи думы горката дъщеря падна безчувственна на мртвото тѣло на майкѣ си. А женытъ конто ся намѣрвахъ въ бѣщѣтъ, като ся завтекохъ на Маріанинытъ выкове, намѣрихъ ѣхъ примрѣла, дигатъ ѣхъ завчасъ, занасятъ ѣхъ въ стѣнѣтъ ѣхъ, дѣто слѣдъ дългы приговяванія и настояванія могли да ѣхъ заверѣжъ. Но жалоста ѣхъ вмѣсто да бѣде по-малко сила поради прѣмираието което бѣше ѣхъ ся случило, като бѣ видѣла майкѣ си да издѣхва, отъ часть на часть ся засилваше, и тя ся кѣсаше въ отчаянны дѣвиженія. Казуватъ даже, че когато служителитъ на религійѣтъ дошли да отдадѣжъ послѣднытъ почести на Амелизиното тѣло, Маріана, не на себе си, вверлила ся на носидото, въ което турили майкѣ ѣхъ, и ся карала съ свещеницытъ и выкала: Варвари, оставѣте ми майкѣ ми, оставѣте ѣхъ, казвамъ ви. Какво зло ви е сторила? Азъ какво зло ви съмъ сторила и въ какво съмъ вы обидѣла, че искате да похытите и да ми отнемете най-драгоцѣното съкровище?

Клетата Маріана въ такѣвъзи скѣрбъ и жалость съсипваше пролѣтътъ на живота си съ да стене, да рыдае и да жаеа и тя смѣрътъ, когато съвсѣмъ нечакано получва писмо отъ Раймонда. Шомъ зема писмото и познава Раймондовѣтъ почеркъ и подписъ, отъ прѣмногото си радость остава като безгласна и прѣтъмнява ѣхъ на очитъ. Но на скоро окопытена, безъ да чака да доисчете туй драгоцѣнно за неѣхъ писмо, завтича ся при наставницѣтъ си Лорѣ, която ѣхъ знала всичкытъ тайны, и отдалеко выкашецъ: живъ былъ! живъ былъ!

спуща се да ѝ пригрѣща, като омияна. Но като гледала че Лора смаяна отъ туй ѝ поведеніе немоща да разбере нищо отъ думитъ ѝ, извикала съ по-голѣмо прѣхласнуваніе. Раймондъ! Лоро! Раймондътъ былъ живъ еще; на ти писмото, прочети и вижъ. Ахъ, Раймонде, Раймонде! продължаваше тя да си говори сама на високо, кой можаше да ми прѣдскаже и азъ да вѣрвамъ, че и подиръ смъртътъ на майкъ си, азъ ще можахъ да осѣтя радость. И ты майко моя, ако да имаше нѣкой да ти прѣдскаже благополучіето което мя очаквало можаше да бѣдѣш и днесъ еще жива, за да ми обичашъ и да тя обичамы!

Лора по-спокойна отъ Маріанѣ прочете писмото до край, и видѣ какъ Раймондъ расправяше въ него за прѣмисждіята които прѣкаралъ и за юначеството съ което си билъ той за да може да спечели благоволеніето на царя, та чрѣзъ него да може да види Маріанѣ. И тъй Маріанѣ обласкавана отъ сладкитъ надеждѣ че ще види пакъ Раймонда, рѣшава да напусне Синдипѣ, и зела да си приготви потребното за трѣгваніе. Сутринтъ прѣзъ оный день въ който щеше да трѣгне, отива въ черквѣ, въ които почивахъ коститѣ на майкъ ѝ, тамъ колѣнчила на надгробникътъ плочѣ, прольла рѣки отъ сълзи и ѣ умолявала, като живѣ, да ѝ допрости за да бѣде честита чрѣзъ съединеніето си съ Раймонда. Послѣ изважда отъ пазвитъ си бадричкитъ, които бѣше ѝ дала майка ѝ при умираието си, обвива съ цѣлукъ нейныйтъ образъ и туряше за свидѣтель на любовтъ които си заклевахъ да пазя до гробъ къмъ паметтъ на тѣзи отъ които бѣ зела животътъ си. Най-послѣ като ся опрощава за послѣденъ пътъ съ сѣнкитъ на покойникътъ си майкъ. Упѣтва ся къмъ пристанището съдружена отъ Лорѣ. Тамъ си навезва на корабтъ, който на часътъ дигна котви, и, покаранъ отъ попятенъ вѣтръ, упѣтнѣхъ ся къмъ Лизбонъ, дѣто бѣ заповѣдано на капитанина да изведе Маріанѣ.

Донъ Алфонсо бѣше ся вече завършилъ въ столицитъ на държавитъ си, дѣто присатствието му бѣ станало нужно, а на островъ Майоркѣ оставя Раймонда за управитель на войскитъ, които подиръ сключваніето на мира, имашъ такожде да ся завърнатъ въ отечеството си. Щомъ ся научи за идваніето на Маріанѣ, заповѣда да ѝ дадѣтъ жилище вътрѣ въ палагтъ му, а каго искаше да задѣлжи повече пріятеля си, прѣзъ царското си достоѣніе, и отиде да посѣти женитъ, която подиръ малко щѣше да стане сълруга на пріятеля и избавителя му. Но, увы, колко пакъ челоуѣческото сърдце ся унося къмъ зло и на оный часъ когато мисли да направи добро!

Щомъ погледнѣ Алфонсъ Маріянъ и тутакъ си усѣти на себе си силѣтъ на нейнытъ прѣлести. Никой не е усѣщаль толкозь силнѣ любовь за едно лице тѣй скоро и отъ едно виждане. На всякого който познава тогашнытъ нравы на Царіетъ и еще повече страстный характеръ на Алфонса, не ще му ся види нѣщо чудно тази негова нова и внезапна страсть. Деката бѣдавостъ Маріяннина, сладкото онова израженіе на чувствителнѣтъ ѣ душѣ, а може и не толкозь ясно то вжтрѣшно чувство, което осѣщаль той въ приликлѣтъ на Маріянъ съ Амелизъ майкѣ ѣ, произвели на него таквъзъ впечатлѣніе щото той неможѣлъ даже ни да ѣ подума като ѣ видѣлъ, языкѣтъ му ся свързалъ, едвамъ изговорилъ нѣколко само поздравителны думи и то съ прѣплетенъ языкъ.

На всякѣ минутѣ пригответе ся да ся трѣгне, но нова прелестъ който откриваше у Маріянъ правръзваше го да не може да ся отдалечи отъ неѣ, чудеше ся съ хубостѣтъ ѣ и гледаше ѣ безъ да мигне. Най-послѣ, слѣдъ като ся минѣ доволно врѣме, отиде си въ стайтъ си дѣто затворенъ самъ даваше хранѣ на гибелнѣтъ си страсть.

Бѣше настанѣло нощта а той еще не бѣше вечерялъ, за това принуди ся да похапне малко, послѣ легнѣ си ужъ да спи, но сънѣтъ бѣгаше отъ очитѣ му ; И уморенъ да ся върти на леглото си което го распяляше еще повече, станѣ. Но вжтрѣшенъ огнь го ядеше, друго не виждаше на прѣдѣ си освѣтъ Маріянъ, друго не чувше освѣтъ гласѣтъ ѣ, и не си поемаше душѣтъ освѣтъ за неѣ.

Наистинѣ, образѣтъ Раймондовъ, образъ на благодѣтеля му, на онзи юнакъ който бѣше го избавилъ и когого бѣ избралъ той за пріятель, прѣдставеше ся отъ врѣме на врѣме на очитѣ му и го изобличаваше за худороднытъ му и недостойны за единъ царь удоволствіѣ, тогазъ съвѣстѣта му ся въсправяше, распаленіето на сърдцето му погасваше на изобличеніята на съвѣстѣтъ. Какъ ? Азъ да направѣ едно таквъзъ безчестіе на пріятелството ? думаше въ себе си. Да заплатѣ за най-голѣмото благодѣяніе, съ най-чернѣтъ непризнательность ! Ты о, Раймонде, ты ми избави животѣтъ и въ награда за това, азъ искамъ да ти отымнѣ любовницѣтъ, или ще поискамъ да ѣ пльзѣтъ ? О, по-добрѣ да задушнѣ любовьтъ си сега доклѣ е-ше може да е врѣме. Рѣшеніе вече, искамъ да побѣдѣ себе си, искамъ да ся надвѣѣ.

Върнѣ ся тогазъ та си легнѣ пакъ съ надеждѣ че ще може да заспи, но сънѣтъ бѣгаше отъ него, и вспчкѣтъ му старанія що по-лози клетникѣтъ царь, за да заглуши любовьтъ си пльзѣхѣ на

праздно, защото когато видѣ денѣтъ да съвнѣ видѣ съ него и любовѣтъ си възобновенѣ. За това безѣ да ся угади даже намѣри си при Маріанѣ, коіѣто еще и почака да стане отѣ сънѣ, а сѣдѣ малко състанѣ ся съ неѣ и останѣ самѣ при неѣ та сѣдѣ доста врѣме, и гледаше ѣ само и мѣлчеше, защото не намираше за какво да отвори прикаскѣ.

Маріана гледаше го и тя съ любопытство, защото ѣ ся виждаше като да открыва въ лицето му чертыѣ, които бѣхѣ изобразены на портрета на бащѣ ѣ. И всякой погледѣ който тя вѣрляше връзѣ царѣ, въ испытваніе на чертыѣ му, утвърдяваше ѣ въ това ѣ сравление.

Туй като съгледа Донѣ Алфонсѣ, помисли си да е честито прѣдшествіе за любовѣтъ му. А тѣзи негова мисль го насърчи да ѣ заговори така : Прѣкрасна Маріано, като си разумѣла, както осѣщамѣ по очитѣ ти, тайнѣтъ на моето сърдце, нѣма ли и ты да ми откриешѣ тѣзи на твоето ? Пламениѣ ми очи, свързванѣтъ ми прѣдѣ тебе языкѣ, всѣчко това може да ти е освидѣтелствовало до колко си ми любезна. Защото никога, нито въ най-прѣкраснѣтъ години на младинѣтъ си не съмѣ осѣщалѣ толкова живо стремление. Колко щѣше да е благоприятно за мене, ако да можахѣ да ти вдѣхнѣ таквоян чувство ! Ты мѣлчишь, Маріано ? Смаянѣтъ ти очи ся отвращатѣ отѣ монѣ ? Да не бы да ты оскърбява исповѣданіето на любовѣтъ ми ?

— Васѣ трѣба да оскърбява туй повече, царю честитѣй, отговори добродѣтелната и вѣрна любовница. Защото никога не съмѣ надѣяла че мя пріехте въ домѣтъ си Въ, за да отнемете единѣ съпругѣ отѣ любезнѣтъ ѣ мѣжѣ. Азѣ мисляхѣ че палатѣтъ вище бѣде за мене свещенно прибѣжаще. Но що ? Искате ли ви сега да изневѣрите и монѣ и Раймондовѣтъ надѣжды ? Ако оны юнакѣ ви е любезенѣ, както бѣхте мя поласкала, ако е истинно оново което ми писа той, че е ималѣ честьѣ да ви избави животѣтъ, въ напращение за това искате да го убіете ли ? Защото нѣма никакво сумнѣніе че той не ще може да остане живѣ безѣ мене. Неговото благополучіе, както и моето зависи отѣ взаимнѣтъ ни любовь. О, ако да бѣ доста за васѣ почитаніето и признателностьѣ на Маріанѣ, нѣмаше нуждѣ да искате ни едното, ни другото, защото съдѣцето ми е прѣпълнено отѣ тѣзи чувства. Ако при това еще възпріемате да пріемете повиновеніето и любовѣтъ на дѣщерѣ къмѣ бащѣ ѣ, защото чертыѣ ви приличатѣ твърдѣ много съ чертыѣ на бащѣ ми когото съмѣ изгубила.

Туй като казваше Маріана счухѣ ся глѣчки при входѣтъ въ

старѣтъ. Донѣ Алфонсъ отвори тогазѣ вратата и видѣ Раймонда въ срѣдѣ едно многобройно множество, който като идеше съ гордостѣтъ на честитѣ любовникѣ и побѣдители, доближи до цара и сложи прѣдъ нозѣтъ му, единѣ златѣ ножницѣ, единѣ сабѣ и единѣ коронѣ.

(слѣдва свѣршѣнѣтъ)

ДВОЙНОТО ДВИЖЕНИЕ НА ЗЕМЛѢТА

—О—

Като искамы да порѣскажемъ на читателитѣ си нѣщо отъ Астрономіѣтъ, ный ще започнемъ отъ това дѣто между насѣ, и особенно между по-проститѣ у насѣ, има едно мнѣніе че има на свѣтътъ челоуѣцы, които тѣ наричатъ звѣздобройцы, и които като броели звѣздытъ и забѣлѣжвали тѣхнытъ движенія, можали ужъ по това да прѣд-узнавать и да прѣдсказвать бѣдущето. Най-напрѣдъ ный ще кажемъ на нашитѣ читатели че това е лѣжа, лѣжа която ся изобличава както отъ много други явленія, изобличава ся най-вече и чрѣзъ това, дѣто че тѣзи лѣжовници, които казвать, че по движението на звѣздытъ можали да познаѣтъ що имало да ся случи за напрѣдъ, приписвали сѣ на звѣздытъ силы такъвызи какъвыто не е имало и нѣма въ тѣхъ. Послѣ това ный ще поговоримъ за тѣхното движение, защото, споредъ както казвать наричанитѣ звѣздобройцы, то было което открывало ужъ на тѣхнытъ очи онова което други не виждали и не можали да знаѣтъ, т. е. онова що има да бѣде на свѣтътъ за напрѣдъ.

Ный имамы прѣдъ очи Слънцето, тѣзи най-голѣмѣ и най-свѣтливѣ звѣздѣ на деня, и виждамы какъ оно всякъ заранъ отваря златитѣ врата на Истокъ, излѣзва великолюбно и слѣдува величественното си възвысочаваніе, малко по малко и постепенно до дѣто да стигне най-высоко до срѣдъ небето по пладне. Като възлѣзе тамъ, не ся спира, но тозъ часъ, обраца ся и потегля пѣкъ на долу, и върви въ този пѣкъ до вечерѣтъ. И като ся снижа постепенно пакъ стига до онуй мѣсто дѣто залѣзва, скрива ся подъ хоризонда, за да ся появи утрѣ пакъ на другѣтъ странѣ, на Истокъ.

Навыкновението има единъ такъвъ сълъ връзь души-тъ ни щото и най-чуднытъ и ужасителнытъ явенія, много пжта повтарены, пристигать та малко само или даже и никакво впечатленіе не ни причиняватъ. Но ако внимнемъ добръ лесно е да разберемъ до колко вътрѣшното помра-ченіе унижава челоуѣцъ и даже гы вскопява.

Прѣзь деньтъ, ясната свѣтлина на Слънцето, като ся поставя между насъ и звѣздытъ, не ни допуща да вижда-мы тѣ що ставать. Но прѣзь нощтъ, когато нѣма за насъ тази негова свѣтлина, ный свободно забѣлѣжвамы че и тѣ всички върватъ въ единъ такъвъ пжтъ като Слънцето. Из-грѣватъ прочее и тѣ отъ Истокъ, възлѣзватъ до срѣдь небето, обрщатъ ся къмъ Западъ, залѣзватъ подъ хори-зонта и подирѣ пакъ гы виждамы да ся явяватъ отъ И-стокъ да трѣгватъ, за да прѣминатъ прѣзь този истыйтъ пжтъ, който сж изминjali прѣднѣтъ нощъ. Но каква чудна хармонія! Миліоны звѣзды изминувать миліоны разны раз-стоянія, но ето че всяка отъ тѣхъ спазва своето мѣсто, сякашъ че ся недвижатъ тѣ, но като да сж закованы на едно прѣголъмо стѣклено кълбо, което да ся върти около насъ, както кодело около остѣтъ си. Наистинѣ величествен-но, изящно и удивително явеніе!

Но . . . при всичко че възвишава умътъ и облаго-родва сърдцето на онѣзи които обычатъ и ся чудять съ тѣзи величественихъ красотѣхъ на Божіето създание, пове-чето отъ челоуѣцъ гледать на това съ крайно хладно-кръвие и съ равнодушіе което не знаемъ какъ да наре-чемъ. Може нѣкой свободно дв каже че повечето отъ че-лоуѣцъ ся показватъ почти толкозъ равнодушни спрямо всички тѣзи чудны дѣла Божіи, както и самытъ скотове, тѣй що оправдаватъ вѣлно гаденіето на Псаломника, кой-то казува: « челоуѣкъ въ чести сый неуразумѣ, уподоби ся скотомъ несмысленнымъ. »

Ако да ся испрѣчеше прѣдъ очитѣ ни една проста и обща машина, която да ся движи уредно и точно, азъ мислѣмъ че не щѣхмы да остапемъ толкозъ равнодушни, но щѣше да възбуди вниманіето ни, щѣше да раздразни любопыт-ството ни. Бързытъ и редовны извъртанія на колелцата; разнытъ движенія на различнытъ лостины, ключкытъ и сна-дытъ на разнытъ части, силата и стремленіето на варятъ

и много други, щѣхъ да възбудятъ очудваніето ни. Но що е тая отъ колелца и отъ металически парчета, съ ржкж направена, малка машина въ сравненіе съ онова прѣголѣмото, съ ржкж не направено и не прѣдставляемо, създаніе, което не е сглобено съ никакви лостини, ни колелца, ни верей, което не явна нѣкоя но неудобовразумима сила движи и управлява и което ся върти и надъ главитѣ ни и подъ краката ни. Стига да си въобрази това чловѣкъ и да помисли връзъ него само за нѣколко минути и той вървамъ не ще може да ся сдържи да не извика съ пророка: «Колко сж велики дѣлата ти, Господи!» и «Колко е чудно името ти!»

Но да ся повърнемъ на прѣдметътъ си.

Ако да прѣдположахмы едно нѣщо, напримѣръ едно ядро (гюлле) отъ топъ, стрѣлижто отъ земітж да ся упжти съ най-голѣмж бързинж на възъ единж отъ многото страны на небето, какъ мыслите, да ли туй ядро, удалчавано непрѣстатно отъ земітж и да напрѣднуча все къмъ единж точкж на небето, да ли, казувамъ, щѣше нѣкога да стигне до едно таквозъ мѣсто отвъдъ което вече да нѣма пространство, отвъдъ което да нѣма вече праздно мѣсто, но да ся свърша тамъ всичкото? . . . Съ всичкото ограничєніе, съсъ всичкжж маленкостъ на нашйтъ умъ распознаваемы най-чисто невъзможното на едно таквозъ събытіе. Ще каже слѣдователно, че туй ядро щѣше да ся удалчава отъ земітж, щѣше да върви напрѣдъ вѣчно тамо горѣ, всякога обаче щѣше да има прѣдъ себе си пространство, което, съ колкото бързинж ако и да лѣти ядрото, невъзможно е никогда да го измине. И това не само къмъ едно направление, но отъ койжто и да е странж на земжтж и на възъ койжто и да е странж къмъ небето и да е стрѣлижто ядрото. И тѣй, пространството отъ което смы обиколени, къмъ никое направление нѣма край, но е бескрайно, *беспрѣдѣлно е*.

Въ тѣзи беспрѣдѣлность ный виждамы да ся намѣрватъ звѣздытѣ, и, разумѣва ся, не пѣкждѣ закованы, нито наредъ наредены, но распрѣснжты на възъ всички направленія, както сж распрѣснжты въ единъ стаѣкъ рой мухы, кога ввѣркатъ. Въ сжщжтж беспрѣдѣлность, като обиколена отъ нежж, ся намѣрва известнѣйше и нашата зема,

за който нѣма никакво сумнѣніе че прилича и тя на кълбо. — Повърхнината на туй кълбо, състояще отъ суши и отъ моря, чловѣцитѣ ѣ обхождатъ всякой день, а мнозина отъ тѣхъ ѣ и обикалятъ околорьсть. За тѣзи цѣль ся полагатъ много старанія и всякой день ся изпаметвратъ новы улесненія.

Ще да сте чули, вѣрвамъ, за голѣмыйтъ онзи желѣзень пѣть, който сега на скоро ся свърши въ Сѣвернякъ Америкѣ, чрѣзъ който ся свързва Атлантическия Океанъ съ Великійтъ. Прѣзъ този желѣзень пѣть и съ пароходы може нѣкой да обиколи земѣтъ въ 80 дена. Отъ това явно става че не е чакъ толкозь голѣмо това кълбо на приврѣмненното наше прѣбываніе, когато ни сѣ доста 80 дни пѣть за да го обиколимъ. Но ако быхмы сравнили ный туй кълбо, съ беспрѣдѣлното пространство? . . . Ако поставимъ тѣзи 80-тъ дни пѣть на тѣзи нашѣ земѣ при онова пространство, което вѣчно не ся изминува . . . тогазъ несумнѣнно непрѣдставимата нейна дребнѣсть имаше да ны направи да ся смаемъ, и да ся чудимъ много повече отъ колкото ся чудимъ инакъ, когато си прѣдставямы колко е голѣма земята.

Ный казахмы че земята е обыколена отъ беспрѣдѣлность, сега като поменемъ за неѣ мимоходомъ че Богъ ѣ и направилъ да ся не опира о нищо, но да лѣти, и да лѣти безъ крылѣ както е, въ срѣдъ беспрѣдѣлното пространство, тѣй както е направилъ и крылатыѣ птицы да лѣтятъ въ срѣдъ въздухътъ, нека доидемъ пакъ на думѣтъ си за движеніето.

Увѣрени сме вече че това разстояніе или пространство, което наричамы *небе*, е неизмѣримо, е беспрѣдѣлно, на нѣма край ни къмъ никое правленіе. Увѣрени сме че земното наше кълбо не е неизмѣримо, но е измѣрено, не е голѣмо но относително е твърдѣ малко и плува, тѣй да кажемъ, въ пространството на беспрѣдѣлното. А когато е така, възможно ли е туй беспрѣдѣлно пространство — пространството което нѣма край къмъ никое направленіе — да зема съсъ себе си безбройныѣ звѣзды, които сѣ измежду него распрѣснѣты, и да ся испрѣвѣрта около тѣзи малкѣтъ земѣ, която е и тя запокыдена въ срѣдъ него? . . . Възможно ли е нѣкога щото морето да земе

съсь себе си корабѣтъ, да земе съсь себе си рыбѣтъ, кытоветъ и всичкыѣ звѣрове малкы и голѣмы, щото живѣйтъ въ него, и да ся испрѣвѣрта около едиѣ рыбѣ, която и тя плува вѣтрѣ въ него? Туй ся и вижда и разбира ся че е невъзможно. Но какъ става че туй невъзможното го виждамы ный да става всякой день? Не видимы ли цѣлото небе, влачуще съ себе си слънцето, мѣсецътъ и всичкыѣ звѣзды, да ся върти непрѣстанно около нашѣтъ земѣж? Какъ прочее трѣба да ся разумѣва това?

Ако ся е случвало нѣкому отъ васъ, читатели, да ся намѣри на корабъ, който има спуснѣты котвытъ си въ нѣкое пристанище, то на часѣтъ, когато врѣмето ся мѣнява, може да е съгледалъ той и да помни, че колкото вѣтрѣтъ блѣска корабѣтъ, всичкото крайбрѣжіе съсь всичко що има по него, кѣщя, дрѣвѣя и каквото и да е, види ся като че ся движи и ся върти. Но явно и извѣстно е че сушата никога не ся движи и не ся върти, а най-вече около едиѣнъ корабъ; но сѣщо тѣй извѣстно е че е видѣлъ сушѣтъ да ся движи. Видѣлъ ѣж е не защото тя настина ся е движила и въртѣла, но защото корабѣтъ възвѣртанъ около котвытъ си, му е прѣдставилъ тѣй да му ся види като че краебрѣжіето ся върти и движи. Така, нѣма никакво сумнѣніе че не е възможно никакъ беспрѣдѣлното пространство да ся движи и върти, а еще повече около тѣзи малкѣтъ Земѣж, но такожде не сумнѣнно е че ный го виждамы като ся върти. Виждамы го прочее не защото то дѣйствиелно ся движи, защото Земята като ся върти около себе си (както корабѣтъ около котвытъ си), прѣдставя ни ся тѣй, щото да мыслимъ че ся върти беспрѣдѣлното пространство що е надъ главытъ ни и подъ нозѣтъ ни! И това е самата истинна, открита най-напрѣдъ отъ чутовнаго астронома Галлилея, и пріета испослѣ отъ всичкы великы умове, че малката тази Земя на коѣкото живѣемъ не стои недвижима, но движи ся и ся върти непрѣстанно.

И тѣй Земята, като ся върти непрѣстанно около себе си, и прави съвършенното си испрѣвѣртаніе въ 24 часа, обраща, едиѣ по другѣ, всичкыѣ си части къмъ Слънцето и попрѣменно пакъ въ прѣвѣртаніето си затулягы отъ него, и тѣй прави щото онѣзи които живѣйтъ на

неж да иматъ дни и нощи, но не въ едно врѣме. Това е дневното наричано движениѣ на Земятъ, което дѣли врѣмето на дни и нощи. Ако да не бѣдеше то, половината отъ Земятъ щѣше да има вѣчна и най студена нощъ, а другата день вѣченъ и палящъ. Тогазъ не щѣше да има на неж никаквъ слѣдъ отъ животъ. Но великий на всичко Архитектонъ, нерачилъ и това толкозь малко кълбо да бѣде мъртво и недвижимо, но далъ му движениѣ, украсилъ го въ всякаквъ видъ животъ и поставилъ на него, като вѣнецъ, сѣзданія словесны, сѣзданія свободны, сѣщества разумны, стодны за небето граждани.

Освѣтъ това дневно движениѣ, има еще и друго едно, което за да разбережъ по-лесно нѣкои отъ нашитѣ читатели трѣба да си прѣдставимъ одного челоувѣка, или всякой отъ читателитѣ ни, да положимъ, че въ нѣкоя ясна нощъ ся взира та гледа на небето. Онова което съ пръвъ погледъ има да съгледа е туй: Много отъ свѣтлытъ тѣла които украсяватъ небето ся виждатъ по-голѣмы и по-свѣтлы отъ другытъ. Освѣтъ туй нѣкои отъ тѣхъ ся виждатъ толкозь близу едни до другы, щото сѣставятъ сякашъ нѣкои по-малкы или по-голѣмы и отъ разны образы сплетенія, когато другы едни стоятъ почти уединены и осамотены. И туй ся вижда съ първо поглеждане. Но ако бы слѣдувалъ нѣкой нѣколко нощи наредъ да гледа, съ намѣреніѣ за да ги запознае, трѣба да бѣде увѣренъ че, отъ образытъ на всяко сплетеніѣ, отъ свѣтлинжтъ на звѣздытъ които го сѣставятъ и отъ това колко сж на брой, той може тѣй да ги опознае, щото всякъ минутъ да може да познава всяко сплетеніѣ и всякъ звѣздъ, на което мѣсто и да ся намѣрва, стига само да е видима. Тогазъ, ако ще, може да тури и по едно име на всяко. Но понеже другы сж сторили този трудъ да направятъ това, най доброто е да земе готовытъ имена и понеже сж имена на животны и на другы общы прѣдметы, твърдѣ лесно е да ги научи.

Сѣга нека положимъ че той е запозналъ звѣздытъ, че имъ е на училъ имената, и че наченва да занича по небето всякой вечеръ все по едно врѣме. Слѣдъ малко врѣме тѣй, като наблюдава, ще да съгледа че звѣздытъ

който ся намѣрватъ отъ къмъ западнѣ странѣ малко по малко и почти неосѣтно ще исчезнуватъ, а всичкы други ся прѣмѣстватъ и зематъ по-западны мѣстоположенія, когато други по напрѣдъ невидяны по онова врѣме, ще ся появляватъ вече отъ кѣдѣ источнѣтѣ странѣ на небето. Точно слѣдъ шесть мѣсеца комай всичкы опѣзи, които е отнай-напрѣдъ гледалъ, ще да станжтъ невидими, а нѣкъ други невидими до тогызъ, ще да украсяватъ вече своджтъ на твърдыж. Но еще малко врѣме и ще да съгледа че, до колкото и тѣ постепенно ся прѣмѣстятъ къмъ западъ, появяватъ ся отъ къмъ истокъ и отиватъ пакъ на къмъ западъ звѣзды не вече не познаты, но онѣзи сжщитѣ които въ начало на наблюденіята си е гледалъ на западъ и които по-нослѣ отъ другитѣ сж исчезнѣли. Точно пакъ слѣдъ единѣ годинѣ по сжщото врѣме, небето ще ся прѣдстави напрѣдъ му каквото и на първѣтѣ вечерь, когато е най-напрѣдъ зель да наблюдава, освѣнь малко нѣкои звѣзды, които ся казватъ планеты.

Намъ ся вижда не че небето просто ся върти около Земѣжтѣ ни, но че влече и всичкыгѣ други звѣзды по-скоро, а Слънцето малко по-бавно по-единѣ начинѣ щото онѣзи да извършватъ едно испрѣвъртаніе повече въ разстояніе на единѣ годинѣ. Но прѣзъ това разстояніе нито Слънцето ся вижда да остава само по-назадъ отъ другитѣ звѣзды; а напротивъ вижда ся да напрѣдва къмъ Югъ и да ся повраща къмъ Сѣверъ пакъ, и така прѣбѣдва по нѣкога повече, по нѣкога по малко отгорѣ на хоризондѣтѣ ни. Но тѣзи явенія никакъ не е възможно да ся истълкуватъ както трѣба, освѣнь само ако приедемъ че Земята ни, освѣнь движеніето си около себе си, върти ся непрѣстанно и около слънцето и извършва туй испрѣвъртаніе въ разстояніе на единѣ годинѣ, съ направленіе обаче не подобно на първото но побочно и полегато отъ него. Ако да не бждеше тази полегатость на второто движеніе щѣше да е невъзможно да ся вижда че Слънцето отива къмъ Югъ и ся завраща пакъ къмъ Сѣверъ. А тогызъ нито днитѣ и нощитѣ щѣхъ да бжджтъ неравны, но щѣхъ да сж всякога и всежду равны, и не щѣше да има нито зимѣ, нито пролѣтъ, нито лѣто, нито јесень. Бескрайната обаче мудрость Божія, промыслила, и само чрѣзъ едно

полегато движение извършила чудното разделение на години и устроила непрестанното обновление на природата.

И тъй нашата земя се движи не само около себе си, но и около слънцето, като тича така непрестанно въ беспридѣлността. Това движение по-горнето, понеже разделя времето на години, именува се *годишно*. Но ний нито него можемъ да осѣтимъ, а струва ни ся че Земята ни си остава така неподвижна, а всички извън нея същества ни ся виждатъ като да промѣняватъ мѣсто. Това ся случаваше сящо тъй и съ онѣзи които ся возятъ на нѣкой голѣмъ корабъ, който отива отъ мѣсто на мѣсто. И тѣ тъй виждатъ че всичко що е извън корабъ — краебрѣжіята, корытата и каквото и да е друго, виждатъ имъ ся че ся удалчаватъ или приближаватъ къмъ тѣхъ, а самыйтъ корабъ, на който ся возятъ, вижда имъ ся толкозъ по-недвижимъ колкото е по-голѣмъ. Ако прочее този корабъ бѣше толкози голѣмъ колкото Земята ни.... разумѣва ся че онѣзи които бы ся возили на него, не быха могли да повѣрватъ че той ся движи, освѣнъ ако быха ся приудили да приематъ това че е така, т. е. че корабътъ имъ ся движи.

Ето прочее какъ по просто съгледване намъ ся чини че живѣемъ на едно нѣщо педвижимо, когато дѣйствително ний ся возимъ на едно кълбо което непрестанно плува въ небеса, и влече съ него си, като неразлученъ другаръ, или по-добрь като ладѣйкъ, мѣсецътъ. — Ний живѣемъ на едно тѣло което ся върти непрестанно около себе си и което въ същото време такожде непрестанно ся рѣе въ пространството на беспридѣлността, и отъ това ний не смы само прости жители па тѣзи нашѣтъ малкъ Земя, но смы граждани на бескрайныйтъ небеса, защото и тая наша земя е тѣло отъ нѣбесныйтъ тѣла, и тя е една звѣзда, като онѣзи които виждамы въ небеса.

Сега прѣди да свършимъ нека кажемъ пакъ мимиходомъ, че отъ небесныйтъ тѣла не е само нашата Земя която ся движи около Слънцето. Около тѣзи звѣзды па деньтъ, т. е. около Слънцето ся въртятъ и подобныйтъ ней звѣзды Планеты, отъ които двѣ, наричаныйтъ Меркурій и Венера (зорницата или вечерницата) понеже ся намѣрватъ по близу до Слънцето неже нашата Земя, за туй тѣ ис-

карватъ испрѣвртаніята си въ разстояніе на врѣме по-малко отъ нашѣтъ години, а другытъ Планеты, като сж по-далечъ отъ колкото е нашата Земя, изискватъ и повече врѣменно разстояніе за испрѣвртаніето си, а отъ това и тѣхната година, можемъ да кажемъ, е по-голъма отъ нашѣтъ години. Отъ това пакъ и Планетытъ не сж видятъ на истото мѣсто, на което сж были прѣди еднѣ години.

Ето тѣзи сж истиннытъ причини на видимытъ движенія на звѣздытъ, причини които не сж никакъ знали онѣзи самозванни звѣздобройци, които отдаватъ на тѣзи небесны тѣла сили и движенія не сжществующы и по които ужъ тѣ прѣдвиждатъ и прѣдсказватъ онова което имало да бжде и което не е освѣнь лъжы и шарлатаніи. А отъ всичко що ся говори за небето и за звѣздытъ истинно е това само, което е пророкътъ казалъ : *« Небеса поведатъ Славу Божію, твореніе же руку его възвѣщаетъ твердь »*

Любопытности отъ Естественижтъ Исторіи.

Куковицата.

— о —

Куковицата е птица отъ прѣходнытъ. По нашитъ страны тя ся явява прѣзь Априлія и си отива прѣзь Септемвриа. Гласътъ ѝ ако и монотоненъ, сладъкъ е пѣкакъ и пріятенъ на слухътъ, а пай вече прѣзь хубавытъ онѣзи първы пролѣтны денѣ. Тя ввѣрка непрѣстанно и съ най-голъмъ леснодвижимостъ, както правятъ ястребитъ, безъ да си клатятъ крылѣтъ.

Всичкытъ други птицы ся грижатъ доста за пиленцата си; а само куковицата еще като сниса яйцата си и ги напуша.

« Женската, пише единъ знаменитъ изслѣдователь на птицытъ, сниса яйцето си на моравжтъ, послѣ налапва го въ широкоытъ си уста и ввѣркиува съ него та отива и го туря въ гнѣздото на другъ пѣкоіж птицъ, между нейнытъ яйца, като избира обыкновенно гнѣздата на авлигытъ,

косоветъ, дрозенитъ и други, но всякога таквъизъ птици които ядхтъ бубулечкы. На утринтъ, като снесе друго яйце, запаса та го смѣстя пѣкъ въ друго гнѣздо, и тъй слѣдва да повтаря истото додѣто си настани всичкытъ яйца, които биватъ обыкновенно отъ петь до шесть. Птицытъ, на измѣтваніето на които куковичата повѣрва по едно отъ яйцата си, никакъ и не забѣлѣжватъ това, но измѣщатъ и нейното яйце наедно съ своитъ, и когато ся излупи хранятъ и него и топлятъ и приготвятъ му съ истѣжъ любовь и грижи които полагатъ и за своитъ пилета. Но куковичата пасмина скоро заплаща на помайчимъ си съ чернъ неблагоприятность. Като порастнува повече отъ съжителитъ си, като по-едъръ отъ тѣхъ, куковичийтъ птенецъ хваща да ся непобира въ гнѣздото, и тогазъ за да си отвори по-широко мѣсто, прибѣгва до едно безчеловѣчно сръдство: намаква ся надолу въ гнѣздото и ся подвира подъ едно отъ малкытъ тѣзи пиленца, което като дигне на крылѣтъ си, надига ся и го исвврля вънъ отъ гнѣздото, и тъй полека-лека и едно по едно истиква всичкытъ законны жители и става самъ той житель и ступанинъ на гнѣздото. Така горкытъ птичета, които сж си направили гнѣздо за своитъ пиленца и сж прибрали нехотиномъ и куковичіето пиле, та сж го излупили и ся трудятъ да го хранятъ, то ги лишава отъ собственытъ имъ рожбы едно по друго. Та и съ това ся не свършятъ бѣдытъ имъ отъ него. До когато примжкнатытъ този птенецъ — гостъ остава въ гнѣздото имъ, тѣ пѣматъ мирани почивкѣ отъ него; тѣ сж принудены непрѣстанно да тичатъ да му тѣрсятъ и носятъ хранѣ, коѣто той зинилъ и цѣртящъ лапа, като едръ и лакомъ що е. — Яйцето на куковичата е като чума за гнѣздото въ което ся настани, защото дѣто влѣзе доноси скърбъ и запустѣніе.....

Нашитъ стари види ся да сж съгледали до нейдѣ свойствата на куковичѣтъ, защото въ причытъ си не споменуватъ за нѣж толкозъ благоволително и всякога ъж считатъ като емблемъ на устошь. « Куковича гнѣздо віе ли? » казватъ тѣ, и пакъ: « Испила му куковича умѣтъ. » Не е обаче право това що казватъ че уѣж куковичата прѣставала да кукува, когато озрѣвалъ ечыкътъ та тѣяла отъ него и ся набивалъ осилъ на гърлото ѣ, а че ѣ ся развалилъ гласътъ и неможала вече да кукува; защото първо не е истина че

тя бде ечмыкъ; но тя прѣстанва да кукува когато вече прѣстанватъ да пѣжтъ и другытъ птици, когато измѣтятъ билетата си (ако тя и да не мѣти), което бива обыкновенно по насъ около крайтъ на Юніа, въ което врѣме озрѣва и ечмыкътъ. Нашитѣ селени въобще вѣрватъ че куковицата кукува отъ Благовѣщеніе (25-ый Марта) до Петровденъ (29-ый Юніа) и отъ денѣтъ на Благовѣщеніе тѣ съ нѣкакво любопытство съгледватъ кога и какъ ще чуѣтъ пръвъ пѣтъ кукуваніето на кукувицѣтъ. Въобще гледатъ да но ѣмъ чуѣтъ на ранникъ, на гладно сърдце, и кога сѣ на работѣ, което считатъ за бѣдѣтъ че ще имъ бѣде леко прѣзъ тѣзи години, ако ли ѣмъ чуѣтъ сыти и седящи не го иматъ толкозь за добъръ знакъ; еще като чуѣтъ пръвъ пѣтъ кукуваніето ѣ, броятъ да видятъ колко пѣтя ще кукне, отъ което прокобятъ върху животѣтъ на най-старытъ въ домѣтъ колко години еще има да живѣѣтъ. Отъ това може да е останѣла и поговоркѣтъ: «не ми ся вѣрва да чуе кукувицѣтъ тѣзъ години.» което показва че прѣзъ зимѣтъ или въ първитѣ дни на пролѣтътъ ще умре онзи за когото е речъ.

Отъ народитѣ Митологіѣ спазило ся е прѣданіе че куковицата и чухальтъ или пукльтъ (сова) были братъ и сестра и заедно тѣхно прѣгрѣшеніе проклетъ ги Господь да станѣтъ на птици и вѣчно да ся търсятъ едно друго но никога да ся не виждатъ. И отъ туй ужъ куковицата, като сестра по-милостива, отъ тъмны зоры до тъмны вечерѣ ходи да търси брата си чухала и выка кукку т. е. пыта тукъ ли си? А щомъ прѣстане тя да кука и чухальтъ като нощна птица ся убажда и выка цѣла нощъ чухъ! чухъ! И така тѣ ся чуватъ но не ся виждатъ, и ужъ отъ тѣзи клетвѣ и отъ стараніето което има куковицата да търси брата си не вѣла гнѣздо и не мѣтала.

Не знаемъ на вѣрно отъ какво произлиза това дѣто у насъ селенитѣ, наричани шопи, (отъ Кюстендилско и Софійско) ся много сърдятъ, когато дразнящѣтъ ги имъ выкатъ кукку шопе; но мыслимъ да е по това дѣто тѣ повечего, като войници, кога сѣ въ Цариградъ, прѣзъ празнытъ си отъ гледаніето на конетѣ часове, ходятъ изъ града, и единъ свирѣ съ гайдѣ, а другытъ труполти та играе и подлага калпакъ да му даджѣ бакшишъ; а когато не му даватъ или ся бави додѣ му даде нѣкой бакшишъ, играчытъ ся навеща надъ калпакѣтъ си и извика кукку и го удара на земѣтъ прѣдъ оногозъ отъ когото чака бакшишъ, което значи че трѣба да даде и по-скоро. А това като имъ ся помене въ отечеството имъ или другадѣ, тѣ го зематъ като присмѣхъ и ся сърдятъ. Тѣмъ мыслимъ ный но може да има и другѣ причинѣ кождо незнаемъ.

СМѢХЪ И ПЛАЧЪ

Много выкове ся чувать: туй трѣба, онуй трѣба, но най-силныйтъ, най-зловѣщыйтъ гласъ който ечи на всякъдѣ изъ отечеството ни е. Нѣманіе! сиромашлжкъ! неволяжъ! тегло! гладъ!

Хлѣбъ! хлѣбъ! выкатъ гладнитъ сиромаси. Мълчатъ повечето отъ богатыйтъ, а невиденытъ еще у насъ благотворны и благотѣтельны дружба, които трѣбаше да зематъ на себе си прѣдстояваніето, за да доставятъ възможнытъ пригожденія на скапваныйтъ отъ гладъ сироты, окайватъ ся: пары нѣма, не ся събиратъ! Днесъ вече не е рѣчь за онѣзи които иматъ двѣ ризы че трѣба да даджтъ единжтъ, но прѣдлежи за общъ и необходимж дльжностъ, дльжностъ която ся касае и до богатыйтъ и до надничарина художникъ съразмѣрно, работата е за онѣзи жалостны гласове, които ся счувагъ: «Гладенъ бѣхъ и дадохте ми да ямъ» или «Гладенъ бѣхъ и оставихте мя да умрѣмъ.»

Но да оставимъ ный мжжеть, които, кога дойде за помощь по-народны работы и за милостыниж къмъ испадихлы и сиромасы, всякога първата имъ дума е: *алжшъ веришъ* нѣма, *кярове* не останжли, да оставимъ, казувамъ, коравыйтъ мжжие и съ позволеніето ви да си поприказвамы съ васъ, уважаемы госпожи и госпожицы, вы които не турате *алжшъ вериштитъ* въ смѣткж, кога дойде за нѣкож повж модж, вы които не гледате на кяроветъ или на зарарытъ на мжжеть си, кога е работата за скаппы прѣмѣны, вы които никога не мыслите народныйтъ нужды и страданіята на сиромасытъ и гладуваніята на сыротытъ въ грыжитъ които имате за да бждите колкото е възможно по-нагыздены и по-накычены. — Недѣйте за прѣдваря да ми кажите, че вы сте ужъ направили за сиромасытъ основа което сте можали: че сте дали петъ пары на просяка, комаче хлѣбъ на просечето и половинъ окж брѣшно на просекынижтъ (и то онжзь годинж по-заговѣздни!) а никога ни двѣ пары за нѣкож полезиж и нравствениж книжкж! Съ тѣзи подавки не мыслѣте че сте си испълнили дльжноститъ които къмъ народътъ си и къмъ ближнитъ си имате!

Но какво можемъ друго да сторимъ, ще кажите, нѣ-мамы на рѣцѣтъ си пары.

Имате, ще ви кажъ азъ и много нѣща за ползъ на народа си и за помощъ на ближнитъ си можахте да извършите, ако бы да искахте. Обычате ли да послушате? Азъ да ви покажъ нѣколко начина много лесны съ които ще можете да направите доста добрини на отечеството си и благодѣянія на ближнитъ си, безъ голѣмы за васъ загубы, безъ шумъ и безъ мѣлвы, ще ви научъ на жер-твы много по-просты и въ сѣщото врѣме много по-драгоцѣнны.

И първо, пристѣпѣте вы, на които отъ нѣкое врѣме на самъ ся е поревнѣло да си протакате дългы опашкы. Не е ли истинѣ че тѣзи опашкы, не ви служатъ за нищо друго освѣнъ да метете улицытъ, да раздигате прахътъ и да разбърквате калътъ? Не е ли истинѣ че освѣнъ па-губятъ на платътъ, който става зялъ, употрѣбяванъ на таквъзъ непотрѣбно служеніе, вы заносвате еще толкозъ пары за сапунъ, да перете по-често тѣй лесно и тѣй скоро омацванытъ си опашкы, и освѣнъ врѣмето което ся гу-би да ся пере и *сидирова*, колко пакъ загуби отъ дре-хытъ ви, които опрашваны отъ праха, които раздигате съ опашкытъ си, съзобавъ ся по-скоро и за новы гы пра-щате? Какво добро виждате отъ тѣзи опашкы или какво зло ще ви бѣде, ако быхте мя послушали, не да си ис-кубите опашкытъ, но просто да гы подстрижѣте.

Послушайте мя прочее, о, опашаты госножи, и отрѣ-жѣте онѣзи за нищо непотрѣбнытъ опашкы на дрехытъ си, и отъ тѣзи излишность, причина на толкозъ непріятно-сти и излишны изнуренія, вы ще можете да облѣчете и едно и двѣ сирачета, които голы треперать отъ студъ; а ако не ви сѣ потрѣбны парытъ, които ще спастрите отъ разноскытъ, които изисква поддържаніето на опашкытъ ви, дайте гы, ако не всичкытъ а то половината отъ тѣхъ, дай-те гы за да купите книжкы нѣкоѣ, ако не за васъ си, които отъ жадость за опашкытъ си не ще имате охотъ да четете, а то за сиромашкытъ онѣзи дѣчица, които нѣма да мыслятъ за опашкы и искать да четътъ по нѣма на какво? Нѣка не ви ся свидять тѣзи непотрѣбны и доса-динъ опахала, и на инатъ на діавола, който е опашать, от

рѣжѣте вы вашитѣ, и отъ злого коего правите съ тѣхъ да прѣчите на нѣтницѣхъ да не могатъ да вѣрвѣтъ свободно въ пѣтьтъ си, да мацате и себе си и своитѣ си, направѣте доброто: да избавите васъ си отъ досажденія, слугинитѣ си отъ трудъ, да стоплите истинѣли сирачета и да спомогните на напредваніе на народа си! Отрѣжѣте гы, не бойте ся че ще станите грозни отъ това, напротивъ увѣрявамъ вы че, съ отрѣзваніе на тѣзи метлы, които вы толкозъ загрозявать, ще станите много по-спретны, много по-гиздавы и много по-драголибны на мѣжѣтъ си, на годеницѣхъ си и на всичкы онѣзъ на които вы мыслите че опашкытъ ви могатъ ди имать нѣкакво вліяніе.

А че и за какво ви сѣ тѣзи опашкы?

Казвать че онѣзи само лоши хора, които търсятъ *кавѣж* съсъ свѣщъ, тѣ, за да намѣрятъ причинѣхъ да ся каратъ оставали поясытъ си да са влачатъ подирѣ имъ като опашкы, а че ако гы застѣпни нѣкой да възимать причинѣхъ да дигиѣтъ гюрюлтіѣхъ. Възможно ли е да повѣрваме че вы мирнытъ внуцкы на безопахѣтъ бабѣ Евѣхъ ще сте до толкозъ сприхы да слушате по два лахты опашкы за да намѣрвате причинѣхъ за *кавѣж*? Не е за туй, ще кажите. Твердѣ добръ, но тогазъ защо ви сѣ тѣзи пусты опашкы? За да ся покажитѣ съ това по хубавы ли? Не, ще ви кажѣ и азъ, и хыледы пѣтя не, заклевамъ ся въ самѣтъ ви тѣзи хубость, която е и на мене не по-малко отъ на васъ драга, че тѣзи ваши опашкы не само хубостьтъ ви не умножавать, и не служатъ за да привличать онѣзи които вы мыслите да уловите съ тѣхъ, но еще повече гы отстранявать и удалчавать отъ васъ. Не загрозява ли, кажѣте ми, быльѣ и чисты гълѣбцы, не гы ли загрозява, нечистата имъ опашка влачена изъ кълѣтъ и омацана? при всичко че тѣхнытъ опашкы сѣ природны и безъ пары, а вашитѣ не природны и толкозъ скѣпо ви ставать! Идѣте, идѣте прочее отрѣжѣте гы и послужѣте на народа си ако не съ друго а то съ излишнытъ и нецотрѣбнитѣ си опашкы.

Пристѣпѣте сега по близу, вы другы причудници, вы които незнамъ по какво ви е аресало да ся показвате като съсъ двѣ главы. Какъвъ е на главѣтъ ви тозъ *кѣчуль*, койго по модный языкъ наричатъ *синьонъ*? Защо зи

е и на какво ви служи той? Но най-първо, я кажѣте ми: отъ дѣ земате вы перята за тѣзи качулы? Истинѣ ли е че вы си доставяте тѣзи пера отъ онѣзи сиромашки и сироты момиченца, които причудены отъ гладъ или за себе си или за болныѣ си майки и безвѣзрастны братчета ся лишаватъ отъ единственното си природно украшеніе, отрѣзвать хубавыѣ си косы за таквыѣ нужды и оставать съ голы главы, за да можете вы безъ всякъ нужды да ставате качулаты, трупашецъ чужды пера по главѣтъ си! Тѣй ли е? Да го вѣрваемъ ли това?

Да вѣрваемъ ли нѣй че вы, нѣжныѣ Божіи създанія, вы които сте толковы благородны, и имате толковы меки сѣрдца, вы които, като вѣрвите, вѣрдите да не настѣпите нѣкоѣж нравѣхъ и ѣхъ смажите, вы които сте толковы милостивы, щото сте способны да заплачите и за мухътъ кога ся удави въ млѣкото, вы които съ таквыѣ присѣрдце пригодавате за кученцата ся и котенцата ся, да имъ не стане нѣщо да ся поболѣтъ и по грознѣѣтъ, да вѣрваемъ ли, казвамъ, че вы ще да бѣдите толковы безжалостны, щото да търпите даже и да искате да ся рѣжатъ за васъ косытѣ бѣдны сирачета и да ся лишавать отъ единственното си украшеніе за да ся отрупвате вы съ таквыѣ грозоты — да прикачате на хубавыѣ си главы таквыѣ загрозяющы подутости, които и на гледъ не сѣ хубавы а че и не хубавъ смыслъ имать; зашто, мнозина искать да кажѣтъ ужъ че вы, съ тѣзи синьоны сте искали да приложите нѣкаквъ си вѣншиѣ тяжесть на много олекнѣлыѣ ви отвѣтрѣ главы! Не ся сѣрдѣте на насъ за тѣзи искренность, туй го не смы изсмукали изъ прѣстіе нѣй, казувать го лошитѣ языци въ свѣтътъ, и нѣй не можемъ да скроемъ отъ васъ какво думать хората за васъ.

Но ако е туй истина, не е ли и по-умно и по-хубаво, еще и на Бога по-угодно и на хората по-пріятно вмѣсто да ся давате парытъ за да лишавате други ваши посестримы отъ естественныѣ имъ украшенія и да отрупвате себе си съ таквыѣ не естествены и грозны гыздости, не е ли по-добръ тѣзи пары да гы давате на тѣзи гладны сироткы, на тѣхныѣ болны майки и голы и босы братчета и сестричета, не като цѣнѣхъ за косытѣ имъ, но като длѣгъ който длѣжимъ на страждущыѣ си блежнѣй

на гладныйтъ си братъ! Ей длѣжность наша е господжи и господжицы, наша длѣжность е да милуваме, да спомагаме, да състрадаемъ съсъ страждущытъ, а най-вече когато можемъ да правимъ това жертвующе не отъ своитѣ си лишенія, но като даваме отъ своитѣ излишности, или като подаряваме онова което е съвсѣмъ излишно намъ. Ако тѣй неправимъ, то съ какво право ще можемъ да ся надѣмъ за милость и състраданіе отъ Бога въ нашитѣ злочестины, когато ный ся показваме че не ны боли сърдцето никакъ за злостраданіята на нашитѣ ближнии братія? На какво основаваны ный бы искали да говорятъ други за нашето добро и да мыслятъ за насъ, когато ный смы толкозь коравы кѣмъ своитѣ си и тѣй лекоумны и повѣрхностны въ дѣлата си и въ рѣшеніята си?

Но да мя простите, господжи и господжицы, азъ ся отбыхъ отъ думатъ си; рѣчта ни бѣше за благокосыйтъ ви *синьонъ*. Може много отъ васъ да искатъ да мя искаратъ лъжець, и да кажѣтъ че тази космена глава, коѣто съ толкозь игленки закованѣ и съ толкозь вѣжжя овързанѣ носите на природнѣтъ си главѣ, не іѣ купувате отъ сиротытъ и сиромашкы момичета, но іѣ складате и сгладжате отъ косытъ на умрѣлытъ жены! О, ако е тѣй, то е еще по-голѣмо униженіе за вашѣтъ гыздость и за деликатецѣтъ ви, понеже то иде също, като да пригыздѣте хубавыйтъ триандафилъ съ сухы и сплуты кукомяковы листы, за да го направите по-кычестъ и по-благовоненъ; не е ли вѣрно сравненіето?

Наистинѣ студено нѣщо това, дѣто да ся гыздите, вы живытъ и благоухающы същества, съ мрътвешкытъ гыздости на онѣзи подобно вамъ нѣкога си красующи ся и нынѣ въ гробъ лежащы красавицы, та и Христіанското ви чувство какъ ви допуца, щото вы благочестивытъ живущы да искате съ мрътвы остаткы да ся показвате похубавы и по-гыздавы! Па най-послѣ и вѣнъ отъ това, за което е даже досадно и да ся говори, какъ бы помыслили вы за искусството и за изящното чувство на онзи живописецъ, който за да прѣдстави единъ образъ по-красивъ бы пріелъ за тѣзи цѣль да го изобрази съ двѣ главы? Не быхте ля ся смѣли съ идеѣтъ му и съ грубостьтъ на вкусътъ му? А какъ вы самы правите същото и не

ся осѣщате колко сте смѣшны прѣдъ очитѣ на свѣта съ тѣзи ваши смѣшны кыверницы? И да ли не е и по-хубаво, и по-богоугодно, вмѣсто да прѣскаете парытъ си, или свонгѣ или на мѣжигѣ си, за таквызъ грозотѣ, не е ли по-добрѣ да послѣдувате и вы хубавытѣ, онѣзи съвѣты които прѣди малко дадохмы на опашетытѣ ваши по-сестримы?

А що да кажемъ вамъ, най-новы модницы, вы, които съ онѣзи отъ тунѣк излѣзли, и за туй може *туницы* наричаны моды, ходите като прѣкобилчены и наведены на прѣдъ, като залохнѣты всякой часъ да поорете по ностѣтъ си. Не стига ли дѣго давате *туне*, тоестъ за вѣгъръ, не-тупясалыгѣ жытичкы за тѣзи кривулестѣ модѣ, но приемате да обезобразявате съ неѣ и онова най-драголибното и отъ всичкытѣ вѣкове вѣспѣгото прѣимущество на женскѣтъ хубость? «*Тонкѣ высокѣ*» сѣ си въображавали за най-хубавѣ женѣ, всичкытѣ любовници на свѣтътъ и таквѣзъ сѣ иѣ вѣспѣвали поетыгѣ на всичкытѣ врѣмена; но каква е тая всепогубляюща мода, която прави гибкыйгѣ вашъ станъ на таквызъ чудовища, прѣкамбурены като дърты бабы и съ отсочены назадъ гърбицы. Грозота, наистинѣ голѣма грозота!

Ако тази пуста мода е затѣпила чакъ толкозь у васъ чувството на изящность, госпожи модници, та ослѣпены отъ неѣ, невиджате каквы сте каррикатуры въ този новъ костюмъ, съ онѣзи опърланы по отсоченый ви гърбъ высулки, убойте ся поне отъ гнѣвътъ на вашитѣ бабы и прѣбабы, за това причудливо прѣобразеніе на естественото ви състояніе, и оставѣте снагѣтъ си и приликѣтъ си, таквызъ каквыго ги е създада изящотворната рѣка на Съзателя, не ся прѣправяйте на таквызъ дундесты, опашеты, съ двѣ главы и ужасно раскривены, каквыто не вы е създалъ той да бждите.....

Но, не е възможно, ще ни кажите, да бжде инакъ. Модата го тѣй иска!

А че невъзможно ли е чакъ толкозь дѣкъ да по прѣстѣпите указыгѣ на този своеправенъ деспотъ? Поопытайте ся да принудите нейното высочество да не бжде толкозь възискаелиѣ на вельнята си, работата струва трудѣтъ си, прѣдлежи не за друго а за най-скѣпото за

васъ нѣщо, за хубостѣтъ ви, за гыздостѣтъ ви; опрѣте-
ся на тѣзи мѣчителкѣ, която иска да ви прави на нищо
и на никакво да не приличате; помѣчѣте ся да по оску-
бите и вы нейното всесиліе, както е испоскувала тя тол-
козѣ и толкозѣ състоянія. Ный щемъ ви исароси разрѣ-
шеніе отъ клетвѣтъ, ако сте дали клетвѣ да ѿ бѣдите
вѣрны подданицы, възбунтувайте ся противу нейнѣтъ
власть, защото е прѣкачила вече; все по водѣтъ ѿ да хо-
дите вы сте достигнали да правите таквызъ *ку-де-та* срѣ-
щу които твърдѣлытъ на кысінѣ не можѣтъ вече да у-
стоятъ.

Прѣди 15-16 години тя ви бѣше пуснѣла мухѣтъ,
и вы бѣхте трѣгнали по улицѣтъ таквызи шерясты и пе-
рясты, щото не сѣ побирахте въ вратата на къщата си;
послѣ вы накара да си принадлеите по лакѣтъ опашкы, про-
тиву природѣтъ която ви е създаде безопахы; слѣдъ то-
ва пришепнѣ на нѣкои отъ васъ, да си рѣжите хубавѣтъ
косы, пѣкъ другы настокласа, да носите цѣлы тумбы вла-
кна на главѣтъ си, а ето сега, накарада вы е да ходите
прѣкобилчены и като прѣбиты въ кръстѣтъ, за хубостѣ
ли? Не. По-добрѣ може да ся каже, че като мѣчителка,
тази поразница Мода вы върти както си ще, въ наказаніе
за вашѣтъ вѣрность къмъ нейното господство, понеже ни-
кой не може повѣрва че тя вы излага на таквызъ безо-
бразія, за да вы направи по-хубавы.

Ще повторѣмъ прочее и пакъ да ви кажѣ: да гледате
както-както да ся отървете отъ тѣзи мѣчителкѣ модѣ,
да ся покажите по-свѣсны и по-разумны, и да пратите по
врага и прѣждомыгѣ и модѣ, и модистры, и малаковы, и
опашкы, и козиновы главы, и тѣзи новѣтъ камбурчины;
защото ако слѣдувате така, да слушате и да извършвате
указытъ на модѣтъ, не е никакъ чудно утрѣ, у другый
день да ви неокачи нѣщо и по-тежко отъ синьонѣтъ, и да
вы не принуди да трѣгните и еще по-раскривены.

Най-послѣ азъ ще съборѣмъ словото си за събаря-
ніето на модѣтъ съ това дѣто да поискамъ прошкѣ отъ
онѣзи господжи на които е неприложимо това що исказахъ;
а другытъ ще умолиѣ пакъ и щегы закълѣ въ което имѣ
е най-милѣ и драго на свѣтътъ: да напустѣтъ и да ся
отрежѣтъ отъ тѣзи оскубны и безобразны похабничества

на модѣтъ. Скарайте ся, о, господжи, колкото по-скоро съ оголителкытъ си модисткы, и спріятелѣте ся съ гладнытъ и голы ваши по-малкы братя и сестры; намразѣте модытъ и обыкнѣте сиротытъ и бездомнытъ, нахранѣте гладнытъ, облѣчѣте голытъ, дайте на бескнижнытъ книжки въ рѣцѣтъ, прѣдстойте за изучваніето на неученытъ, помагайте всякому отъ каквото има пуждж, излѣйте балзамытъ на утѣшеніето врьзъ ранытъ на злощастнытъ, и увѣрявамъ вы че, като жъртвувате, или по-добрь, като давате онова що ви е излишно и непотрѣбно, ще спечелите онова кое-то е най-неужно, ще спечелите скъпоцѣнныѣтъ любовь на съпрузытъ и родителитъ си, вы, които може да сте имъ изгубили поради честытъ си подирь модытъ влачанія, ще спечелите похвалѣ отъ цѣль свѣтъ, благословеніе отъ страждущытъ и ще бждите у Бога разумнытъ дѣвы на Жениха.

ДВАТА КАЛЕНДАРЯ.

— 0 —

Въ старо врѣме чловѣцитѣ сѣ мѣрили врѣмето различно, разнообразно сѣ расподѣляли родинѣтъ и не сѣ знааяли кое е най-правото и най-точното нейно измѣрваніе и расподѣленіе. По-обыкновенно и по-общепріето на послѣдне врѣме, до прѣди Христа, мѣреніе и броеніе на годинѣтъ у Римленытъ было онова, споредъ което тѣ считали годинѣтъ само отъ 354 дена, както ѣж считатъ и до сега Еврейтъ и Турцытъ, които ѣж дѣлятъ на споредъ мѣсечинытъ, или, както казватъ нашитѣ, споредъ свѣщытъ на мѣсецытъ, и така тѣ всякога захващали новѣ годинѣ прѣди да е свършена еще ветата споредъ измѣрваніето по слънцето, и поради това тѣ често побърквали насхалитѣ си.

Чегырдесятъ и осѣмь години прѣди да ся роди Христосъ, Римскыйтъ императоръ Юлій Цесарь повыкалъ отъ Александрійъ въ Римъ знаменитыйтъ Астрономъ Созигена и му възложилъ да поправи календарьтъ, за да можѣтъ да бройѣтъ по-бѣрно и по-точно годинѣтъ. Созигенъ раздѣ-

лилъ годинѣтъ на 12 мѣсецы, и на седмь отъ тѣхъ т. е. на Января, Марта, Маія, Юлія, Августа, Октомврія и Декемврія назначилъ да иматъ по 31 день, на другыѣ четыри, на Априлія, Юнія, Септемврія и Ноемврія назначилъ да иматъ по 30 дена, а на единъ най-послѣ, на Февруарія назначилъ да има три години наредъ все по 28 дена, а на всякъ четвъртъ годинѣ да има по 29 дена; тѣй ся започенѣло отъ тогазы да ся брои годината отъ 365 и отъ 366 дена, както слѣдувамы да броемъ годинытъ си и до днесъ ный православныѣ. Този начинъ на лѣтоброеніе то ся нарѣклъ Юліанскый Календаръ, зашто виновникъ на туй поправеніе былъ, както рекохмы, Юлій Цесарь.

И тѣй до 1582 годинѣ отъ Р. Х. и ный Православныѣ както и западныѣ Католици и Протестанти имали смы и държѣли смы единъ Календаръ, Юліанскыйтъ. Но прѣзъ споменѣтъ годинѣ Римскый папа Григорій XIII съгледалъ че пакъ има нѣщо погрѣшка въ Календарѣтъ, зашто когато равноденствіето трѣбало да бѣде на 21-й Марта, то ся падало на 11-й Марта. Това показвало че лѣтоброеніето е останѣло 10 дена назадъ. А това произлѣзвало отъ тамъ, зашто прѣзъ разстояніето на 1630 години, които были изминѣли отъ поправеніето на Календаря, во врѣмето на Юлія Цесаря, до 1582 годинѣ слѣдъ Христа, по неточното присмѣтваніе и пропущаніе на нѣколко минуты, въ опредѣленіето на годинѣтъ, зачели ся грѣхомъ 10 дена повече.

За да поправи тѣзи погрѣшкѣ папа Григорій, заовѣдалъ да спаднѣтъ 10 дена отъ Октомврія на 1582 годинѣ и тѣй слѣдъ 4-й день на поменѣтыйтъ мѣсець броели 15-й вмѣсто да броятъ 5-й. И пакъ за да ся неоповтори вече тѣзи погрѣшка, рѣшило ся отъ тогазы 1700-та, 1800-та и 1900-та години, когато имъ е въ редѣтъ да ся присмѣтнѣтъ отъ по 366 дена, да ся присмѣтнѣтъ само отъ по 365. Този Календаръ понеже бѣде така поправенъ отъ папа Григорія, нарече ся Григоріанскый, и той ся пріе отъ Католицытъ и Протестантытъ, а ный Православныѣ останѣхмы да слѣдувамы и слѣдувамы и до днесъ еще погрѣшеныйтъ Юліанскый Календаръ. И за това отъ Октомврія на 1582-ръ годинѣ ся случи между насъ и Европейцытъ въ лѣтоброеніето една разлика отъ 10 дна.

На 1700-тиятъ годинъ тази разлика стана 11 дена, защото нашитъ и нейъ счели 366 дена, когато Западнитъ, по пріетото условіе въ новиятъ Календаръ, ѣхъ счели само 365. А на 1800 разницата порасна на 12 дена, защото ный сжщо тѣй смъ си счели и туй лѣто отъ 366 дена, а тѣ го счели отъ 365.

Тази е прочее причината дѣто Европейцитъ иновѣрци Католици и Протестанти започенватъ новятъ си годинъ 12 дена прѣди насъ.

Отъ това що казахмы явно е че колкото за Календаритъ ный смъ останѣли да държимъ погрѣшниятъ; но това е останѣло така: защото послѣднето поправеніе на Календаря станѣло посрѣдствомъ Папѣтъ, туй поправленіе изнай-напрѣдъ нашитъ православни не сѣхъ ся рѣшили да го пріематъ, защото счели и него като религіозно нововеденіе, прѣдпріето нарочно отъ Папѣ Григорія, за да умножи религіознитъ разности между Источнитъ Православя и Западнитъ Папашкѣ Черквѣ. Испослѣ работата ся разумѣва, но пакъ нашитъ едно отъ честолюбіе и друго отъ боязнь, може, да не бы поради невѣжество то на Христіанитъ отъ Православното вѣроисповѣданіе, при въвежданіето на новия Календаръ, да послѣдуютъ новы нѣкои отцѣпленія, както ся случило въ Рускитъ Черквѣ при въвежданіето на поправенитъ и печатны черковны книги, отлагатъ пріеманіето на новия календаръ, което обаче по едно общо споразумѣніе между всичкитъ Православны Черквы, не щѣше да е нито толкозъ мжно нито съвсѣмъ бесполезно. Мнозина мыслятъ че това може да стане на 1900 годинъ, когато разницата между новия и велый Календаръ ще да порасте еще единъ день; ако до тогазъ другы черковны нужды не прѣдизвыкатъ свѣкваніето на единъ Вселенскый съборъ отъ Православнитъ черквы, на който да ся рѣши и пріеманіето на поправеный Календаръ въ Православнитъ черквѣ. Колкото за сега може да ся каже толкозъ само че и този е единъ отъ въпроситъ които очакватъ вселенскый съборъ въ Православнитъ Черквѣ.

НОВЫ КНИГЫ

—о—

ЛѢТОСТРУЙ или *кѣщенъ Календаръ за простѣтъ годинъ 1873* — Пета годишнина -- Издава книжарницата на Хр. Г. Дапова и С-іе.

НАПРѢДЪКЪ, *Нарѣчни книжки* за онѣзи които желаятъ наукъ и успѣхъ — *Книжка първа*, (какъ да ся учатъ уроци). — Отъ Андр. С. Цановъ 1873.

При извѣстяваніето за горнитъ двѣ книжки че сж издѣзли на свѣтъ ный нѣма да направимъ никаквъ особнж бѣлѣжкж върху тѣхъ освѣнь да пожелаемъ редовното имъ излизаніе за напрѣдъ и да ги прѣпорѣчимъ на читающѣтъ нашж публикж, като книжки, които при скудостѣтъ на книги за полезно прочитаніе въ нашѣтъ книжнинж, заслужватъ вниманіето ѝ, и първата както и втората, наедно съ обѣщаванѣтъ отъ писателя и други книжки отъ този родъ, трѣба да бѣдѣтъ първы между настолнѣтъ книжки на всякого отъ младѣтъ наши ученолюбцы.

ПИСМО ДО БЪЛГАРСКИЙ ЕКЗАРХЪ. (Листина отъ 8 страници писана и издадена отъ Вѣлка Нейчова.)

При всичко че тази малка брошурка е назначена само за Н. Блаженство, къмъ когото е и отправена, ный споменуваме тука за неѣж, като за явеніе доста утѣшително въ голѣмѣтъ скудостъ отъ произведенія самобытны въ книжнинѣтъ ни, и като явеніе по-важно въ родѣтъ си, между другѣтъ подобны летущы листовце — Г-нъ Вѣлко Нейчовъ ся вижда да е чловѣкъ доста добръ образованъ, и съ способности да ся отличи като писатель даровитъ, ако остане на това поле и ся каѣи еще повечко въ опытътъ и знаніето на народнѣтъ ни работы. И въ малкѣтъ тѣзи книжицѣ той е сполучилъ да заяви прѣимуществовата на свойтъ талантъ, въ който прѣобладаючи елементи сж искренность и прямодушіе. За да запознаемъ читателитъ си съ образѣтъ на мыслитъ и съ начинѣтъ на изложеніето имъ, както и съ плавыйтъ и легкъ слогъ на г-на Нейчева, и да имъ дадемъ кратко понатіе отъ съдържаніето на тѣзи брошуркж, ный приводѣмы слѣдующѣтъ извлеченія отъ неѣж :

Писмото захваща съ това хубаво прѣдсловіе:

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО!

«Богъ който постоянно бди надъ българскій народъ и му запазва тържественны часове, Богъ иска що тоя народъ да състави своя черкова, назначена да принесе плодове за славата на Христіанството, за доброто на членовеѣ сп частно и на челоѡвѣчеството въобще. Вамъ са падна жребіѣ да сте първый управитель на тая Черкова на която быдохте единъ отъ първыѣ строители. Негово Величество Султанъѣ, като благоволи да потвърди тоя честитъ изборъ, даде ни въ сѣще врѣме още едно доказателство за царската си благосклонность и още една гаранція за успѣха на дѣлото което създава Неговата могущественна рѣка.

Малко по-долу той расправя така:

Нашата млада Черкова обынолена е отъ непріатели еднакво опасни и готови да ѣ повредатъ; нѣ обезгрыжена както е отъ тая страна въ лицето на Ваше Блаженство, тя може смѣло почна да върши тройното си посланіе, кое състоѣ въ това, да цѣри на българскій народъ ветхыѣ му раны, причинены отъ ударыѣ на едно враждебно прѣшедшее, да му оздрави въ нѣдрото на Османската Имперія редъ, тишина и правосѣдіе, тѣѣ въ областѣта на моралный животъ, както и въ онаѣ на матеріалный, най-сетѣѣ, да приготви Българина така що да са наслаждава за напѣдъ отъ сичкыѣ добринны на тоя врѣмennyй мѣръ, и да спечели оныѣ на вѣчностьта. Такава обширна като е задачата на Черковата ни, съ нея задача съразмѣрны усилія са изискуватъ и отъ нашыѣ Отцы, и отъ сѣкый Българинъ, кой носи достойно това име: спасеніето на сичкыѣ выси отъ съдѣйствието на сичкыѣ.»

Подиръ това като прѣпорѣчва на Н. Блаж. да внимава въ избираніето на помощницыѣ си, той исказва нѣкои оплакванія отъ Българскыѣ чорбаджѣи, и моли Н. Б. да земе учителитъ подъ свое покровительство, най-послѣ заключа писмото съ тѣзи думы:

Другый въпросъ на който важностьта не избѣгва никому и който се така изискува бързо рѣшеніе, той е да са тури край на безредицыѣ кои владѣѣтъ въ училищата ни, да са подигнатъ тѣѣ заведенія на основы такива що, като прѣдложатъ на прилѣжно то българско юношество по-гочна и по-здрава умственна храна, съобразно съ требованіята на епохата и на нуждыѣ народны, съ туй на едно да всаждатъ въ духоветѣ еднаквы убѣжденія върху нѣкои то-

чки отъ общъ интересъ, убѣжденія намъ необходимы за да промѣ--
нимъ сегашното си състояніе съ онуй което желѣемъ. Ваше Бла--
женство не е да не знае че само удачното разрѣшеніе на тоя за--
дѣлъкъ, нѣ само то ще ни снабди възможность да осѣществимъ по--
сичкытъ страны на живота си, улучшеніята обѣщаваны намъ отъ но--
вото положеніе което ни направи Царскый фермакъ, че, слѣдовател--
но, само тѣй ще можемъ са ползува въ по-широкъ размѣръ отъ
правата които купуваме за цѣната на толкова жертвы и на кон па--
зеніето ви са повѣри.

Нѣ, не дай Боже! ако тя си чини оглухцы, уш-ка не чуе гласа
на народнитѣ нужды които призоваватъ вниманіето ѣ, ако, сирѣчь,,
тя са не постарѣе за просвѣщеніето и възпитаніето на народа; ако
са не постарѣе да тури на мѣстата имъ сичкытъ му отдалѣчени и
распрѣснаты членове; ако са не постарѣе да приведе организма на
страждущето му тѣло въ нормалното му състояніе; ако са не по--
старѣе да улесни на съгочественицытъ ни придобиваніето на онаия
морална тяжесть която са пада на численностьта и на дарбытъ имъ;
съ една рѣчь, ако са незауеме да прави сичко туй въ видѣ на
което е основана отъ народа и потвърдена отъ Султановото вели--
колѣпіе, а, или прѣвзета отъ егоизма на сановницытъ си, или втрѣ--
сена отъ нѣкой безосновенъ страхъ, или отъ кон да было съобра--
женія водима, Екзархіята, като напусне сѣщественното и важното,
съсрѣдоточи усилията си само върху дѣлото какъ по добръ да осигу--
ри гелира на отцытъ, и какъ по точно да бѣде извършуванъ тоя
или оня обрядъ на възкашностьта въ черковата, дреболя по достой--
на да зазѣва дѣцата неже да погльща вниманіето на мѣже народо--
крѣпцы; ако слѣдъ сичко туй нищо-неработене, което е отрица--
чаніе на Екзархіята, обыча тая послѣдняята още да люѣе себе си
въ надежда че ще може да движи корабчето си само съ своитѣ
сѣмнителны гребла, кадилоносцытъ ѣ които подкаждатъ носа ѣ, за
да постигнать чрезъ нея свои цѣли, охъ! тогава, нека са не лѣже,
корабчето на Екзархіята, не ще закѣсиѣ съ едно подухване на на--
родный гнѣвъ, да остави бѣдната си задница на нѣкоя отъ подво--
днытъ скалы съ които е посѣянъ пѣтя му.

РАЗМѢНЕНИЕ на двѣ думы съ единъ заграниченъ
писатель-критикъ — (Листина отъ 16 страници, изда--
дена отъ г. Т. Шишкова).

Появеніето на тѣзи брошурѣ на скоро слѣдъ онѣзи, за които
сегычка поговорихмы, иде да ни докаже какъ често общето мнѣніе,

излъгано по слухове, остава прѣдубѣдено за вѣрие въ сѣжденіята и оцѣненіята за знаніята и способноститѣ на нѣкои отъ нашитѣ учены. Кой бы и помислилъ нѣкога, че г. Шишковъ, който обыча да въврчи толкозъ високо ше падне толкозъ ниско прѣдъ очитѣ на публикѣтъ. Но това е вече освидѣтелствовано и г. Шишковъ каквото и да прави не ше може да повѣрни назадъ туй свидѣтельство на своето ниско стояніе, и, що е еще по-жалостно, на страждущето си умственно състояніе. — Също като онѣзи, пословичнытъ *серсемы*, които запиватъ за здравіе и свършватъ “за Богъ да прости,” г. Шишковъ захваща размитиеніето на двѣтъ си думы съ заграничнытъ списатель-критикъ и свърша съ двѣстѣ попрыжнѣ връзъ насъ, многогрѣшнытъ Славейковъ.

Ный бы излъзли вѣтъ отъ высокѣтъ цѣль на списаніето, на което имамы честѣтъ да сме такъвъ, какъвто не было драго на г. Шишкова да бѣдемъ, ако да земахмы да отговарямы въ него на неговитѣ хулы и укоры, не връзъ насъ, а връзъ грѣшното поради насъ заведение и списаніе Ч и т а л и ш е. За туй, и за блядословіята, му връзъ насъ лично, както въ тѣзъ брошурѣ тѣй и другагѣ, ный ше му кажемъ толкозъ: да му е на честь голѣмото му искусство въ псуваніето. Ше прибавимъ само да кажемъ на любочителитѣ ето що: ако не сѣ подписани за оригиналнытъ творенія на г. Шишкова — драмѣтъ му “Велизарій,” и комедіята му “Не-ше-може!,” да побързатъ да ся подпишѣтъ, за да могатъ чрѣзъ това да добыѣтъ даромъ брошурѣтъ за който е рѣчь, или нека ся не скапятъ да дадѣтъ 30 пары и да си доставятъ туй любо негово произведение, което е доста интересно; а ный-вече по това че служи за доказателство: до колко г. Шишковъ е напреднѣлъ въ ознаменованіето на болѣзненното си уморасположеніе. Жестоко по не отразимое че, както отива почтенныйтъ авторъ на тѣзи брошурѣ, отъ Островъ Халкы, дѣто е достигналъ днесъ, скоро ше ся намѣри на Кудуна. —

Да не забравимъ! Завѣтната “пѣсень на добродѣтельтъ,” съ кождо Г. Шишковъ е попълнилъ и вѣстници и періодически списанія, такожде е отъ неизбѣжнытъ украшения и на тѣзъ брошурѣ!

ВЕЛИЗАРІЙ, *Историческа драма въ двѣ дѣйствія* (по Х. К. Х. Траудцена), *сѣставилъ Т. Шишковъ* — Цариградъ 1873.

Каго сме были честиты да зарадвамы нашитѣ читатели съ извѣстіето за новото съставяніе и новото изданіе на тѣзи въ два прѣвода еще на 1844 на Българскы издаденѣ драмѣ, ный ше го придружимъ съ разказваніето и за единъ случай въ животѣтъ ни, за кой-

то ся оѣтихмы неволно шомъ зехмы на рѣцѣ и разгледахмы този новопоявенъ трудъ на г-на Шишкова. Ный ще попросимъ читателитѣ си да бждѣтъ снисходителны да по тѣрпятъ расказваніето ни за този маловаженъ самъ по себе си случай, не за друго но защото той има неотразимо сходство съ дѣлото на почтенныйтъ Съставитель на извѣстиванѣтъ драмѣ.

Веднѣжъ, баща ми и майка ми бѣхъ отишли на гости на Тръвнѣжъ; то бѣше, ако добрѣ поминѣ, на 1838-го лѣто, когато азъ съмъ былъ на 10 или на 11 години — Като що бѣхъ галеното на башцѣ си и на майкѣ си чедо, ако и по-малкъ отъ двѣтъ си покойны сестры, азъ оставахъ своеволентъ распоредитель въ кѣщи. Тогашната ни кѣщѣ въ Търново ся напраще между два пѣтя, и освѣнъ лицето на долнийтъ пѣтъ, отъ кѣмъ горнийтъ имаше градинѣ съ стоборъ ограденъ и на стоборѣтъ комшилукъ (малкы вратца), прѣзъ който ся излѣзваше на горний пѣтъ. Въ недѣлтѣ тогазы като ся върнѣхъ отъ Черквѣ прѣзъ горнийтъ пѣтъ и влѣзохъ прѣзъ комшилукѣтъ, когато го затваряхъ съгледахъ че въ затваряніето той не прилепваше добрѣ о стоборѣтъ, но оставяше распрогы. Ето, казахъ азъ, едно нѣщо което стои не както трѣба и което азъ въ дѣтскѣтъ си самонадѣяность помислихъ да го направѣмъ да е безъ този кусуръ. Пригичамъ си на дюенѣтъ, земамъ тесла, чужъ и другы сѣчива и ся вращамъ та ся залавямъ съ най-голѣмо присърдце да правѣмъ комшилукѣтъ. Цѣлъ день ся блѣскахъ тамъ и ся бѣхтахъ съ тѣзи леснѣ, както ѣмъ мысляхъ, работѣ — да направѣмъ комшилукѣтъ да прилѣпва, и свършихъ вечерѣтъ съ това, че комшилукѣтъ не само не прилѣпнуваше, както искахъ, но не ся и затваряше вече както по-напрѣдъ. За туй бѣхъ принуденъ по мракъ, за да не остане отворенъ прѣзъ нощѣтъ, да подпрѣмъ комшилукѣтъ съ напѣчваніето на разны дръвѣ по него.

Онѣзи отъ читателитѣ които сѣ имали тѣрпѣніето да прочетѣтъ или да изслушатъ този анекдотецъ, навѣрно ще ся договѣдятъ ченый сравнявамы прѣправяніето на драмѣтъ Велизарій отъ г. Шишкова съ онова едноврѣмешно наше прѣправяніе на комшилука; а тогазы не ни остава освѣнъ да имъ покажемъ разнытъ бѣлѣжки които е распрѣчилъ г. Шишковъ за да подпре съ тѣхъ и той своето измайсторосваніе, както и азъ едно врѣме мое.

Но като тѣй прямо и открыто искавамы ный несполукѣтъ на г. Шишкова въ трудѣтъ му, за да бждемъ справедливы трѣба да прибавимъ да кажемъ еще, че е таквозъ нашето собствено за трудѣтъ му сѣжденіе. Намъ така ся видѣ тая прѣправка, и ный не и-

сказвамы освѣтъ свонѣ впечатленія. А при това отъ сърдце желаемъ: да но бы нашитѣ учени критики да намѣряхъ въ неимъ достоинствъ, които ний не съзирамы, и да отдадѣтъ праведното оцѣненіе на този неговъ трудъ. Ний приемамы да ни кажѣтъ че смы излѣгани въ сѣжденіята си, защото никога не смы имали маниѣтъ да ся считамы за съвършени, всезнающы и непогрѣшимы, и ще ся радвамы ако сѣжденіята на другыгъ оправдаѣтъ почитателитѣ на об'юнѣлымъ талантъ на г. Шишкова, който за честь и славъ на нашѣтъ книжничъ е блѣкнѣлъ отъ скоро на самъ и ся показва тѣй буйно прозябающъ. Но до тогазъ нека ни блѣе позволено да си останемъ при свонѣ сѣжденія.

Споредъ насъ, онова за което можемъ да бждемъ колко-годѣ признателни г-ну Шишкову въ този му трудъ, не е прѣправеніето на драмѣтъ, но сѣ онѣзи краткы понятія за драмѣтъ, извлечены отъ учебницыгъ и прибавены въ крайтъ на издаденѣтъ отъ него книжкѣ. Тѣ не сѣ съвсѣмъ безинтересны а най-вече за сега и за онѣзи отъ читателитѣ, които не сѣ были честити да чуѣтъ уроцы по тѣзи частъ и нѣматъ на рѣкъ учебницыгъ отъ който г. Шишковъ е скѣрпилъ тѣзи полезны за тѣхъ свѣдѣнія.

Ний бы поблагодарили г-ну Шишкову еще и за изборѣтъ на драмѣтъ за прѣвеждане, ако той не бѣ имъ прѣправялъ а имъ прѣведеше тѣй, както си е излѣзла отъ мастора; защото комедіитѣ могѣтъ и трѣба да ся прѣправятъ, когася прѣвеждатъ на другъ языкъ, но не и драмыгъ, а еще по малко когато прѣправачѣтъ стоп очевидно по-долу отъ самыгъ съчинитель. Ако г. Шишковъ е ималъ чакъ толкозъ страсть да прѣправи той бы сторилъ много по добръ да бѣ прѣправилъ послѣднитѣ двѣ явенія; но да ги прѣправеше да свѣршатъ не тѣй вяло и хлабаво, но както ся изисква въ драмѣ, послѣдното явеніе на който трѣба да произвежда и да оставя у зрителя или у читателя най-силното впечатленіе, споредъ цѣльтъ на драмѣтъ.

Полъганъ, може бы, отъ прочитаніето на нѣкои таквызи Френскы драмы, основаваны само на сценически эффекты, г. Шишковъ прѣнебрѣгнѣлъ онова което е най-важно и оставилъ хубавѣтъ піесѣ безъ достоточно-логическѣ свръскѣ, безъ достаточно-художественнѣ цѣлость. Пѣсенъта съ кождо сключа драмѣтъ г-нъ Прѣправитель и тя не само че не е толкозъ прилична на съдържаніето, но можемъ да кажемъ че еще и покваря драматичностьтъ на прѣдставленіето, като заглушава съвсѣмъ произведеното отъ него впечатленіе.

Както ся вижда, г. Съставитель малко ся е грижилъ за всичко

това и е съставилъ тѣзи драмъ, не за да даде единъ пиесъ, каквѣто трѣба на бъдущийтъ нашъ народенъ театръ; но, съ възможното обезобразеніе на дѣлото на Нѣмскыйтъ драматургъ, да покаже свойтъ криво-развитъ вкусъ въ прѣдставленіето, и да намѣри мѣсто за любимиѣтъ си неспечатванѣ пиеснѣ, въ койѣто тѣй ясно блещать поетическыѣ му дарованія.

При това що казахмы не можемъ да не забѣлжимъ еще, че като отъ г-на Шишкова, който не на шегъ е единъ отъ вѣщныѣ наши писатели, ный чакахмы да видимъ въ прѣправкѣтъ или въ съставніето (както щѣте) на тѣзи драмъ, чакахмы, казвамы, да видимъ единъ по-прибранъ и по-чистъ Българскый языкъ, и языкъ по-стегнѣтъ като за въ драмъ, а не такъвъ расцаланъ, както ся прѣдстави той на мѣста и особено тамъ, дѣто той като съставитель искалъ да надмине Нѣмскыйтъ писатель въ искусството на съставяніе. — Языкътъ на г-на Шишкова, въ този неговъ трудъ, е не само прѣтоваренъ, но на много мѣста е и тъменъ и неправиленъ. Хеле пѣкъ въ стиховетъ на пиеснѣтъ му, тамъ е вече излѣно всичкото искусство не само на неговото творчество, но и на ясностьтъ и прѣзументельностьтъ на языка му! И какво бы искали и не бы намѣрили читателитъ въ туй прѣсловото произведение? Языкъ ли не чистъ, слогъ ли не плавеиъ, ритмъ ли не богатъ, чувство ли не дълбоко, смыслъ ли не избранъ. Какво не?

При всичко че г. Шишковъ е исхабилъ доста харѣиѣ да печата и прѣпечатва това свое знаменито произведение, ный за да можемъ да прѣдставимъ на читателитъ си всичкыѣ му красоты и изящества тукъ намѣсто, трѣба да му сторимъ честтъ да го смѣстимъ еще единъ пѣкъ въ стѣповетъ на Читалище, и сега вече тѣй както да не може да стоваря другому кривицѣтъ че е погрѣшено по-чатано. Туй е необходимо толкозь повече, защото трѣба най-послѣ да ся покажѣтъ прѣимуществовата на таланта на г. Шишкова и да ся изболчи величайшата неправда на г. Бончева, койго възимъ нечуженѣтъ смѣлость да не аресва стиховете му и да му казва въ очи че пѣялъ блудкаво и безосно. Ето това стихотвореніе.

ПѢСЕНЬ НА ДОБРОДѢТЕЛТА.

(На гласъ : Ного, ного, zelena si!)

Добродѣтель безъ награда
Не остава ни ког да :
Въ свѣта колко и да страда,
Тя е сжшата в се гда —

Добродѣтель, добродѣтель!
Богъ е самый твой свидѣтель.

Но и хората се виждатъ
Кой какъ тука с а в л а д ѣ й,
Макаръ често да обиждагъ
Който праведно живѣй.

Добродѣтель, добродѣтель!
Богъ е самый твой свидѣтель.

Ненавижда са отъ много
Добродѣтельный човѣкъ,
А награда са отъ Бога
Изъ родъ въ рода и во вѣкъ.

Добродѣтель, добродѣтель!
Богъ е самый твой свидѣтель.

«Изъ новата драма «Велизарій» на Т. Шишкова, Цариградъ 1875 год.»

Прочете ли, читателю, тѣзи чудниѣ пѣснь? Прочети ѣхъ еще веднѣжъ и кажи, не си ли ты честитъ и блаженъ, и не трѣба ли да благодаришь Бога дѣто си ся родилъ и живѣешъ въ днитѣ когато ся пѣиѣтъ таквыѣ дивныѣ пѣсни въ славѣ на добродѣтельтъ? Не си ли ты доволенъ като можешъ да узнаешъ отъ стихотворныѣхъ проповѣди на г. Шишкова, онова неизвѣстното тебе качество на добродѣтельтъ — че тая небесна дѣщеря, колкото и да страда е все сжщата всегда? Но какъ? никогда безъ награды не остающа ли и страждуща, или страждуща само и сжщата всегда: то е вече тайна достѣпна само на прѣвыспреннійгъ духъ на поета. Но ако ты, смаяный за това, читателю, разбирашь, тѣй както може да не разбира въспѣваніята си дълбокоумныйгъ пѣвецъ, тоестъ че добродѣтеля е всегда сжщата — страждуща, за да ся неотчаешъ отъ нежъ побързай та приговори по-на долу чудното онова двоестийше, което по особенното искусство на поета, да направи стихотвореніето си по-голѣмо, тѣкмо три пѣтя наредъ ся повтара; приговори го, за да узнаешъ по-скоро утѣшительното онова извѣстіе, че на тѣзи

*Всегда сжщитѣ добродѣтель,
Богъ е самыйгъ свидѣтель.*

О, добродѣтель, Богъ е самый твой свидѣтель! Никой другъ. Това запомни добрѣ, читателю, и не си смущавай, ако поетѣгъ пѣвецъ, не твърдъ до тамъ въ своиѣ увѣренія, поиска да ти каже че освѣнь Бога добродѣтеля има и други еще свидѣтели —

*Хората (конто) се виждатъ
Кой какъ тука с а в л а д ѣ й!*

Не бой ся, то не ще каже че хората виждатъ и сѣхъ свидѣтели на

това: какъ ся награждава или какъ стражде добродѣтеля; не това, но нѣщо съвсѣмъ друго. Богъ си е все пакъ самый свидѣтель на добродѣтельтъ, а хората виждатъ: «кого какъ владѣйтъ тука» владѣющитъ въ този свѣтъ, дѣто добродѣтеля си е същата всегда! туй виждатъ тѣ, Макаръ често да обиждатъ

Който праведно живей.

Но слушайте, слушайте какъ свърша пѣсента на добродѣтельтъ.

«Ненавизда ся отъ много,
Добродѣтельный човѣкъ,
А награжда са отъ Бога
Изъ родъ въ рода и во вѣкъ.»

О, колко хубаво! Какъ удивително е възпѣта добродѣтеля!

А! г. Бончевъ, колко сте были неправедны вы да казвате че пѣе блудко и безсолно онзи който е излѣлъ такъвѣзъ чуднѣ похвалѣ на добродѣтельтъ! Наистинѣ много жестоки сте были, г. Бончевъ, да искате съ едно драснованіе на перото си да прѣмахните отъ Българскѣтъ писменность такъвѣзъ изящность! Вы г. Бончевъ, безъ очила сте чели туй твореніе, и за туй не сте съзрѣли всичкитъ му красоты; но то, господине не е никакво ефимерно поетическо произведеніе, (то е нѣщо вѣчно, то е пѣсень на добродѣтельтъ), пѣсень която заключава толкозъ назидателны поученія за благочестивитъ слушатели на драмѣтъ Велизарій! То не сѣ тамъ петь-шесть нищо и никаквы *вириш*, а е цѣла една проповѣдь: въ ней имѣ и никогда и всегда и *изъ родъ въ рода* (сѣставено и то вмѣсто *нынѣ и присно*), имѣ най-послѣ и *въ вѣкъ*! и вы трѣбаше съ благоговѣніе само *аминъ* да кажете, а не да ся отзивате съ неуваженіе за достоинства на туй неприкосновенно твореніе! Но какво направихте съ това? Накарахте добродѣтельныйтъ тойзи и скроженъ пѣвецъ на добродѣтельтъ да ся спуга отъ ядъ и да ся обѣли добродѣтелната му кожа, та да ся яви прѣдъ свѣтътъ въ наготѣтъ на недобродѣтельный си характеръ и да ся разрази въ нескромны ругательства противу васъ противу насъ и противу всички които не сѣ подобно нему добродѣтельно-извѣяны. Ето що направихте

ЧЕЗНЕНІЕ.

О, ще бжде ли то? и кога ще бжде — да видѣхъ азъ пакъ своѣтъ милѣ родинѣ, който толкозъ години става

какъ не съмъ ѿ виждалъ! Далечъ отъ неѿ години животъ разсипахъ азъ, години отъ най хубавитъ; разсипахъ ги, и защо? Какво съмъ извършилъ прѣзъ тѣзи цвѣтушы на живота си години? Въ какво быхъ полезенъ на себе си, на своитъ си и на другитъ? Мечтаніята ми ся невидѣхъ, желаніята ми ся не сбѣднѣхъ! И ето азъ и сега, каквото често въ дѣтинството си прѣдъ срутенѣхъ колибѣ около коѣхъто цѣль день ся трудяхъ да ѿ въздигнѣхъ! Но срутеното днесъ не е колибѣ отъ бѣзакъ, а е цѣль животъ, е всичко онова за което не день единъ, а цѣлы десетки години съмъ ся мѣчилъ да го въздигнѣхъ... О, да си идѣхъ искамъ тамъ, тамъ... за дѣто сѣрдце ми чезне,... Искамъ а.....немогѣхъ.

Ахъ! Защо чловѣцитѣ напушати башинѣхъ си стрѣхъ? Подъ неѿ ако и да е злочестъ смъртнийтъ, има за растухъ небосклонѣтъ подъ койго ся е родилъ, полето дѣто е тичалъ и игралъ, дѣте като е былъ, ябълкѣхъ или крушѣхъ подъ сѣнкѣхъ на коѣхъто е сѣдѣлъ, гробоветѣ на родителитѣ си, сладкитѣ възпоминанія на младостѣхъ си! Далечъ отъ родинѣхъ си чловѣкъ, осѣща всякога въ сѣрдцето си нѣщо все праздно, което не може да го запълни даже ни това дѣто да бѣде нѣкой най добръ! — Птичкитѣ оставати вѣрни на клонето на които сѣ ся измѣтили, звѣроветѣ не напушати язовинитѣ си; а чловѣкъ, само чловѣкъ е осѣденъ да напушати стрѣхѣхъ на родинѣхъ си, стрѣхѣхъ на башиний си домъ и да нѣма нигдѣ постоянно виталище! — О, дайте, дайте ми мойтъ родинѣ, или ми дайте да умрѣхъ за неѣхъ! . . .

Т У К Ъ.

Кой е честито *тукъ* живѣлъ, |
И е постигнѣлъ свойтъ цѣль?
О, кой е шинокъ *тукъ* цвѣтѣлъ
Отъ единъ сутринѣхъ повече?

Ахъ! Завистливъ е злыитъ духъ
На нашѣхъ краткѣ жизнь *тукъ*,
И всичко сутринъ що цвѣти, —
То не достигнува до вечеръ.

ЖЕСТОКОСТЬТА МИ СЯ СЛОМИ.

И рѣкълъ бѣхъ: азъ нѣма вѣчь да плачъ
 За тежкытъ на тозъ народъ бѣды!
 Ожесточенъ, пощадъ му нерачахъ —
 «Да тегли», думахъ съ ядъ, «на-ль тѣй мъжди.»

Народъ такъвъ, за друго недостойнъ
 Освѣнь за мъкы, пужды и тегла,
 Неученъ родъ, безмысленъ рабъ, спящъ воинъ,
 Що чака той за тѣзи си дѣла?

И виждаше ми ся теглило малко
 Това що знаяхъ той че теглеше,
 И неговото състояние жалко
 Въ менъ състрадание не възбуждаше....

Но, майко, чухъ, какъ Богу духъ си дала,
 Прѣслѣдвана за мойтъ смѣлость-грѣхъ,
 Размыслихъ какъ невинно си страдала
 За туй на-ли? — че твой сынъ ази бѣхъ?....

И поменяхъ горкѣхъ си невѣстѣхъ,
 Що прави съ мойтъ дребны петъ дѣца,
 Безъ тебѣ, безъ менъ, безъ домъ, безъ свое мѣсто?
 Какъ тегли отъ безжалостны сѣрдца!

И въ твойтъ смъртъ и въ тѣхното страдание
 Познахъ теглото азъ на тозъ народъ, —
 Развредихъ ся мойтъ веты раны
 За неговѣтъ и нашъ злочестъ животъ!

Жестокостьта ми ся сломи. Азъ клонихъхъ.
 Заплакахъ пакъ и зиняхъ та проклехъ, —
 Проклехъ азъ тѣзи въ мене страсть безумна:
 Да бждъ гордъ и жестокъ както бѣхъ.

Проклехъ достойнытъ за туй проклятельство,
 Онѣзъ неистовы мъчителы —
 Виновнытъ на тѣзи окаяинства
 И бѣднымъ върлытъ гонители....

И вслушахъ ся..... и чувамъ не далеко
 Все пакъ тозъ гласъ: «Ахъ! помощь иде ли?»
 Въздъхнѣхъ азъ и толкозъ само рекохъ:
 О, «си ли Богъ?» О, «Богъ не види ли?»